

TARTALOM Mécses a te igéd

SZABÓ LAJOS: *Accepto* 1

Tanulmányok

GÉRARD DELTEIL: *A diaszpóra mint ekkleziológiai kérdés* 2

LÁSZLÓ VIRGIL: *Krisztus pokolra szállása az Újszövetség fényében I.* 9

Figyelő

Beszámoló

REUSS ANDRÁS: *Családbarát egyház. Gondolatok egy wuppertali konferencia kapcsán* 14

Könyvajánló

BENCE ÁRON: *Vagány hangvétel és tiszta keresztény tartalom. A legújabb finn konfirmandustankönyvről I.* 16

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

JOÓB OLIVÉR: *Búcsúzunk Böröcz Enikőtől (1948–2014)* 21

GÁNCSS PÉTER: *Igehirdetés Böröcz Enikő temetésén (Jn 10,10b)* 22

Az igehirdető műhelye

GYŐRI GÁBOR: *Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap (Ézs 42,1–9)* 26

MAKOVICZKY GYULA: *Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap (2Móz 33,14–23)* 29

GRENDORF PÉTER: *Vízkereszt ünnepe után utolsó vasárnap (2Móz 3,1–15)* 32

KOVÁCS VIKTOR: *Hetvened vasárnap (Mt 20,1–16)* 35

ÓCSAI ZOLTÁN: *Hatvanad vasárnap (Lk 8,4–15)* 38

Accepto

■ SZABÓ LAJOS

Ösztönösen őrzöm magamban azoknak az embereknek a hangját, gesztusát, de még arcándulását is, akik valamikor egy-egy biztató mondattal fordultak felém az életemben. Lehet, hogy furcsa és egyoldalú megkülönböztetésnek tűnik ez a mentalitás, mégis igaz és valóságos érzés ez bennem. Nem lehet elfelejteni azokat, akik valaha is bátorítottak. Akik egykor kedvet, erőt adtak, nagyon hiányoznának most, ha akkor nem bukkannak fel, amikor szükség volt rájuk. Ők azok az emberek, akik csak úgy természetesen jönnek velünk életutunkon. Megmaradnak. Nem tűnnek el. Amikor továbblépünk az életben egy-egy mérföldkövel, ők ott is jelen vannak, és a szerepük sem lesz kevesebb. Űresség lenne azok helyén, akik kimondták egykor, hogy valamit képes leszek majd végrehajtani és elérni az életben. Megbecsült helyen őrzöm azokat is, akik nehéz percekben közel léptek hozzám, és olyan inspirációt adtak, hogy nem volt kérdés a folytatás és a továbblépés. Erőt adó kísérők ők. Kedvet teremtő társak.

A lelkeszi életpálya nagyon érzékeny létforma. Rengeg személyes elem és belső lelki küzdelem rejlik benne. Önelemzés és önvizsgálat. Elfogadnak? Nem fogadnak el? Ha valami nem sikerül vagy elmarad a várttól, azonnal felébred az önvád is. Mert a lelkeszi pálya első renden a lélek körül és a lélek mentén zajlik. Ha nem így van, akkor kimondhatjuk a mai divatos mondatot: „az már egy másik történet”, nincs sok köze a lelkeszséghez. Sok kimondhatatlan és kipurkálhatatlan érzést hordozunk magunkban lelkeszként sokszor hosszú évekig.

Még az örömmel is csínján kell bánnia egy lelkesznek, mert hamar büszkeségnek bélyegzi a környezete. Irigység pedig pillanatok alatt támad, ha valaki sikerről vagy elért eredményről szeretne szólni. Pedig a lelkesz is csak akkor lehet egészséges lelkű, ha ezeket az alapvető emberi érzéseket és tapasztalásokat nyugodtan és természetesen megélheti. Lelkeszek egymás között is ritkán figyelnek oda, ritkán kérdeznak rá, hogy kinek mit sikerült elérnie és megérnie egy esztendőben. Az újról napok egy jó lehetőséget adnak erre! Érdemes a legegyszerűbbet megkérdezni a hozzánk legközelebb élő kollégától: hogyan éltél az elmúlt évben? Mi-

nek örültél? Mi bántott? Mi volt a legkedvesebb esemény? Mi volt a leginkább fájó?

A lelkesztől sokan elvárják, hogy észrevegye a változásokat az emberek életében. Érdeklődjön mindenki iránt. Nyisson is ajtót mindenkire. A lelkesz az, aki hivatalból kötelezett arra, hogy olvasni tudjon az arcokból és a hangszínekből. A lelkesznek látnia és éreznie illik azt, hogy ki és milyen élethelyzetben érkezik meg az istentiszteletre.

A kérdést azonban meg is fordíthatjuk: a gyülekezetek tagjaitól miért ne lehetne elvárni azt, hogy egy kicsit ők is olvassanak a lelkipásztoruk arcából és hangjából. Talán ebben a folyamatban születnének a megértőbb és segítőkészebb gyülekezeti tagok. Az utóbbi időben mintha fogynának az így olvasó emberek. Több lett a követelőző. Több a számon kérő. Több a világi viselkedéstechnikát az egyházi légkörbe importáló egyháztag. Kinek van erre szüksége? Kell nekünk ez az import?

Nem a kritikátlan elfogadás a cél, de a megértő és elfogadó melléállás valószínűleg alapmagatartás keresztény körökben, a gyülekezeti tagok oldaláról a lelkesz irányába is. A lelkeszek számára is ennek a hívek felé forduló finom és gyógyító közeledésnek van értelme és jövője. Mégis feltör sokszor a türelmetlenség, az indulatosság, sőt a szándékos bántás kísértése is. Pedig embereket szeretnénk megnyerni és megtartani. Otthont kínálni és biztonságot sugározni. Az igazi missziói attitűd azt segíti, hogy akivel találkozunk és beszélgetünk, az maradjon meg a közösségünkben. Forduljon meg már végre a tendencia: ne fogyó és apadó gyülekezetek alkossák egyházunkat, hanem növekedők és újulók.

A most kezdődő év ígéje egy új mentalitás lehetőségét kínálja számunkra. A *proszlambanó* a befogadás görög szava, a latinban és az angolban egyaránt az *akceptálás* formájában jelenik meg. Amikor az ige azt tanítja, hogy „*Fogadjátok be egymást, ahogyan Krisztus is befogadott titeket Isten dicsőségére*” (Róm 15,7), akkor szabad arra asszociálnunk, hogy akceptáljuk, becsüljük sokkal jobban meg egymást. Így a befogadás sem külsőség lesz a jövőben, hanem természetes evangélikus sajátosság 2015-ben. Lelkeszeknél és híveiknél egyaránt.

A diaszpóra mint ekkleziológiai kérdés^{*}

■ GÉRARD DELTEIL

Mielőtt előadásomat elkezdeném, szívélyes köszönetet szeretnék mondani a konferencia szervezőinek. Örülök a lehetőségnek, hogy eszmecezerére léphetek Önökkel.

Egy kutatási munkáról szeretnék itt beszámolni, amelyet kollégámmal, Paul Kellerrel együtt végzünk a Montpellier-i Protestáns Teológiai Karon. Munkánk, amely a gyakorlat tapasztalati értékeit köti össze az elméletképzés kísérletével, az alábbi címen jelent meg: *L'Eglise disséminée – Itinérance et enracinement* (DELTEIL–KELLER 1995). A címet úgy fordíthatnánk: „Egyház a szétszórásban – Vándorlás és gyökeret eresztés”. A könyvet Franciaországban, Svájcban, Belgiumban és Kanadában evangélikus és katolikus kiadók adták ki.

Két megjegyzés a reflexió bevezetéseként

Az első megjegyzésem szemantikai természetű: a „diaszpóra” fogalom pontatlanságáról szól. A szónak erős történelmi színezete van, ugyanis a zsidó diaszpórára vonatkozik. Ez a háttér implicit módon marad fenn valamennyi előfeltevésével: egy eredeti egység, amely veszendőbe ment, és egy központ – legyen az valóságos avagy szimbolikus –, amely a diaszpórát perifériaként tünteti fel. A fogalom egész sor történelmi referenciát (hivatkozást) és affektív konnotációt tartalmaz: a diaszpóra implicit módon hordozza a veszteség, sőt a fogság nyomait. Ebből a szó szerinti jelentésből kiindulva ma a különféle diaszpórahelyzetekre (pl. hugenották, örmények, palesztinok stb.) – történelmi, szociológiai és antropológiai szempontból – viszonylag új kutatási területként tekintenek. Eredeti nyelvhasználatunkban a szó egy vallási kisebbség helyzetét jelöli, amely szétszórta él egy többségben

más felekezethez tartozó környezetben. A szó értelme felekezetiileg meghatározott marad (pl. evangélikus egyházak Spanyolországban vagy Olaszországban). A hatvanas évek óta a szó jelentése látványos bővülésen ment keresztül: a diaszpóra mostantól a keresztények szétszórását jelöli egy erősen szekularizált társadalomban. Így Karl Rahner ezzel a fogalommal értelmezi a keresztények helyzetét „világnézetiileg pluralisztikus társadalmunkban”.¹ A diaszpóra többé nem képez kivételt, hanem valamilyeni keresztény általános helyzete a világon. A diaszpóra elsődlegesen lehatárolt értelme kibővül: a keresztények egy bolygónyi diaszpórát képeznek.

Egyúttal egy második jelentéseltolódás jön létre. Mivel a diaszpórafogalom a kisebbségben lévő keresztények helyzetét írja le egy idegen környezetben, lehetővé teszi azt is, hogy teológiailag elhívásként értelmezzük. Így teológusok – például Ernst Lange és mások – ebből kiindulva egy ekkleziológiai okfejtést vezettek le. Az egyház kettős mozgásból él: összegyülekezés (az istentiszteleten) és szétszórás a világban (tanúságtétel). Tehát a szétszórás a keresztény közösség lényegéhez tartozik, ez a megbízatása mint *missio Dei* a világban.

Így a diaszpórafogalom lassanként új jelentésekre tett szert. Megfigyelhető a fejlődés egy földrajzilag behatárolt értelmezéstől egy kifelé ható, teológiailag többszörösen interpretált felfogás felé: a diaszpórában lévő egyházaktól az egyházig *mint* diaszpóráig. A jelentések egymásra rakódása és keveredése problematikusá teszi a koncepció alkalmazását munkánk számára. Éppen ezért elővigyázattal fo-

¹ Der Christ in seiner Umwelt. In: RAHNER 1971, 92–93. o. Később írja: „A szerző évek óta, újra és újra a modern keresztények diaszpórahelyzetének analízisén fáradozik, mégis az a benyomása, hogy szorongató valóságukban és előfeltevésükben még kevésbé értik meg és fogadják el őket.” RAHNER 1975, 570. o. 3. jegyz.

* A tanulmány eredeti nyelven megjelent: DELTEIL 2004.

gom használni, és más fogalmakhoz is folyamodom, különösképpen, ha szociológiai szempontról van szó.

Második észrevételem metodológiai természetű: milyen módon bizonyul a diaszpóra (a sokféleségben, ahogy említettem) ekkleziológiai kérdésfeltevésnek? Az ekkleziológiai reflexió fejlődésében mindig hasonló referenciamodellt előfeltételez: összefüggő keresztény népességet, állandó gyülekezési formákat egy viszonylag stabil társadalom keretében. Ez a közösség modelljéről szól. Három elem jellemzi ezt a modellt: földrajzi közelség, intézményi stabilitás és szociális folytonosság. Ez a modell ma még működik az elképzelések és a gyakorlat vonatkozásában. A három megnevezett elem azonban napjainkban, a társadalmunkat érintő változások által – amelyek közül a mobilitás fő tényező – alapvetően megkérdőjeleződik. A szétszórás és a szerteszórtág jelensége ránk telepszik mint a mobilitás egyik fontos következménye, sőt mint a mai együttélés egyik változata.

A képviselendő téziseket a következőképpen fogalmazhatjuk meg: a szétszórás esetében, amely a keresztény közösségekben és társadalmunkban megmutatkozik, nem csak periférikus jelenségről van szó, amely a legapróbb, kisebbségben lévő egyházakat érinti. Egy alapvető változás tünete ez, amely az egyház múltból átvett modelljét mint szociális elemet krízisbe taszítja. Ez az átalakulás paradigmaváltást kíván az egyháznak mindazoktól a teológusaitól és felelőseitől, akik elgondolkodnak a változáson. A mának érdeke, hogy a szétszórás ekkleziológiáját kidolgozzuk. Éppen arról van szó, hogy a szétszórást ne csak állapotként ragadjuk meg, hanem folyamatként, amely világosan előtérbe kerül, kiterjed, és előbb-utóbb az egész mai kereszténységet érinteni fogja.

Mindenekelőtt arról van szó, hogy ennek a fejlődésnek a mértékét megértsük. Ennek kell lennie reflexiónk első lépésének: a szétszórás folyamata megismerésének.

Második lépésben egy teológiai olvasói megközelítést szeretnék bemutatni, amely egyfelől egy teológiai interpretációt tesz lehetővé, másfelől ennek az élethelyzetnek a gyakorlatban való megélését.

A harmadik lépésben arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy teológiai hagyományunk a szétszórásban lévő egyházaknak egyelőre még kiaknázatlan és megragadható lehetőségeket és javaslatokat kínál.

A szétszórás folyamata

A folyamat két nagy, az újkor által előidézett fejlemény keresztetződésében mutatható ki: az egyik oldalon a szekularizáció mozgalmánál, másfelől pedig az egyén autonómiájának megerősödésénél.

1. Az újkor mindenekelőtt a társadalmi tevékenységek összességének fokozódó, emancipálódó fejlődése, tekin-

tetbe véve azok vallási betagozódását. A világ varázslatosságának megszűnése. A vallás – az előző társadalmakhoz képest – többé nem olyan strukturáló alapelv, amely a szociális rend kohézióját transzcendens legitimitáció által ígéri. Elhatárolt területen találja magát, ismételten egyfajta lehetőségként, amely tetszés szerint az egyén döntésére bízott. Mindenesetre a bibliai üzenet és a reformáció teológiája önmaguk is közreműködtek „a világ varázslatosságának megszüntetésében”.

A szociális élet alapvető irányultságát a politikai és vallási tértől való elszakadás jelenti. A helyzetet – mikor, hogyan – többé-kevésbé az ország és a kultúra írja elő. Többdimenziós jelenségről van szó. Három változás szorosan összekapcsolódik egymással:

- Az intézmények szabadabb válása az egyházi kötöttségektől: az intézmények többé nem az eléjük tett vallási norma alapján, hanem saját racionalitásuk jogán működnek.
- A nagy vallási intézmények elvesztése, amely a vallási hovatartozás érzésének gyengülésében, a vallásgyakorlás csökkenésében, de az egyén hitének intézményes szabályozástól való felszabadulásában is lecsapódik.
- Végül a vallási területek megváltozása. Itt valami teljesen újról van szó. A szekularizációt gyakran olyan fejlődésként interpretálták, amely minden hit elkerülhetetlen végébe torkollik. Emellett a veszteség gondolata volt uralkodó: az egyházak befolyásának elvesztése, a hívők számának csökkenése, a fiatalság elvesztése stb. A szekularizációt a vallás fokozódó felhígulásával tették egyenlővé. Társadalmunk újabb fejleményei oda vezettek, hogy ennek elfogadásából lemondást kovácsoltak. A szekularizáció a vallás leépítésénél és újrakepítésénél sokkal komplexebb jelenségnek tűnik. Leépítés annak gyengítése által, amit a nagy vallási intézmények és az intézményi szabályozás kínál. Újrakepítés a vallási nézetek, csoportok és spirituális gyakorlatok terjedése nyomán, még inkább felerősödve a globalizáción és az eszmék cseréjén keresztül, amely mindezzel együtt jár. Manapság társadalmunk mindeddig ismeretlen mértékben multikulturálissá és multivallásossá vált. Danièle HERVIEU-LÉGER, egy ismert francia szociológusnő mindezt „a modern társadalmak szerteszórt vallásának” nevezi (1993, 35. o.). A modernitás egyenlővé válik a szétszórással, a szintézisre való képtelenség feletti bánattal, a jelentés és az értelem szétesésével és szétforgácsolódásával.

2. A vallás terének változása még egy másik tendenciát követ: az individuum kiemelkedését. A reformáció döntő módon hozzájárult ahhoz, hogy az emberrel individuumként foglalkozzunk. Az evangélium szava az embert szabadságában állítja Isten elé. Más hatások – reneszánsz, fel-

világosodás, romantika – is hozzájárultak az individualizálódás folyamatához, amelyet döntően az újkor fejlődése tett jellegzetessé. „Amikor is minden tekintetben az egyén autonómiájának hódítása állt az újkori vívmányok középpontjában – írja Danièle HERVIEU-LÉGER –, így napjaink korát döntő módon az egyén önmegvalósításra törekvő jogainak középpontba állítása jellemzi.” (2003, 86. o.) Tehát a szociológusnő szemében az autonómiafejlődés aktuális szakaszát az önmegvalósítás mint központi érték hajszo-lása határozza meg. Így az individuum ragaszkodik ahhoz, hogy vágyainak, érdekeinek és döntéseinek egyedülállóságában erősítsék meg. Ez az alapállás egyfelől gyengíti az intézményeket, és a szociális kötelek széthullásához vezet, másfelől ezáltal a közösségi érzésnek új, választékos és affinitáson (lelki rokonságon) nyugvó formái jönnek létre.

Ez a reform mélyen érinti a vallási beállítottságot. Hajlik arra, hogy az egyén önmegvalósításra törekvő vágyait figyelembe vegye. A vallásgyakorlás kevésbé kötelező közösségi hitvallásra és az egészhez tartozásra, sokkal inkább a spirituális keresés, az értelemkeresés autonóm útja, ami szabad döntésnek van alávetve. Danièle Hervieu-Léger aláhúzza, hogy ebben a perspektívában a vallási identitásokra többé nem tekinthetünk úgy, mint öröklött identitásokra. Az individuumok saját maguk dolgozzák ki identitásukat, amelynek során a rendelkezésükre álló szimbolikus forrásokhoz, de személyes utakhoz, találkozásokhoz és saját tapasztalatokhoz is folyamodnak (HERVIEU-LÉGER 1999, 69. o.). Mindenki úgy keres magának elemeket a spirituális hagyományokban, hogy azok vágyakozásának megfeleljenek és számára értelemmel bírjanak. Tehát „a hitbeli dolgok forradalmáról” van szó, Marcel GAUCHET megnevezésében: „Aki a vallásról beszélt, kezdettől fogva a jelentéstől való elrugaszkodásra gondolt, adományról volt szó (...). Ma a vallási magatartás lelke a keresés és nem a befogadás.” (1998, 107–108. o.) Napjainkban a szétszórás döntő tényezője kétségtelenül a vallás szubjektívizálódása.

Az egyik következmény az egyházi hovatartozás nélküli keresztények jelenségének elterjedése. Kortársaink nagy számát sajátos viszonyulás fűzi a kereszténységhez, habár ők *extra muros ecclesiae* tartózkodnak. Horderejét tekintve viszonylag új problémáról van szó. Ez a szituáció kihívás elé állítja az egyházakat. A keresztény üzenet és annak helyes definíciója feletti értelmezés monopóliumát elveszítették. Így a bibliai Írásoknak és magának a keresztény üzenetnek egyfajta szekularizációja jön létre, ami az egyháztól elvonatkoztatva a nyilvánosságra hagyatkozik.

Biztosan nem arról van szó, hogy a modern fejlemények rendkívül komplex helyzetét kizárólag erre az értelmezési mintára szűkítsük. Sokkal inkább arról van szó, hogy figyelmünket egy fontos tendenciára irányítsuk, lehetővé téve ezáltal az aktuális egyházi helyzetnek és kortársaink várakozási horizontjának analízisét.

A szétszórás folyamata az egyházakat kívülről és a falakon belülről is érinti. Miközben kívül gyengül a szociális befolyásuk, konkurenciába kerülnek számtalan más kínálattal és azzal a képpel, amelyet a valamennyi égtájra szerteszóródó vallási tér kínál. A hit és az egyházak vesztének azáltal, hogy a legkülönbözőbb kínálatok halmozódnak fel, egyidejűleg görcsösen védelmezik identitásukat legitimitációjuk fanatikus kinövésain keresztül is. Belülről a folyamat a meggyőződések, kívánságok és igények sokféleségének pusztulásszerű elvesztése által hat, az önmegvalósítás során az individualitáskultúra széles körű terjedésén keresztül.

Ez a rövid elemzés megvilágítja a szétszórás jelenségének komplexitását. Egyfelől a szekularizálódás nem egységes folyamat, ellentétes fejleményeket okoz, amelyek a vallás terét komplexen jelenítik meg. Másrészt gyengül az individualitáskultúra és az intézmények vágyott önmegvalósítása, bomlasztva a köteleket és a legnagyobb mértékben szertesztét ágaztatva az egyén útjait. Ennélfogva az individuumok magánya felerősödik, és az egyedül hordozott teher nehezebb.

Egy értelmezési modell

Hogyan tudnak az egyházak – ebbe a kontextusba állítva – a szétszórásra reagálni? Hogyan képesek a kívánt mobilitásban „építkezni”, azaz testet alkotni, ha szertesztét vannak szórva? Ma ezek a kérdések szegeződnek Európa valamennyi egyházának.

A szétszórás folyamata megkérdőjelez egy bizonyos, más történelmi helyzetből megörökölt és továbbra is domináns modellt. A pragmatikus illeszkedésért kell fáradozni, amelyet a modell önmagában igazol, és csak valamivel simulékonyabban és nyitottabban reagál az újdonságokra? Legalábbis ez az a tendencia, amelyet általánosságban megfigyelhetünk: egyfelől – minthogy az intézmények azzal vannak elfoglalva, hogy létezésüket kinyilvánítsák – a modell némi biztonságot kínál; másfelől a hívők önmagukat teszik ettől függővé. Ez az út azonban számunkra nagyon nem tűnik kielégítőnek. Alapvető változásra nem reagálhatunk egyszerű technikai vagy pragmatikus alkalmazkodással. A szituáció új módon teszi fel az egyház helyére vonatkozó kérdést: hol van az egyház?

Ez a kérdés mindig krízishelyzetekben vetődik fel. Ez volt a reformáció kérdése, ez Bonhoeffer kérdése. A reformátorok közös válasza figyelemre méltó: az egyház „congregatio, in qua evangelium pure docetur et recte administratur sacramenta” (CA VII). Ezzel a válasszal semmilyen intézményt nem definiálnak, hanem egy eseményt írnak körül: az egyház ott van, ahol az ige fellép. Senki sem fejezte ezt ki Luthernél erősebben: ahol Isten szól, ott lako-

zik is. Ahol az ige hangzik, ott van Isten, ott van a háza, és ha nem beszél tovább, a háza sincs többé ott. És ha egy téton vagy az alatt, igen, ha az Elba-hídon hallatná magát, akkor ott lakna (lásd HUBER 1995, 6. o.). Luther ezt még más módon is megismétli: „Ahol az ige és a hit lakik, ott van az egyház.”

Ez a válasz nagyon modern. Olyan válasz ez, amely tere hagyja a változásnak. Nem horgonyoz le. Nem mozdíthatatlan. Miközben Isten szabadságát hangsúlyozza, nagy szabadságot tesz lehetővé. A dolgoknak ez a fajta szemlélete új jelentőséget nyer a szétszórásban lévő egyház számára. A választ teljes radikalitásában kell hallanunk: az egyháznak nincs meghatározott tere. Nincsen sem helyhez, sem időhöz, sem pedig hierarchiához vagy struktúrákhoz kötve. Csak az ige eseményének van elkötelezve, és ezt csak Isten befolyásolhatja. Így mutatja meg az egyház valódi identitását: *creatura verbi*. Identitása nem tulajdona. Identitását Istentől kapja ajándékként. Tiszta kegyelemből. *Sola gratia*. A diaszpóra, amelyben az egyházak ma élnek, meghívásként értelmezhető, ezt az alapot újra felfedezni, újra emlékezni az alapmeggyőződésre: az egyház *creatura verbi*.

Ebből kiindulva, e körül a lényeges állítás körül szeretnék most egy teológiai értelmezési modellt bemutatni, amelyben három elem kapcsolódik egybe: identitás, funkció és végrehajtó szervek.

Az identitás az egyház létét érinti. Az igéből születik. Hitvallása által fejezi ki magát, ha a fogadott kegyelemre válaszolva azt nevezi meg, ami hitének tartalma. Miközben megmondja, ki az ő Istene, azt is ki meri mondani, ön-maga kicsoda Isten előtt. Az egyház jegye (*notae*) található itt: a Szentlélek ajándéka a hitben.

A funkciók az egyház cselekedeteit érintik. A „funkció” szó biológiai értelemben értelmezhető mint a test vitális aktivitása, amely azon van, hogy a testet életben tartsa.

Végezetül, az emberi test képénél maradvá: a szervek. Ezek a funkciók szolgálatában állnak. Ezek a végrehajtó részek, amelyek a funkcióknak engedelmessé válnak, de önmagukban nem olyanok, mint a funkció.

Feltevésünk kiindulópontját e három rész megkülönböztetése és összjátéka képezi. Egy eszközről, lehetőségéről van szó, amely minden közösség számára adott, hogy gondolja át saját helyzetét, motivációját és célszerűségét.

A funkciókra klasszikus értelemben tekintünk, vagyis a funkciók hagyományos felosztását vesszük át:

- A kultuszi funkció, amely a hívő Isten előtti életét eredetében és liturgiai kifejezésében érinti: az ige elfogadását és a hitbeli választ.
- A kerymatikus funkció, amely az ige hirdetésének különféle modalitásait célozza meg.
- Az etikai vagy diakóniai funkció, amely a hitbeli engedelmesség gyakorlati megvalósulását, a hívő világbeli szolgálatát tartalmazza.

- Ehhez a három funkcióhoz még egy negyediket, az ökumenikus funkciót illesztjük, amelyet olykor az *episzkopé* hivatalaként jelölnek. Ez bizonyára helytálló, számunkra azonban úgy tűnik, hogy ezt a funkciót sokkal tágabban is megragadhatjuk: mint a kapcsolatépítés dimenzióját, a kommunikáció felé való nyitást gondolhatjuk el nem csupán belülről, hanem egyházon kívül is, közte és a társadalmi tér között, amelyhez tartozik.

Ez a négy funkció a *leitourgia*, *martyria*, *diakonia*, *koinonia* hagyományos megkülönböztetését tükrözi vissza. Még ha a definíció döntően semmi újat nem hoz, akkor is ott van a kérdés, hogy ezek a funkciók egyáltalán mennyire interpretálhatóak újra a szétszórásban élő egyház számára. Ez a kérdésfeltevésünk kiindulópontja: a diaszpórahelyzet mennyiben változtatja meg az egyes funkciók észlelését és gyakorlatát?

Itt csak egyes részekre adhatok választ. Mindezt két példa alapján teszem:

Első példaként a kerymatikus funkciót szeretném megnevezni. Általában az istentisztelet hatókörében elhangzó prédikációval kötik össze. Így a homiletikai feltevések a prédikáció mozzanatával foglalkoznak, teológiai tartalmát, hermeneutikai szempontjait, retorikai formáit stb. elemzik.

A szétszórás helyzete megváltoztatja a látásmódot. Az ige hirdetés sokszínű igévé válik, amely a hívők tanúságaként minden életterületre átvődik. Közös feladatról van szó: „Az ige hirdetés hivatala közösen valamennyi keresztényé”, mondta már Luther 1Pt 2-re támaszkodva. A kérdés a hétköznapi, szekuláris világban elhangzó ige hirdetés és az istentiszteleten összegyűlt gyülekezet előtt elmondott prédikáció kapcsolatára vonatkozik. Hogyan függ a kettő össze? Kölcsönösen táplálják, támogatják egymást? Itt egy kutatási terület nyílik meg, amelynek – a homiletikai kérdésfeltevést illetően – mindeddig még kevés figyelmet szenteltek.

Ezt az új látásmódot az is jelzi, hogy egy, az egész testet érintő kerymatikus funkció van. A test valamennyi tagja részt vesz ebben. Ezt a példát valamennyi funkcióra alkalmazhatjuk. Minden funkciónak sokkal nagyobb játéktere van, amint ez – a rendelkezésre álló – speciális hivatalok révén kifejezésre jut. A hivatalok (szervek!) feladata nem az, hogy a funkciót egyedül gyakorolják, hanem, hogy a szerteszét élő hívőket ebben támogassák.

Második példaként a kultuszi funkciót nevezhetjük meg. Ezt általában az istentisztelet központi helyzetével hozzák kapcsolatba. A reformátori definíció ezt a látásmódot támogatja. Karl BARTH írja dogmatikájában a gyülekezet lelki gyarapodását illetően, hogy az egyház egész élete ebből a *középpontból* bontakozik ki, mindannak kiterjedéseként és transzformálódásaként (átalakulásaként), ami az istentisztelet közepén lejátszódik (KD IV/2: 3). Minden-

esetre ez a látásmód csak akkor értelmezhető, ha egy stabil társadalomból indulunk ki, földrajzilag csoportosuló egyházzal, ahol az istentisztelet valóban lehetővé teszi a gyülekezet összegyűjtését.

A szétszórátás megváltoztatja ezt a perspektívát. Mielőtt az istentiszteletet sajátos mozzanatként értelmeznénk, az elsősorban irányultságot ad a létezésnek: a fogadott kegyelemért hálából önmagunk állunk Isten elé (*coram Deo*). Az istentisztelet új interpretációja, ahogyan azt Pál Róm 12-ben előveszi, a testiséget és a hétköznapot az istentiszteletet magában foglaló vízióval együtt támogatja. Itt a hívő kultuszi státuszára tér ki. Az istentisztelet általános, szó szerinti jelentésében a létezés kultuszi dimenzióját támogató felhívás. Ennek a dimenzióknak ad nyelvet, mert hosszú távon a hittapasztalat nyelv nélküli egyveleg maradna, lehetőség nélkül, hogy a találkozást a másikkal találkozásként önmaguként gondoljuk el. Az istentisztelet az egyes ember tapasztalatát egy hagyományba és történetbe állítja. Másokkal köti össze, egy hívő közösséggel állítja szövetségbe. Ily módon alakítja az istentisztelet a hittapasztalatot.

A szekuláris világban élő hívő kultuszi státuszának és a gyülekezet összejövételének kapcsolata a legnagyobb fontosságú, ami az evangéliumot eszkatológiai várakozásba helyezi. E két példa alapján próbáltam szemléltetni, hogy a szétszórátás realitása mire hív meg, hogy az egyház hagyományos funkcióit újra gondoljuk át, és tegyük fel a kérdést, ez az új interpretáció hogyan hív létre olyan távlati elmozdulásokat, amelyek az ekkleziológiai látásmódot megújítják.

Arról van szó, hogy a szerteszét élő hívőknek teológiai eszközöket adjunk a kezükbe, ami lehetővé teszi számukra, hogy új helyzetüket sokféle módon átgondolják. Fontos, hogy ezek az eszközök segítenek nekik abban, hogy a változásokat ne negatív tapasztalatként éljék meg a régmúlt idők nosztalgiájában vagy a büntudatnak kitéve, hanem új horizontként fogják fel, amely még ismeretlen lehetőségeket fedeztet fel velük és új utakra hív.

Ecclesia viatorum

A szétszórátás oda is vezet, hogy „örökségünket” pontosabban szemléljük. Nem éppen a konzerválás vagy újra előállítás perspektívájában, hanem fedezzük fel azokat a forrásokat, amelyek manapság újra aktualitást nyernek. Itt Paul RICOEUR észrevétele nyújt segítséget: „Egy hagyomány csak akkor élő, ha lehetőséget teremt újítások bevezetésére (...). Paradox módon, a legerősebb utópiák a beteljesületlen hagyományán alapulnak. Ez forrásokat képez a jelentések számára, egy jelentéstartalék.” (1991) Paul Ricoeur szemében a legtermékenyebb utópiák nem a semmiből, hanem az ígéretek befejezetlen részéből sarjadnak, mindazokból,

amelyek még nem valósultak meg hagyományunkban. Az egyházak által feltett kérdések itt találnak olyan forrásra, amelyből jövőbeli víziókat meríthetnek.

Még négy beteljesületlen ígérethez szeretnék utalni, amelyeket a szétszórátás helyzete fedeztet fel velünk újra.

1. Az első ígélet eredeti örökségünkhöz tartozik. Az egyetemes papság állításáról szól. „Őrizzük ezt meg – írja LUTHER csodálatos merészséggel –, Istennek nincs más szava, mint az, amit valamennyi kereszténynek hirdetni kell. Nincs más keresztség, mint az, amelyet minden keresztény megadhat. Nincs más úrvacsora, mint az, ahol minden keresztény azt teheti, amit Krisztus elrendelt. (...) Ez a papság és a királyi méltóság.” (WA 12: 189–190. o.) Ez a felfogás rendkívül aktuális a hívők számára, akik napjainkban szétszórátásban és mobilitásban élnek, akik elszigeteltséget élnek át, akiknek egyedül kell egzisztenciális döntéseiket meghozniuk, röviden: akik felnőtt hívőkként élnek. Ez azonban azt is jelenti, hogy a közösség életében jelen lévő perspektívák felborulnak. Hagyományos módon a hívők ahhoz szoktak hozzá, hogy a közösségi struktúra és a pásztori hivatal gondoskodik róluk. A saját kezdeményezőkézség gyenge egy olyan struktúrában, amely végső soron vertikálisan működik szervezetében, reakcióját tekintve pedig klerikálisan. A szétszórátás helyzete a kezdeményezés eltolódását hozza magával. A hívők önmaguk kapnak elhívást arra, hogy a közösségi életet kezükbe vegyék. A hívők prédikálásra és a szentségek ünneplésére kapnak megbízást, csakhogy egyházi felhatalmazás nélkül mindezt senki sem teheti.

Voltaképpen nemcsak a közösségi élet megújulásáról van szó a felelősség újrafelosztásán keresztül, hanem voltaképpen a hívők elköteleződéséről a világban. Hogy fedezzék fel újra tanúságuk terét és papságuk gyakorlatát. Az egyetemes papság helye elsősorban nem az egyház, hanem a világ. Nemcsak a hívők felnőtt státuszáról van szó az egyházban, hanem missziójukról a világban. Az evangélium szava a nyilvánosság előtt a hívők közösségén keresztül és nem az intézmények beszédeként talál meghallgatásra, ott, ahol a társadalom jövője vitában, meggyőződések konfrontációjában és kérdések cseréjében kerül kidolgozásra.

2. Ez a perspektíva egy másodikat hív színre, amely a teológiai felnőttképzést illeti. Mindennek a reformáció már elevenen tudatában volt, és ezt tettekre is váltotta. Az egyetemes papság következménye a hívők erős teológiai tudata. A teológia nemcsak a lelkészeknek és teológusoknak van fenntartva, ez a hívő közösség közös feladata, amely arra kap felhívást, hogy olvasó és értelmező közösséggé fejlődjék. A reformáció utópiája, amely ezt nem tudta cselekedetekre átültetni, minden hívőt teológussá tesz.

Az egyház hosszú ideig elsődlegesen gyermekek és fiatalok katekézisével foglalkozott – és még most is ezt teszi. Egy stabil társadalomban, amelyben biztosított a folytonosság hagyományozódása egyik generációról a másik-

ra, a fiatalssággal szembeni prioritás a tartósság feltétele és ígérete. A szétszórátás más prioritások felállítását okozza. Ekkor a prioritás a felnőttek továbbképzése, akik képesek megélni az elszigeteltséget, amelyben önmagukat találják, és hitüket ott megvallani. A cél nem annyira az egyházba történő integráció, hanem az emberek kísérése személyes életútjukon és a tanúságtevők képzésében.

Nem arról van szó, hogy a gyermekkatekézist és a felnőttképzést egymással szemben kijátsszuk, hanem egymásra való vonatkozásukat és szoros korrelációjukat aláhúzzuk. Nem annyira olyan modellben, amely a folytonosságot emeli ki (folytonosságot a korcsoportok között, generációk között, folytonosságot a tudás elsajátításában). Ugyanis a modernitással együtt járó szétszórátás ellenkezőleg az életritmusok, életutak és -pályák, a személyes fejlődés diszkontinuitását húzza alá. Nemcsak a mozgásban lévő kultúrát kell integrálnunk, hanem a megtört időbeliséggel (G. Balandier), a mozdítható referenciapontokkal és az eltolódott életutakkal is számot kell vetnünk. Egy képzési projekt koherenciája a kontinuitás és diszkontinuitás tagolásában játszódik le, azáltal, hogy a tartósság és pontosság, növekedés és krízisek, továbbhaladás és kérdésfeltevések összekapcsolását keresi. Hagyományunkra támaszkodva ez a képzési projekt lehetőség szerint erősebben irányul a jövőre, mint a múltra, és arra teszi képessé a férfiakat és nőket, akik pont a múltra támaszkodás lehetőségét veszítették el, hogy a jövőt elfogadják.

Új eszközök, gyakorlatok és megújuló nyelv áll a képzés rendelkezésére, gondolok itt például az internet által nyújtott lehetőségekre.

3. A hívők szétszórátása, akik önmagukat többé nem találják többségben az intézményekben, komplex módon kérdez rá a kötődésre: ennek a többé-kevésbé megragadható diaszpórának a tagjait mi köti össze egymással? Az egyházak gyakran inkább a kérdés intézményi aspektusát veszik figyelembe, és a szerkezeti változtatásokban próbálnak megoldásokat találni. Fontosabbnak tűnik kontextuunkban a *szimbolikus* kérdése.

A varázslatosság megszűnésével – a modernitás vívmányain keresztül – világunk elvesztett egy fontos dimenziót (rítusok, ünnep), amely a létet kísérte. Ráadásul ez az elszegényedés a piac és az értékesítés hatásán keresztül felerősödött, ami azt a benyomást kelti bennünk, hogy gúzsba kötöttünk, felaprózódva az embertelen forgatagban. Ennek a szituációnak az általánossá válása új sóvárgást hív elő, az értelem keresését, a spiritualitásra kérdezést, a művészet és a költészet utáni vágyat. Mindez oda vezet, hogy a szimbolikus jelentését újra meg kell határoznunk.

Ugyanis a rituális dimenziója és különösképpen a rítusokkal való összekapcsolódás az, ami az élet legfontosabb szakaszait végigkíséri. Az egyházak iránti leggyakoribb érdeklődés ezeket a rítusokat érinti, gyakran olyan személyek által, akiknek – ettől a lehetőségétől eltekintve – semmilyen

más egyházi kapcsolódásuk nincs. A vallásosság individualizálódásának folyamatában az átmeneti rítusok ünnepe (előkészületük, az ezzel együtt járó kölcsönhatások, a szimbolikus nyelv rezonanciája) az identitásképzéshez való hozzájárulást jelenti, a szimbolizálódás fontos pillanata, olykor nyitás az élet nem sejtett dimenziójára. A közösségek jelenlegi bomlásakor az ilyen szimbolikus támpontok vonatkoztatást adhatnak.

A lelkész hivatala (vagy az *episzkopé*, amely formában mindig megjelenik) az egyik fontos támpont. Azzal, amit kifelé tesz – funkcionális feladatával – a lelkész valami fontosat jelenít meg: ez a szimbolikus szerepe. Ő a közösségen túlra mutat, egy olyan helyre, amelynek nagy jelentősége van: a más egyházakkal való kapcsolatra, vagyis a lelkész az egyház teljességéről tanúskodik. Azonban még ennél is távolabbra, az egyházon túlra, egy lehetséges válaszra, a transzcendenciára is utal, ami őt az élet értelmének tanúságtevőjévé teszi.

A liturgia a másik ilyen szimbolikus támpont. A hétköznapok banalitásába különbséget hoz: különbséget a nyelvben, a gesztusokban, a közösség összejövételében (még ha csak ketten vagy hárman vannak is jelen Krisztus nevében). A mobilitásban és a szétszórátásban, ahol az istentiszteleteket csak elvétve ünneplik meg és a vonatkozás problematikus, a liturgia új rezonanciát kap. A másszerűség művészete által, amit ez magával hoz, emlékeztet a gyökeret eresztésre, a hagyomány helyreállítására utal, személyes és közösségi identitást alkot.

A liturgiai nyelv gazdagságán múlik, hogy ez közösséget alkotó köteléket teremt-e és identitásképző tényező lesz-e. Az intézményi kötelékek gyengülése újra felfedezteteti e más dimenziók értékét.

Nagyon elfeledett ígéretéről van szó, amely már az őskereszténység diaszpórájában jelen volt, ahol a gyülekezetek egymásrautaltságát hasonló támpontok szimbolizálták: az apostol szava, az Írások terjedése, vándorprédikátorok és az úrvacsora mozdulatai.

4. Végül az egyház a szétszórátásban még egy másik beteljesületlen ígéretet fedezhet fel újra: a keresztény közösség eszkatológiai dimenzióját.

Az új feltételek, amelyekkel együtt kell élni – a mobilitás és a szétszórátás –, arra szólítják fel az egyházakat, hogy értelmezzék újra a térhez és időhöz fűződő kapcsolatukat. Hogyan képesek gyökértelessé válni és ideiglenességben élni, miközben életük állandó mozzanatok (építmények, közösségi struktúra, egyházi esztendő) körül szerveződik?

A ritmusok változnak. A heti rendszeresség mellett, ami a letelepedett életformának felel meg, más ritmusok is léteznek: különleges események, ünnepi alkalmak, például teológiai és spirituális csendesnapok, egyházi napok. A közösségek életét mindinkább a rendszeresség és az alkalomszerűség egymásmellettsége fogja meghatározni. A történetek leple alatt új időbeliség keletkezik, az innová-

ció, de a rövidéletűség is mint olyan tapasztalat, amelyet az állandóság fedeztet fel és tölt ki újra.

Egyidejűleg keressük a tér új vonatkozását. Az egyházak érzékelik a közösség erősen rejtett kereteinek elégtelenségét és szűkös alkalmasságát, a terület földrajzi rögzítettségét. Egyfelől látjuk a fogódzók megalkotásának szükségességét, mert a szétszórátott egyház nem azonos az atomizált, láthatatlan, tartás nélküli egyházzal. Éppen ezért fontos, hogy támpontokat nyújtsunk és időről időre visszatérő öszszejevövelekre megteremtjük a lehetőséget, amelyek a közösségi eszmecserének adhatnak teret.

Másrészt alkalmazkodóképes, folyékony és árnyalt kommunikációs formákra van szükség, amelyek keresztződő köteleket teremtenek: hálózatokat. A hálózatok a közelségnek nem a földrajzi jellegére helyezik a hangsúlyt. A távolságra alapoznak együttműködési formákat, amelyek gyakran vagy kevésbé gyakran közös érdeklődési központok körül csoportosulnak, és így az együttes munka jellegének új rendjét eredményezik.

A szétszórátás olyan helyzet, amely állandóan változik. Ily módon tanul meg az egyház az átmenetiséggel szembe-sültni. Nem annyira a mulandósággal, amely szempillantás alatt célnélküliséget jelentene, hanem az átmenetiséggel, amely a várakozás és a befejezetlenség jele. A messiási közösség úton lévő, Isten országának reménye által hor-dozott nép. Tekintete előre irányul. Ez az eszkatológiai ál-lapot nemcsak a várt jövőre mutat, hanem a létezés külön-leges modalitását definiálja, egy életstílust, amely nem a világ foglya, hanem úton van, még tovább, a jövőt elővétel-vezve: *idegenként és utazóként*. Ennek az eszkatológiai hely-zetnek a tudatában lenni lehetőség szerint arra ad szabad-ságot az egyházaknak, hogy a változásokat és az intézmé-nyi bizonytalanságot ne veszteségként éljék meg, hanem az út egyik szakaszaként.

Arra kapunk felhívást, hogy a szétszórátás helyzetét az egyház számára létező modell nélkül éljük meg a szét-szórátásban. Szó sem lehet arról, hogy a közösségi modellt egy másikkal helyettesítsük. Szétszórátásban élni azt jelen-ti, hogy tekintettel vagyunk a sokszínűségekre: a hit, a spiri-tualitás és a struktúrák sokféle kifejezésére. Hogyan lehet a különböző közösségekből összetevődő sokszínűség egy-házát megélni? Ma ez a kihívás: a közösség jegyeként és he-lyeként a sokféleséget felvázolni.

A diaszpóra ekkleziológiai kérdés. Nemcsak azért, mert megkérdőjelezi modelljeinket és bizonyosságainkat, hanem mert alapvetően meg kell tanulnunk a jövőben a kérdések-vel együtt élni. A legyengült, szétszórátásban élő, számbel-ileg megfogyatkozott egyházak a védekezés reflexeinek ki-fejlesztésével próbálkoznak, visszahúzódnak önmagukba, és kis közösségekben melengetik egymást kölcsönösen, s

az elveszített közösségi paradicsom nosztalgiáját ápolják. Ezt a helyzetet azonban a horizontjuk kiszélesedéseként, az evangélium újrafelfedezéseként is megragadhatják. En-nélfogva megtanulhatják, hogy nincs meghatározott he-lyük, terüket mások alkotják. Az intézménytelenedésnek ez a fajtája, amelyet a diaszpórahelyzet magával hoz, úgy lehet a világnak kiszolgáltatott és elszegényedett egyház példázatává, ha az újfent szolidarissá válik.

A szétszórátás helyzetének elfogadása azt is jelenti: gyenge egyházként élni. A hit soha nem illeszthető a bir-toklás rendjébe. Mindig azt keresi, aki jön és akire vár. Ebben az elfogadott gyengeségben foglalhatja el az egy-ház valós helyzetét az emberi közösségben. Nem a perifé-rián, még kevésbé pedig a középpontban. Hanem minde-nyekkel az úton.

Dietrich BONHOEFFER szavaival szeretnék zárni, aki már utalt a szétszórátás ambivalenciájára: „A keresztény-ség Isten akarata szerint szétszórta élő nép, elszórva, mint a mag, a föld valamennyi népe között (5Móz 28,25). Ez az ő átká és ígérete.” (1980, 7. o.)

Hivatkozott művek

- BARTH, Karl 1955. *Kirchliche Dogmatik*. IV/2. köt. *Jesus Christus der Knecht als Herr*. EVZ, Zürich.
- BONHOEFFER, Dietrich 1980. *Gemeinsames Leben*. Berlin.
- DELTEIL, Gérard 2004. *Diaspora als ekklesiologische Frage*. In: Epting, Karl-Christoph – Wartenberg, Günther (szerk.): *Diaspora und die Zukunft der Kirchen. Quellen und Forschungen zur Diasporawissenschaft*. GAW, Leipzig. (Beihefte Evangelische Diaspora 2.) 57–72. o.
- GAUCHET, Marcel 1998. *La religion dans la démocratie. Parcours de la laïcité*. Gallimard, Paris.
- HERVIEU-LÉGER, Danielle 1993. *La religion pour mémoire*. Cerf, Paris.
- HERVIEU-LÉGER, Danielle 1999. *Le pèlerin et le converti. La religion en mouvement*. Flammarion, Paris.
- HERVIEU-LÉGER, Danielle 2003. *Catholicisme, la fin d'un monde*. Bayard, Paris.
- HUBER, S. W. 1995. *Impulse aus Torgau. Gottesdienst und Dienst am Nächsten – bei Luther und bei uns. Die Zeichen der Zeit*, 49. évf. 6–10. o.
- LUTHER, Martin 1891. *De instituendis ministris ecclesiae* [1523]. WA 12: 160–196.
- RAHNER, Karl 1971. *Schriften zur Theologie*. 2. kiad. 7. köt. Benziger Verlag, Einsiedeln.
- RAHNER, Karl 1975. *Schriften zur Theologie*. 12. köt. Benziger Verlag, Zürich.
- RICOEUR, Paul 1991. *Entretien avec Paul Ricoeur. Le Monde*, 47. évf. október 29.

Fordította Móricz Nikolett

Krisztus pokolra szállása az Újszövetség fényében I.

■ LÁSZLÓ VIRGIL

Jézus Krisztus pokolra szállása az Apostoli hitvallás jól ismert, ámde talán legtalányosabb kitétele.¹ Különösen rejtélyes, hogy mindez egyáltalán nem szerepel sem a Nicea-konstantinápolyi hitvallás szövegében, sem pedig az Apostoli hitvallás korábbi formájának tekinthető úgynevezett régi Római hitvallásában sem (vö. ASHWIN-SIEJKOWSKI 2009, 57. o.). Hitvallási szinten maga a gondolat a féláriánus Szmírnai hitvallás szövegében² bukkan fel 359-ben, de ez utóbbit jól ismert egyháztörténeti okokból hamar elvetették. A hagyomány szerint Athanasziosznak tulajdonított, ámde későbbi (5–6. század) hitvallásban viszont szintén megjelenik. Honnan ered tehát ez a tantétel? Apokrif iratban jelenik meg először Krisztus pokolra szállásának leírása: a 2. századi Péter evangéliuma³ utal rá; a feltehetően a 4–5. század során keletkezett Nikodémus evangéliumának 18–24. fejezetei⁴ pedig részletesen tudósítanak erről. Természetesen már az apostoli atyáktól kezdve a patrisztikus szerzők számos helyen utalnak az alászállásra.⁵ Mi alapján teszik ezt? Egyfelől bizonyos ószövetségi igehelyek krisztocentrikus értelmezése nyomán, amire példa lehet Zsolt 16,10;⁶ 23,4; 30,3–9; 71,20; 86,13; 88,4–5; 139,15; Ézs 24,21–22; 49,9; Hós 5,14; 13,14; Zak 9,11. Másfelől néhány újszövetségi igeverszolgálat alátámasztásul, mint például 1Pt 3,18–20; 4,6; Ef 4,9 és Róm 10,6–7.⁷

¹ Túl a számos divergens teológiai történeti értelmezési formán Órigenésztől Aquinói Szent Tamáson és Kálvinon át Hans Urs von Balthasarig, jól mutatja ezt az értelmezésnek – talán meglepő módon – ez esetben tág kereteket hagyó katolikus dogmatika álláspontja. A *hierarchy veritatum* szempontjából Krisztus alászállása a pokolba *de fide credendum*. Az, hogy ezt teljes isten-emberi személyében tette, hogy az ószövetségi igazakat megszabadítsa addigi állapotukból, *de fide tenendum*. Minden egyéb azonban szabad teológiai spekuláció terepe. Az utóbbihoz lásd: GRIFFITHS 2008, 265. o.

² Szövegét lásd: <http://www.fourthcentury.com/fourth-creed-of-sirmium-or-the-dated-creed/>. (Letöltés: 2014. szeptember 25.)

³ Szövegét lásd: http://epa.oszk.hu/02300/02360/00005/pdf/EPA02360_theologiai_szaklap_1903_01_052-060.pdf. (Letöltés: 2014. szeptember 25.)

⁴ Lásd ADAMIK 1996, 138–142. o. Ezek a szakaszok az evangéliumon belül egy korábban önálló szöveg, a *Pilátus aktái* című irat részét alkotják.

⁵ Ezek Antiókhiai Szent Ignác (*Magn.* 9; *Trall.* 9), Jusztinosz Mártír (*Dial.* 72), Marcion, Alexandria Kelemen (*Strom.* 6.6), Órigenész (*Hom. 1 Sam.*; *Hom. Luc.* 24; *Princ.* 2.11.6; *Hom. Exod.* 6.6; *Cels.* 2.43,56; *Hom. Rom.* 5; *Hom. Ps.* 88.23). Hippolitosz (*Antichr.* 26,45), Lyoni Szent Iréneusz (*Haer.* 3.20.4; 4.22.1; 4.27.2; 4.33.1, 12; 5.31.1.2), Tertullianus (*An.* 55.2; *Res.* 44), a *Didaskalia*, Ambrosiaster (*Eph.* 4), Pelagius, Szent Jeromos (*Comm. Eph.* 2.4), Aranyszájú Szent János (*Hom. Eph.* 11), Karthágói Szent Cipriánusz (*Adv. Jud.* 2.24,25,27). Vö. BALES 2010, 90–91. o.

⁶ ApCsel 2,27 pontosan ezt és ilyen összefüggésben idézi.

⁷ Esetleg Fil 2,9–10 jöhetne még számításba, ám itt a tartalmi vonatkozások rendkívül áttételesek.

Jelen tanulmány célja nem az, hogy részletes hatástörténeti és teológiai történeti panorámát vázoljon fel e hitvallási tétel későbbi értelmezését illetően, még ha néha ki is térek majd ilyen jellegű vonatkozásokra.⁸ Arra sem törekszem, hogy olyan szentírási fogalmak részletkebe menő biblikus teológiai vizsgálatába fogjak, mint például *seol*, *hádész*, *gyehenna*, *abüsszosz* stb., és hogy ezek karakterisztikumai hogyan rakódtak egymásra az idők folyamán.⁹ Céлом annak a néhány kiemelt újszövetségi textusnak kifejezetten a témánkhoz kapcsolódó perspektívából való vizsgálata, amelyek hagyományosan *dicta probantiaként* szolgáltak a tantétel megalapozásával kapcsolatban. Mindezt pedig nem tabudöntögetésből teszem, hiszen Krisztus alvilágba szállásának hitvallásbeli tanítását biblikus alapon nem lehet kétségbe vonni, már csak a fenti ószövetségi igehelyek keresztény értelmezésére tekintettel sem. Ugyanakkor hiszszük és valljuk, hogy hitvallásaink – beleértve a *Symbolum Apostolicumot* is – a *norma normata* kategóriájába esnek, amelyet mindig a *norma normans*, azaz a Szentírás fényében kell értelmeznünk és nem fordítva, amire pedig jelen témánk és vizsgált textusaink esetében bizony évszázadokig sor került.

Péter első levele

„Mert Krisztus is szenvedett egyszer a bűnökért, az Igaz a nem igazakért, hogy Istenhez vezessen minket, miután halálra adatott test szerint, de megelevenítettett Lélek szerint. Így ment el a börtönben levő lelkekhez is, és prédikált azoknak, akik egykor engedetlenek voltak, amikor az Isten türelmesen várakozott Nőé napjaiban a bárka készítésekor. Ebben kevés, szám szerint nyolc lélek menekült meg a vízen át.” (1Pt 3,18–20)

Kik azok a lelkek, akiknek Krisztus prédikált?

Három fő elgondolás fogalmazódott meg ennek kapcsán (vö. DALTON 1989, 27. o.):

a) Az első szerint Nőé kortársainak a lelkeiről van szó, akik az alvilágban lakoznak, és akiknek Krisztus lelke pré-

⁸ Ezt nagy vonalakban megtette BAÁN 2007.

⁹ Különösen izgalmas és lényegbevágó ezzel a kérdéssel összefüggésben, hogy hogyan lett *descendit ad inferosból descendit ad inferna*. Lásd CONNELL 2001.

dikált, mialatt halott volt. Három további különböző megközelítési mód rajzolódik ki ezen a kategórián belül:

- Jézus lelke azért prédikált nekik, hogy megtérítse őket, azaz, hogy üdvösségre juthassanak. Alexandriai Kelemen,¹⁰ Órigenész, Alexandriai Szent Kírilloz és Damaszkuszi Szent János ezen az állásponton voltak.
- Krisztus lelke jó hírt hozott Nőé hitetlen kortársai lelkeinek, akik közvetlenül haláluk előtt tértek meg. Jusztinosz mártír, az apokrif Péter evangéliuma és talán Hippolitosz gondolkodott így.
- Krisztus ítéletet hirdetett Nőé hitetlen kortársainak. Habár Aquinói Tamás elvetette ezt a nézetet, egyes ortodox lutheránus körökben egy ideig bizonyos népszerűségnek örvendett ez a megközelítés (vö. DALTON 1989, 41. o.).

Egy komoly kritikája ezeknek az elgondolásoknak abból fakadhat, hogy a „*megelevenített Lélek szerint*” (ζωοποιηθεῖς δὲ πνεύματι) és az aktív megfogalmazás: „megy” és „predikál” inkább Krisztus test szerinti feltámadására utalnak, semmint egy halott Krisztusra. Egy másik probléma, hogy az a többes számú szóalak, amelyet ebben az igeverben „lelkeknek” (πνεύμασιν) fordíthatunk, és ami emberek lelkeire utal, egyetlenegy esetben jelenik meg az Újszövetségben, nevezetesen Zsid 12,23-ban: πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων („a tökéletességre jutott igazak lelkeihez”). Mindazonáltal figyelemre méltó, hogy bár a szó itt olyanok lelkeire utal, akik meghaltak, ezt a jelentését csak a minősítő jellegű birtokos szerkezetben nyeri el: „a tökéletességre jutott igazak lelkei” (MICHAELS 1988, 207. o.). Másfelől azonban számos olyan újszövetségi igehely van, ahol ez a szó inkább természetfeletti lények jelölésére szolgál, különösen is a rosszindulatúakra, démonokra.¹¹

b) A második fő elmélet szerint ezek a lelkek Nőé kortársai, de abban az értelemben, mint akik a földön éltek az özönvíz idején. Krisztus pedig a maga preegzisztens természetében prédikált nekik Nőé személyén keresztül. Ezt a megközelítést Szent Ágoston javasolta, mégpedig a következő felmerülő dilemma miatt: hogyan képzelhetnék el Krisztus prédikálását az alsó világban anélkül, hogy egyidejűleg elismernék az ő ottani megtérésük lehetőségét? (Lásd DALTON, 43. o.) Természetesen ez egy roppant nehezen védhető teória. Úgy értelmezni Krisztus „menését”, mint egy isteni tevékenységet az Ószövetségben, és a „börtönben lévő lelkeket”, mint Nőé élő kortársait, ebben a szövegkontextusban túlságosan logikátlanak tűnik.

¹⁰ Alexandriai Kelemen volt az első, aki Krisztus pokolra szállását összekötötte 1Pt 3,19-el. *Stromata* 6:6; PG 9:265–275. Vö. Dalton, p. 32.

¹¹ Uo. pl. Mt 8,16; 10,1; Mt 12,45 || Lk 11,26; Mk 1,23.26–27; 3,11.30; 5,2.8.13; 6,7; 7,25; 9,17.20.25; Lk 4,36; 6,18; 7,21; 8,2; 10,20; Mt 12,43 || Lk 11,24; Lk 8,29; 9,39.42; 13,11; ApCsel 5,16; 16,16.18; 19,12–13.15–16; Jel 16,13.

c) A harmadik fő elképzelés – amelyet magam is támogatok és a legvalószínűbbnek tartok – ezeket a börtönben lévő lelkeket azokkal a bukott angyalokkal azonosítja, akiket a Második Szentély korabeli zsidó iratokban gyakran társítanak az özönvizet megelőző erőszakossággal, gonoszsággal, romlottsággal.¹² Ennek a megközelítésnek két fő variációja van:

- Krisztus az ő győzelmét hirdette ezeknek a bukott angyaloknak az alvilágban, amikor halála és feltámadása között ide alászállt. Ezt az ötletet először Friedrich Spitta vetette fel 1890-ben (GOPPELT 1993, 256. o.), habár ő Szent Ágostonnal tartott abban a tekintetben, hogy a preegzisztens Krisztus volt az, aki a pusztulás ítéletét hirdette ezeknek a lázadó angyaloknak. Később prominens tudósok¹³ szintén elfogadták ezeket a lelkeknek a bukott angyalokkal való azonosítását, de a prédikálás idejét Krisztus halála és feltámadása közé helyezték.
- Érdekes megközelítés, miszerint a lelkek börtöne az alsó egekben található, és Krisztus a mennybemenetele kapcsán prédikált volna nekik. F. Gschwind érvelt 1911-ben amellett, hogy a „börtönben” kifejezés nem feltétlenül azonos jelentésű a „pokollal” (ELLIOTT 2000, 702. o.). Ez az állítás észszerűnek tűnik, ha figyelembe vesszük, hogy az εἰς ᾧ a 19. vers elején a korábbi πνεύματι-ra vonatkozik, azaz lélek szerint megelevenített formában ment oda. Másfelől az igék sorrendje is arra utal, hogy Krisztus prédikációja nem annyira a halálával, mint inkább a feltámadásával és mennybemenetelével összefüggésben történt.¹⁴ Széles körben elterjedt nézet, hogy ebben az esetben Krisztus igehirdetésének tartalma az ő különféle rendű angyali erők feletti győzelme lehetett, amint áthatolt az egeken menny-

¹² Jelen dolgozat kereteit szétfeszítené ennek részletes taglalása, ám a héber (valamint a görög és a latin) szöveg gondos vizsgálata nyomán fontos azt látnunk, hogy az e tekintetben gyakran hivatkozott 1Móz 6,1–4 a közhiedelemmel ellentétben a kontextuális elhelyezkedésén kívül szinte semmilyen szövegi alapot nem biztosít az egyébként Júd 6-ban és 2Pt 2,4-ben is hivatkozott motívumoknak. A bukott angyalok tematikája olyan intertestamentális iratokban kerül részletes feldolgozásra, mint 1Énok vagy a Jubileumok könyve, amelyek az Újszövetség keletkezésének idején közkezen forogtak. Előbbit egyébként Júd 1,14 egyértelmű terminus technicust használva ihletett, szent iratként idézi.

¹³ Pl. H. Gunkel, R. Knopf, H. Windisch, W. Bousset, M. Goguel, F. Hauck, P. Althaus, E. Schweizer, J. Jeremias, E. G. Selwyn, B. Reicke. Lásd DALTON 1989, 46. o.

¹⁴ ELLIOTT 2000, 703. o. Ha nem is az aszcenzió közben való áthaladás, de mindenképpen a feltámadás utániság viszonylatában érdemes arra is gondolnunk, hogy az ortodox egyház ikonográfiája a Hádész kapuinak betörését egyértelműen a feltámadáshoz köti és így ábrázolja! Egyértelműen a feltámadt Christus Victor az, aki kiszabadítja a seolból a szenteket Ádámtól Keresztelő Jánosig.

bemenetele során.¹⁵ Alátámaszthatja mindezt az az érv is, hogy a pszeudoepigráf iratokból különféle érdekes információkhoz jutunk a bebörtönzés helyét illetően. 1Énók 18,14–16 és 21,1–5¹⁶ az engedetlen csillagok és a mennyei seregek börtönéről értekeznek. 2Énók 7,1–3 állítása szerint (CHARLES 1913, 2: 433. o.) a rebellis angyalok a második égben vannak a sötétség birodalmában, amely nagyobb, mint a kezdetbeli sötétség. 2Énók 18,3–6 szerint pedig az Őrzők, az a kétszáz herceg, akik beszennyezték magukat emberi feleségekkel, csendes elvetetetésben vannak az ötödik égben, az Úr ítéletétől sújtva (uo. 439–440. o.). Lévi testamentuma 3,3 a tévelygés lelkeit és Beliárt szintén az ötödik égbe helyezi (ELLIOTT 2000, 701. o.).

Ez a harmadik elmélet szintén támadásokat kapott. Mindazonáltal egyáltalán nem lehetetlen kivédeni például Leonhard GOPPELT éles kritikáját a szóban forgó lelkeknek bukott angyalokkal való beazonosítását illetően. Az ő fő érve az, hogy a κηρύσσειν (hirdetni) igét az egész Újszövetségben a Krisztusban való üdvösség hirdetésére alkalmazzák, azaz a keresztyén üzenet prédikálására (1993, 257. o.). Eszerint tehát a hallgatóságnak inkább elhunyt emberi lényeknek kellett lenniük. Goppelt elveti az ötletet, hogy Krisztus megváltotta volna a bukott angyalokat, mert az Újszövetség egyáltalán nem sugall ilyesmit.¹⁷ Goppelt érvelésével szemben tehetünk azonban ellenvetéseket. Ki kell mondanunk, hogy a κηρύσσειν ige leszűkítő értelmezése nem érvényes.¹⁸ Ahogy Senior rámutat: „Habár általában egy tárgy követi, ám néha tárgyatlan igeként használják, mint például ebben az esetben. (Lásd még: Mk 1,38.45; 3,14; Lk 4,44; Róm 2,21; 10,15; 1Kor 9,27; 15,11.) Így van tehát a »hirdetett« vagy »prédikált« fordítás; ugyanis a hirdetés tartalma vagy tónusa nem derül ki a szóból magából.” (SENIOR–HARRINGTON 2003, 103. o.) Az is nagyon elgondolkodtató, hogy Jónás 1,2 Septuaginta-beli szövegében a következőt találjuk: ἀνάσθητι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευὴ τὴν πόλιν τὴν μεγάλην καὶ κήρυξον ἐν αὐτῇ ὅτι ἀνέβη ἡ κραυγὴ τῆς κακίας αὐτῆς πρὸς με.

Ebből láthatjuk, hogy a πορεύθητι és κήρυξον része

¹⁵ Vö. Zsid 4,14a: „Mivel tehát nagy főpapunk van, aki áthatolt az egeken [διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς], Jézus, az Isten Fia...” 1Pt 3,22: „...aki miután felment a mennybe, az Isten jobbján van, és alávetettek neki angyalok, hatalmasságok és erők.”

¹⁶ 1Énók szövegével kapcsolatban a legújabb angol nyelvű kritikai szövegkiadást vettem alapul: NICKELSBURG–VANDERKAM 2004.

¹⁷ Ez a kijelentés kétségbe vonható különösen is 1Kor 15,28, de esetleg Jn 12,32 alapján is.

¹⁸ A Bauer–Danker–lexikon (a továbbiakban: BDAG) két fordítási lehetőségét adja a szónak, ám egyik sem szükségszerűen kapcsolódik kizárólagosan a keresztyén üzenethez. Az első: ’hivatalos bejelentést tenni’. Erre jó példát találunk Jel 5,2-ben. A második: ’nyilvános deklarációkat tenni’, pl. Gal 5,11. Lásd DANKER 2001, 543–544. o.

a parancsnak, hogy hirdesse Ninive pusztulását. Ez a tény lehetőséget nyújt arra, hogy a prédikálás tartalma, amire 1Pt 3,19 utal, akár ítélet is lehetett.

GOPPELT másik érve: „Továbbá Genézis 6,1–4 angyalai nem Nőé napjaiban voltak engedetlenek (lásd 1Pt 3,20), hanem sokkal korábban.” (1993, 256–257. o.) Ugyanakkor ha alaposan megvizsgáljuk 1Móz 6,1–4-et, akkor láthatjuk, hogy nemcsak hogy semmilyen pontos időjelzés nem szerepel benne, de engedetlenség¹⁹ vagy – horribile dictu – a szó szoros értelmében angyalok sem. Ráadásul 1Móz 6,1–4 pontosan az özönvítörténet előtt helyezkedik el. Tehát ez az érv nem túl erős.²⁰

GOPPELT álláspontja alátámasztásául arra hivatkozik, hogy a börtönben lévő lelkek a holtak, és nem pedig a bukott angyalok. Úgy látja, hogy 1Pt 4,6 ugyanarra az eseményre utal, mint 3,19 (1993, 259–260. o.). Érdemes tehát megvizsgálunk ezt a szöveget is: „*Mert a holtaknak is azért hirdettetett az evangélium, hogy testben, emberi mértékek szerint ítéltessenek meg, de éljenek Isten szerint lélekben.*”

Többféle értelmezés lehetséges:

- Számos tudós Goppelthez hasonlóan úgy vélte, hogy ez Krisztus pokolra szállására utal, és hogy általánosságban a holtaknak hirdette az evangéliumot. Ez a megközelítés az univerzális üdvösségelméletek irányába mutathat, hiszen azt is állítják, hogy »[h] a Krisztus megítéli mind az élőket, mind a holtakat (...), akkor úgy tisztességes, ha mindegyiküknek van esélyük hallani a jó hírt» (KELLY 1988, 173. o.).
- Római katolikus tudósok a 16. század óta állítják, hogy ezek a „holtak” az Ószövetség szentjei. Habár nekik nem volt szükségük megtérésre, illendő volt, hogy ők is hallják az Úr által hirdetett evangéliumot.
- Alexandriai Kelemen úgy vélte, hogy a νεκροῖς azokra utal, akik lelkileg halottak, akiknek volt esélyük arra, hogy hallják az evangéliumot életük folyamán, azonban nem tértek meg, ezért ítéletre fognak kerülni. Habár találhatóunk néhány példát a görög szó hasonló értelmű használatára (pl. Ef 2,1; Kol 2,13), a nehézség ebben a konkrét esetben az, hogy az előző vers (1Pt 4,5) szintén holtakra utal, akik nem „csak”

¹⁹ Ahogy Umberto Cassuto, a Jeruzsálemi Héber Egyetem professzora írja: „Nincs utalás az istenfiak lázadására az Úr ellen, sem pedig obszcén viselkedésre a részükről... Minden olyan magyarázat, amely erőszakos cselekedetekre vagy hasonlókra utal, és ez alapján kívánja összekötni szakaszunkat az özönvítörténettel, nem rendelkezik bibliai alappal. וְשָׂרָה לְקַיִן (»és feleségeket vettek maguknak«) a normális kifejezés a jogszerű házassággötésre.” CASSUTO 1973, 1: 24–25. o.

²⁰ Esetleg lehetne hivatkozni 1Énók 106,13b-re, amelyben Énok és Metúselah között arról van szó, hogy az angyalok Énok apjának, Járednek az idejében vétkeztek az Úr szava ellen. Azonban a 13b–15. és a 17. versekből az is kiderül, hogy habár ez Járed idejében kezdődött, de ez egészen a beszélgetés idejéig folytatódott, ami Nőé születése utánra esik.

lelkileg halottak.²¹ Az is figyelemre méltó, hogy az εὐγγελισθη ige aorisztoszbán áll, ami ebben a szövegösszefüggésben egy meghatározott alkalomra utal, tehát ez nem egy általános kijelentés a jó hír bűnösök számára való elérhetőségéről.

d) Spitta, Moffatt, Selwyn, Kelly, Dalton és mások (KELLY 1988, 174. o.) szerint ezek a holtak a keresztény közösségek tagjai, akiknek Krisztus prédikált, és akik így keresztényekké lettek, de akik azóta elhaláloztak. Ez az értelmezés kellő figyelmet szentel az 1Pt 4,1–5-féle kontextusnak és bizonyos nyelvtani megfontolásoknak. Magam is ezt a megoldást preferálom, ám bár néhány ellenvetést ebben az esetben is lehet tenni.

Az első két megközelítés, amely 1Pt 4,6-ot 3,19-cel próbálja összekötni, komoly kritikával illelhető. Először is, míg 1Pt 4,5 Jézust ítélőként írja le, a következő vers aktívól passzívba vált, ami igen furcsa, ha az alanyuk ugyanannak a Jézus Krisztusnak kellene lennie, mint az ötödik versben.²² Ráadásul Jézus csak nagyon ritkán alanya az evangélium hirdetésének (pl. Lk 4,43; 8,1; 20,1), és ezek az esetek mind földi élete során történtek. Másfelől ő sokkal gyakrabban tárgya az igehirdetésnek (pl. ApCsel 5,42; 8,35; 11,20; 17,18; Gal 1,16). Valószínűbb tehát, hogy a passzív szerkezettel összhangban a hatodik versben Krisztus vagy az ő evangéliuma volt az, amit hirdettek, és nem pedig ő tette ezt. Az is figyelemre méltó, hogy ha az evangéliumot azoknak hirdették a holtak birodalmában, akik azelőtt haltak meg, hogy azt hallhatták volna, akkor feltételeznünk kell a halál utáni megterés lehetőségét, amely elgondolás meglehetősen idegen az Újszövetség álláspontjától, ha nem kimondottan ellentétes azzal (vö. Lk 16,26; Zsid 9,27). Ahogy Paul J. ACHTEMEIER fogalmaz: „Ráadásul ha a prédikálás azoknak, akik Krisztus eljövele előtt haltak meg, igazolja az univerzális ítéletet mind élőkön és holtakon, akkor mi van azokkal, akik Krisztus eljövele óta haltak meg úgy, hogy nem hallották az evangéliumot?” (1996, 289. o.) Annak a véleménynek a fenntartása érdekében, hogy ez a vers Krisztus alászállásáról és az elhunytaknak való prédikálásáról szól, előzetesen el kell fogadni 3,19 szintén ekképp való értelmezését, különben nincs semmilyen utalás testüktől megfosztott lelkekre 4,6-ban, szemben 3,19-cel, ahol viszont πνεύμασιν szerepel. De ez a megközelítés „egy *circulus vitiosus*hoz vezet minket: egy utalás 3,19-ről 4,6-ra, hogy alátámasszuk Krisztus alászállásának a gondolatát 3,19-ben, majd pedig egy későbbi

utalás 4,6-ról 3,19-re, hogy igazoljuk ugyanazt 4,6-ban” (DALTON 1989, 150. o.).

A tudományos tisztesség megköveteli, hogy a már említett lehetséges gyengeségeket is megnevezzük a negyedik értelmezéssel kapcsolatban is. Először is, az „élőket és holtakat” kifejezés 4,5-ben meglehetősen általános, és önkényesnek tűnhet leszűkíteni a „holtakat” 4,6-ban csak keresztény elhunytakra (uo. 59. o.). Jobban kifejezte volna, hogy a prédikálás még a hallgatók életében történt, ha szerző a κεκοιμημένοις szót használta volna a νεκροίς helyett. Mindenesetre ezen érvényes ellenvetések mellett is még mindig a negyedik megközelítés tűnik a legvalószínűtlenebbnek.

Mi az a φυλακῆ?

Ha valaki megpróbál amellel érvelni, hogy a szóban forgó lelkek elhunyt emberek lelkei, akkor azt is fenn kell tartania, hogy a börtön szintén az elhunytak tartózkodási helyére utal (ACHTEMEIER 1996, 256. o.). A nagy probléma ezzel az, hogy a φυλακῆ-t sehol nem használják az egész Újszövetségben ebben az értelemben. Ez ugyanis vagy egy valódi börtönre utal a világban, ahogy ApCsel 5,9; 8,3; 12,4; 22,4; 2Kor 6,5; 11,23-ban láthatjuk, vagy arra a helyre, ahol tisztátalan lelkek és más tisztátalan lények (Jel 18,2) vagy a Sátán van bebörtönözve, mint Jel 20,7-ben.²³

A φυλακῆ szó etimológiailag vagy egy állapotra, vagy egy helyre utal. Gschwind úgy érvel, hogy ebben a textusban a fogság vagy letartóztatottság állapotként kell értenünk, semmint egyfajta bebörtönzés helyeként. A fő meglátása az, hogy az ókori világban a modern börtönbüntetések mint főbüntetések ismeretlenek voltak. A fogva tartás időtartama inkább csak egy köztes idő volt, míg az ítélet megszületett (vö. DALTON 1989, 159–160. o.). Ugyanakkor Dalton szimpatizál azzal az elgondolással, hogy itt egy helyről van szó, mert az jobban illik az 1Pt 3,19-ben olvasható „element”-hez. De akár így, akár úgy közelítjük meg, a lényeg, hogy „Krisztust úgy látjuk, mint aki elmegy egy helyre, ahol lelkek fogságban vannak” (uo. 160. o.).

Párhuzamok „Énok küldetése a bukott angyalokhoz” és „Krisztus prédikálása a börtönben lévő lelkeknek” között

1Énok 12–16 történetében számos hasonlóságot találunk 1Pt 3,19–20-szal. Habár nem fordul elő a κηρύσσω szó az

²¹ 1Pt 4,5: „De számot fognak adni annak, aki készül ítélni élőket és holtakat.”

²² Az egyetlen valamelyest ehhez hasonló szerkezet az Újszövetségben: Róm 10,10.

²³ A BDAG négy jelentést adja meg a szónak: 1. az őrzés cselekedete; 2. az őrzés cselekedete, ami egy személyben testesül meg, aki egy strázsa vagy őrszem; 3. a hely, ahol az őrzés végbemegy, azaz börtön; 4. egy időegység, amire az éjszakát felosztották, egy őrségváltásnyi idő. BDAG 1067. o.

énoki szövegben,²⁴ Énok megbízatása egészen nyilvánvaló: Isten küldte el, hogy hirdesse az elbukott Őrzőknek az ítéletüket. Anélkül, hogy hosszan idéznénk a szöveget, a következő párhuzamokra hívom fel a figyelmet:²⁵

- a) Krisztus utazása (πορευθεῖς) – ugyanez a szó fordul elő Énok történetében (πορευθεῖς).
- b) Hirdetés (ἐκήρυξεν) – Énok küldetése is nyilvánvalóan a hirdetés (εἰπέ).
- c) A lelkeknek (τοῖς... πνεύμασιν) – ἐγγρηγόροις és szintén πνεύματα.
- d) Börtönben (ἐν φυλακῇ) – kötelékekben (ἐν τοῖς δεσμοῖς).
- e) A lelkeknek, akik fellázdak vagy engedetlenek voltak (ἀπειθήσασιν) – az Őrzőknek, akik elhagyták a legmagasabb mennyet..., és asszonnal szennyezték be magukat (ἀπολιπόντες... μετὰ τῶν γυναικῶν ἐμίανθησαν).
- f) Nőé napjaiban (ἐν ἡμέραις Νῶε) – ugyanaz a helyzet, ha figyelembe vesszük a már hivatkozott 1Énok 106-ot.

Mindezek fényében nem látom nagy és leküzdhetetlen akadályt annak, hogy miért ne tekinthetnénk az 1Pt 3,19-ben szereplő lelkeket az énoki bukott angyaloknak. Ez esetben viszont ezt a textust a már hivatkozott és a közeli szövegi kontextusba is tartozó 1Pt 3,22 fényében kell inkább értelmeznünk: „...aki miután felment a mennybe, Isten jobbán van, és alávetettek neki angyalok, hatalmaságok és erők.”

Hivatkozott művek

ACHTEMEIER, Paul J. 1996. *1 Peter. A Commentary on First Peter*. Hermeneia – Fortress Press, Minneapolis.

²⁴ Ennél az alfejezetnél az angol nyelvű kritikai kiadás mellett figyelembe vettem 1Énok fennmaradt görög nyelvű részeit is. Lásd BLACK 1970.

²⁵ Roppan izgalmas George W. E. Nickelsburg Énok-apokalipszis kommentárja, amelyben 1Énok 108 és Péter első levele között mintegy 17 egyértelmű szövegi párhuzamot vázol fel. Vö. NICKELSBURG 2001, 560. o. Amellett, hogy 2Pt 2,4-et is már említettem, még különösebb, hogy gyakorlatilag minden Péter neve alatt fennmaradt pszeudonim vagy Péterrel kapcsolatos apokrif irat (Péter evangéliuma, Péter apokalipszise, Pszeudo-Klementinák) mondhatni „hemzseg” az énoki utalásoktól. Lásd NICKELSBURG 2001, 87., 97. o. HIMMELFARB 1985, 66–67. o. Az Újszövetségben található kanonikus Péter-történetek énoki vonatkozásairól lásd NICKELSBURG 1981, 575–600. o.

- ADAMIK Tamás (szerk.) 1996. *Csodás evangéliumok*. Telosz, Budapest. (Apokrif iratok.)
- ASHWIN-SIEJKOWSKI, Piotr 2009. *The Apostles' Creed*. T&T Clark, London.
- BAÁN Izsák OSB 2007. „Szállá alá poklokra...” Gondolatok Nagyszombat titkáról a hagyomány és a misztika tükrében. *Katekhón*, 4. évf. 1. sz. 5–36. o.
- BALES, William 2010. The Descent of Christ in Ephesians 4:9. *Catholic Biblical Quarterly*, 72. évf. 84–100. o.
- BLACK, Matthew (szerk.) 1970. *Apocalypsis Henochi Graece*. Brill, Leiden.
- CASSUTO, Umberto 1973. *Biblical and Oriental Studies*. 1. köt. The Magnes Press – The Hebrew University, Jerusalem.
- CHARLES, R. H. (szerk.) 1913. *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament in English*. 1–2. köt. Clarendon Press, Oxford.
- CONNEL, Martin F. 2001. Descensus Christi ad Inferos. Christ's Descent to the Dead. *Theological Studies*, 62. évf. 262–282. o.
- DALTON, William Joseph 1989. *Christ's Proclamation to the Spirits. A Study of 1 Peter 3:18–4:6*. 2. kiad. Editrice Pontificio Istituto Biblico, Roma. (Analecta Biblica 23.)
- DANKER, Frederick W. 2001. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. 3. kiad. University of Chicago Press, Chicago.
- ELLIOTT, John H. 2000. *1 Peter*. Doubleday, New York. (Anchor Bible 37B.)
- GOPPELT, Leonhard 1993. *A Commentary on 1 Peter*. Eerdmans, Grand Rapids.
- GRIFFITHS, Paul J. 2008. Is There a Doctrine of Descent into Hell? *Pro Ecclesia*, XVII. évf. 3. sz. 257–268. o.
- HIMMELFARB, Martha 1985. *Tours of Hell. An Apocalyptic Form in Jewish and Christian Literature*. Fortress Press, Philadelphia.
- KELLY, J. N. D. 1988. *A Commentary on the Epistles of Peter and Jude*. Harper & Row Publishers, New York. (Harper's New Testament Commentaries.)
- MICHAELS, Ramsey 1988. *1 Peter*. Word Books, Waco. (Word Biblical Commentary.)
- Péter evangéliuma. Ford. Raffay Sándor. *Theológiai Szaklap*, 1903/1. sz. 52–60. o. http://epa.oszk.hu/02300/02360/00005/pdf/EPA02360_theologiai_szaklap_1903_01_052-060.pdf. (Letöltés: 2014. szeptember 25.)
- NICKELSBURG, George W. E. 1981. Enoch, Levi and Peter. *Journal of Biblical Literature*, 100. évf. 575–600. o.
- NICKELSBURG, George W. E. 2001. *1 Enoch*. Hermeneia – Fortress Press, Minneapolis.
- NICKELSBURG, George W. E. – VANDERKAM, James C. 2004. *1 Enoch*. Fortress Press, Minneapolis.
- SENIOR, Donald P. – HARRINGTON, Daniel 2003. *1 Peter, Jude and 2 Peter*. Liturgical Press, Collegeville. (Sacra Pagina 15.)

Családbarát egyház

Gondolatok egy wuppertali konferencia kapcsán

■ REUSS ANDRÁS

Ha kiemelkedő egyházi szempontnak tartjuk a missziót, amikor a család intézményéről gondolkodunk, azzal még nem becsülünk le más szempontokat, így a családban élő, küzdő és sokszor szenvedő, különböző helyzetű embereket sem. Alapvető kérdés ugyanis, hogy az egyház vajon csak azokkal az emberekkel tud-e kapcsolatban lenni, akik nemcsak elfogadják, hanem meg is valósítják a keresztény ideált, vagy pedig azoknak is képes-e lelki otthont nyújtani, akik ezzel vitatkoznak, vagy ha nem is vitatkoznak, de életükben akár a saját hibájukból, akár másokéból nem sikerült megvalósítaniuk azt. A kérdést úgy is fel kell tenni, hogy az egyház kész-e arra, hogy Mesterét követve a vámszedők és bűnösök barátja is legyen. Jézus azzal bocsátott meg ezeknek az embereknek és úgy fogadta őket magához, hogy az ő szava nem volt erőtlen, amikor kimondta: „*Eredj el, és többé ne vétkezzél.*” Úgy hisszük, hogy megváltozott az életük. Azt azonban nem tudjuk, melyikük kapott lehetőséget arra vagy melyikük tudott élni azzal, hogy feslett életét tisztességre és boldog anyaságra váltsa. Van az emberi életben olyan vétkek, amelyekre bár van bocsánat, mégis lehetetlen meg nem történné tenni őket. A vesztfáliai tartományi egyház (Evangelische Kirche von Westfalen) *A család ma* (Familien heute, Families today) témával nemzetközi konferenciát szervezett (Wuppertal, 2014. július 1–3.) annak végig gondolására, mi kell ahhoz, hogy az egyház még családbarátabb, befogadóbb legyen.

Az egyes kontinensek beszámolóí felvázolták, hogy az emberiség egészének a családdal kapcsolatos problémái sokkal összetettebbek, mint ahogyan Európában riadtan tapasztaljuk. A család formáinak különbözősége időben és térben érthetővé teszi azt a kultúranropológiai megállapítást, hogy a család (és persze a házasság) fogalma nem volt mindig ugyanaz, hanem változott a múltban, és ma is változásoknak van kitéve. Legkésebb a 20. század közepétől kezdve hallunk arról, és tapasztaljuk is, hogy a

hagyományos keresztény vagy másik szóval polgári családban mély változáson ment keresztül a férfi és a nő szerepe. A következmény a polgári házasságkötések számának csökkenése, a válások növekvő száma és aránya, az élettársi kapcsolatok számának megugrása. Az államok továbbra is védik a házasságot és a családot.¹ A diszkrimináció általánosan elfogadott tilalma azonban nem teszi lehetővé, hogy akár a házasságot, akár a házasságból született gyermekeket jobban támogassák, mint az élettársi kapcsolatban élőket vagy a házasságon kívül született gyermekeket. Még az is kérdéses, hogy a polgárilag megkötött házasságnak és az abból született gyermekeknek az állam részéről történő pozitív diszkriminációja nem a rossz kapcsolatokat betonozná-e be, miközben persze nyilván segítőt motivációt is adhatna. A polgári elvárásoktól eltérő viszonyokban élő személyek (terhesség házasságkötés előtt, válás, házasságon kívül született gyermek, élettársi viszony) pusztán morális elítélése, amely a 20. századig általános gyakorlat és egyházi közszellem volt, még az egyházakra is visszaható, mert egyszerűen elveszítették az élettársi viszonyban élőket és azokat, akik nem házasságból születtek. Amit a szekuláris és egyházi társadalom egykor kíméletlen kiközösítéssel sújtott, majd csak morálisan ítélte el, azt a közvélekedés ma már nem is szólja meg, hanem teljesen elfogadja. Az egyházi nyelvben és gyakorlatban azonban megmaradt a régi paradigma, aminek következtében az a sok ember, aki ma ennek a paradigmának nem felel meg, nemcsak nem ér-

¹ Az 1949-es, 2010-ig többször módosított alkotmány szerint: „15. § A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.” A 2013-ban elfogadott alaptörvény szerint: „L) cikk (1) Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.”

zi magát megszólítottak az egyház által, hanem egyenesen úgy érzi magát, mint akit cserbenhagytak. Így érthető a német egyházaknak az a törekvése, hogy a családot ne annak egy bizonyos történelmileg kialakult formája szerint határozzák meg és ne formáját tekintsek követendőnek, hanem azt a funkcióját, amelyet ma is el kell látnia.

A családnak konkrét mintaképek nélküli, csak a benne lévő funkciókra tekintő meghatározását ez a mondat tartalmazza: „Család ott van, ahol emberek tartósan és nemzedékeken átívelően személyesen kiállnak és felelősséget vállalnak egymásért.”² Más szavakkal, az legyen a cél, hogy a családot az elköteleződés, a megbízhatóság és a felelősség kapcsolja egybe. A családnak ez a funkcionális megközelítése jól fejezi ki, amit gyülekezeteinkben a hűség és a szeretet fogalmával hirdetünk. (Talán a családbarát egyház követelményéből adódott a meghatározásnak az a túlhajtott értelmezése, ami véleményem szerint nem segítette, hanem inkább zavarta a tisztánlátást, hogy szinte minden, csak kicsit is értékesebb emberi kapcsolatot családként emlegettek: a szomszéd, aki a fiammal tanul, míg én dolgozom; a testvérem Amerikában, akivel vasárnap esténként szkájpolunk stb.) Ez úgy volt lehetséges, hogy a család fogalmában a nemzedékeken átívelő jelleget nem tekintették lényegesnek. Többen pedig az azonos neműek együttélését is családnak tartották. Mintha azzal, hogy ha minél többféle emberi kapcsolatot családnak deklarálunk, a legfontosabb lépést már meg is tettük volna a családbarát egyház felé. A nyelvi gazdagság bizonyára nemcsak a magyarban teszi lehetővé a viszonyok megjelölésének finom árnyalatait, hiszen mindenki érti, hogy nem egészen ugyanaz családban élni, családdhoz tartozni, családdal élni, családi vagy rokoni szálakkal kapcsolódni.

A konferencia minden, akár a követendő mintától eltérő életutat megjáró ember befogadását hangsúlyozta. Nekünk még igen sok tanulni- és pótolnivalónk van ebben. Viszont nem tisztázta kellően, hogy az emberek elfogadása nem jelenti feltétlenül életútjuk elfogadását is. Miért kellene bármely – mégoly tévelygő vagy kudarcokkal teli – életutat családnak nevezni azért, hogy elfogadhassuk a benne élőket?

A bibliai alapokat keresve feltűnő, hogy sem az Ószövetségnek, sem az Újszövetségnek nincs szava a családra, hanem a *ház*, *háznép* szóval jelölik a társadalomnak ezt a legkisebb egységét az ókori körülményeknek megfelelően. A család bibliai tárgyalása során Frank Crüsemann betheli nyugalmazott professzor azt emelte ki, hogy a család a Bibliában nem abszolút érték (Ábrahám elhagyja csa-

ládját, Jézus erre hívja követőit stb.), amiben egyetértett vele Traugott Jähnichen bochumi professzor is. De egyikük sem említette sem az okokat (áldás minden népnek, Isten országa, Krisztus közeli visszajövetelének várása stb.), sem az ezeknek ellentmondó igehelyeket (Jézus a kereszten egymásra bízta anyját és tanítványát stb.). Crüsemann rámutatott, hogy a családi kapcsolatok sokféle változása közepette bizonyos értékek viszont nem változtak.

A konferencia a teológiai megfontolásokat három fogalomba sűrítette: teremtés, megigazulás, felszabadítás. A teremtés férfiról és nőről szól, de vannak, akik úgy vélik, hogy az egyéni adottság is része a teremtésnek, és itt az azonos neműekre gondolnak. Egyetérthetünk-e velük? A hit általi megigazulás azt jelenti, hogy Isten előtt minden ember bűnbocsánatra szorul. Hirdetni kell ezt azoknak is, akik valamilyen módon eltévedtek. Ennek ismerete ösztönözzé befogadásra azokat, akik jó úton járnak. Hozzátehetjük: bűnbocsánatra és megigazulásra szükségük van még azoknak is, akik polgárilag, jogilag, teológiailag és egyházilag elfogadott házassági formában és családban élnek. A felszabadítás a házassággal és a családdal kapcsolatban is milliók jelszava és reménysége, mert nemcsak a gazdaságban és a politikában létezik elnyomás és rabság, hanem szenvednek miatta házasságban és családban is.

A wuppertali konferencia programjának keretében megnézhattuk azt a kiállítást, amelyet a *Barmeni teológiai nyilatkozat* 80 éves évfordulójára készítettek, hiszen ennek a városnak része az egykori Barmen, amelynek templomában ülésezett a Hitvalló Egyház zsinata 1934-ben. Akkor nemcsak a nemzetiszocialista diktatúra, hanem az azt éltető közszellem ellen is kiálltak a hitvallók. A társadalmi és egyházi közszellemnek a házassággal és a családdal kapcsolatos számos veszedelmes felfogása és tanítása látán talán szükség lenne egy új Barmenre. Ezzel együtt pedig arra, hogy nagyon tapintatosan, nagyon nyitottan, nagyon nagy szeretettel hívjuk és fogadjuk be az egyházba és terelessük Krisztushoz azokat, akik akármilyen okból is a korszellem kárvallottjai és áldozatai lettek. Előtte pedig nem árt önmagunkba nézni: nem leselkednek-e ránk is ugyanazok a veszedelmek, csak éppen más formában?

Hivatkozott művek

Familien heute. Impulse zu Fragen der Familie. Hauptvorlage für die Landessynode 2012. Evangelische Kirche von Westfalen, Lippische Landeskirche, Bielefeld 2012. Web: http://familien-heute.ekvw.net/fileadmin/familienheute/Downloads/hv_familien_heute.pdf. (Megtekintés: 2014. december 10.) = *Families Today. Fresh Ideas on Family Issues. The Keynote Presentation at the 2012 Synod.* http://familien-heute.ekvw.net/fileadmin/familienheute/Downloads/13-03-05_Hauptvorlage_Familie_engl_neu.pdf. (Megtekintés: 2014. december 10.)

² „Familie ist da, wo Menschen dauerhaft und generationenübergreifend persönlich füreinander einstehen und Verantwortung übernehmen.” *Familien heute* 2012, 11. o. „Family is where people stand by and bear responsibility for one another over the long term and across the generations.” *Families Today* 2012, 7. o.

Soll es künftig kirchlich geschlossene Ehen geben, die nicht zugleich Ehen im bürgerlich-rechtlichen Sinne sind? Zum evangelischen Verständnis von Ehe und Eheschließung. Eine gutachtliche Äußerung. Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland (EKD), Hannover, 2009. http://www.ekd.de/EKD-Texte/ekdtext_101.html. (Megtekintés: 2014. december 10.)

Zwischen Autonomie und Angewiesenheit. Familie als verlässliche Gemeinschaft stärken. Eine Orientierungshilfe des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland (EKD). Gütersloher Verlagshaus, Hannover, 2013. http://www.ekd.de/download/20130617_familie_als_verlaessliche_gemeinschaft.pdf. (Megtekintés: 2014. december 10.)

Vagány hangvétel és tiszta keresztény tartalom

A legújabb finn konfirmandustankönyvről I.

■ BENCE ÁRON

Ritkán találkozunk az ember olyan fiataloknak szóló keresztény kiadvánnyal, amely egyszerre modern, megkapó és tartalmilag is vállalható, azaz kiállja a biblikus, kritikus és keresztközpontú lutheri kritériumok próbáját. Sokszor azért teszünk le csalódottan egy-egy új könyvet vagy prospektust, mert a vagány külcsín bugyuta, önmagának ellentmondó vagy éppen ijesztően vaskalapos tartalmat takar; máskor a tiszta üzenet unalmas, igénytelen közzététele szomorít el minket. Szerencsére házunk táján is akadnak ütődő ellenpéldák, elég csak az idén megjelent iskolai evangélikus hittankönyvekre gondolnunk. Az elmúlt két nyáron finnországi szolgálatom alatt olyan tankönyveket ismerhettem meg, amelyek a vonzó külső és a korrekt tartalom mellett teológiailag is pezsgőnek, kreatívnak, új távlatokat nyitónak bizonyultak – ezért úgy gondoltam, megérdemlik, hogy a magyar evangélikus érdeklődők is megismerkedjenek velük.

Az *Ihan sama – eilen, tänään ja ikuisesti* a Finnországi Evangélikus Egyház püspöki tanácsa által 2010-ben elfogadott tankönyvcsalád, amely egy konfirmációra felkészítő könyvből, egy ifivezetőknek szóló anyagból, valamint egy tanári kézikönyvből áll. Az alábbiakban az általános jellemzés után a tananyag egy-egy kiragadott témáját szeretném bemutatni a konfirmanduskönyv és a tanári kézikönyv alapján. Az ifivezetői könyv – külön tematikával – a konfirmanduscsoportokat segítő, önkéntes ifisek (ún. „isosek”) képzését szolgálja, az ezzel való megismerkedés túlnyúlik jelen írásunk keretein.

A tankönyvcsalád merész, fiatalos dizájnnal és nyelvezettel igyekszik megszólítani a finn konfirmandusokat. A szerzők – mindhárman az ifjúsági munkában dolgozó lelkészek – konzekvensen szem előtt tartották célkitűzésüket, hogy a kereszténység nagyon is komolyan veendő alaptanítását napjaink tizenöt évesei (a finn konfirmációi előkészítő célcsoportja) nyelven fogalmazzák újra. A konfirmanduskönyv célja, hogy könnyen olvasható, vizuálisan és tartalmilag is érdekes,

magával ragadó legyen. „Az, hogy régi dolgokhoz a saját életünk és ismerős témák irányából közelítünk, véleményünk szerint az egyetlen módja annak, hogy a konfirmandus korút magunkkal ragadjuk a hit valósága szavakba öntésének folyamatába” – hangzik a szerzők hitvallása a tanári kézikönyv *Contra conservatismus* című előszavában (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010b, 6. o.). A vagány hangvétel és a tiszta keresztény tartalom „nehéz és kockázatos” párosítása megfigyelhető már a tankönyvcsalád címválasztásában is, amely a finn püspöki tanács véleménye szerint mégis „siker megoldásnak bizonyult” (Piispainkokous). A főcím ugyanis azt jelenti, „tök mindegy”, utalva ezzel a tinédzserek kedvelt, általános érdektelenséget kifejező szavajárására. Az alcímmel kiegészítve azonban e szófordulat a Zsidókhöz írt levél ismert batorításává alakul: „Teljesen ugyanaz – tegnap, ma és mindörökké”. A könyv hátsó borítóján egész mondatban is olvashatjuk a bibliai idézetet („Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz” – Zsid 13,8), ezzel a cím utalása mindenki számára egyértelművé válik.

Ha gerincére fektetjük a könyvet, az oldalak összessége színpompás szivárványt eredményez. Ez a színekben való tobzódás jellemzi a tankönyv belsejét is. Különböző stílusok, betűméretek és -típusok, illusztrációk, szemléltető ábrák és kitöltendő feladatok teszik a tananyag tálalását változatosá. A dizájn olykor különösen merész: van, hogy egyetlen mondat szerepel egy oldalon, máskor apró betűkkel ugyanennyi helyre tömörítve találjuk az egész Hegyi beszédet. Az elsajátítandó ismereteket azonban a szerzők mindig röviden és érthetően fogalmazzák meg, s a leglényegesebb tudnivalókat külön szövegdobozban, „emlékeztető cetlikben” foglalják össze. Egyetlen esetben térnek el az ismeretanyag rövid megfogalmazásától. A szexualitás és párkapcsolat kapcsán – egyfajta lexikonszócikk formájában – két teljes oldalt foglal el a tankönyv törzsszövege. Aki azonban egy kicsit is is-

meri a tizenöt éves korosztályt, tudja, a fiatalok érdeklődése olyannyira e téma köré összpontosul, hogy nem kell e hosszabb leírás átlapozásától tartanunk.

A konfirmandustankönyv nyelvezete és megközelítésmódja – a címválasztáshoz hasonlóan – nemritkán merész és újszerű. Ezt azonban olyan módon valósítja meg, hogy a keresztény tartalom magja sosem sérül, sőt az új fénybe állítva még karakteresebbé válik. A modern és a klasszikus szókincs gyakran egy mondaton belül is váltakozik; ilyen például az istenképekről szóló szövegben – amelyet lejjebb részletelesen is bemutatunk – felbukkanó „HC cucc” (értsd: hardcore) és „egyházatyák” szavak. A szerzők a Szentlélek ajándékait egy a tinimagazinokból ismert tulajdonságteszt formájában mutatják be, a keresztény ünnepeköröket pedig „egyházi évi horoszkóp” gyanánt. Talán most magunk is indokoltan tartjuk a tanári kézikönyv előszavának figyelmeztetését, amely szerint „egyes szófordulatok megrökönyödést válthatnak ki az egy bizonyos keresztény retorikához szokott emberben” (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010b, 6. o.). A könyv azonban nem nekik, hanem a tizenöt éveseknek íródott.

Az *Ihan sama* kísérletező kedvű megközelítési módja a teológus szerzők kreativitását folyamatos edzésben tartja. Az eredmény olykor rendszeres teológiai szempontból is tartogat meglepetéseket. Példaként említem a gyónás egyes stációinak (bűnbánat, bűnvallás és feloldozás) összekapcsolását Jézus háromtagú „én vagyok” mondásának részeivel (út, igazság és élet). A feloldozás kapcsán továbbá egy nagyon szép, teológiailag helytálló, de szokatlan szójátékkal találkozunk: „Szabad vagy! Emeld úrvacsorai poharad erre a szabadságra!” (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010a, 65. o.)

A tankönyv képanyaga szintén sokszínű. Lapjai nemcsak fiatalos látványvilágot (a kortárs popkultúra termékeit, karikatúrákat) tárnak elénk, hanem régi korok rézmet-szeteit, festményeit, ortodox ikonokat és ókori keleti életképeket is. A szerzők néha festményelemzéssel közelítenek az adott témához, például a szenvedéshez Edvard Munch *Sikolyán* vagy Jézus csodálatos gyógyításaihoz 17–19. századi olajfestményeken keresztül. Ezáltal a fiatalok rádöbbenhetnek a keresztény eszmetörténet évezredek múltjára, s megismerkedhetnek az üzenet eltérő korokban, más-más módon lecsapódó kifejezésformáival. A sokféle kultúrkörből összegyűjtött képanyag növeli a konfirmandusok műveltségét s egyben az ismeretlenre való nyitottságát is.

Ugyanez mondható el az illusztrációként szolgáló ének-szövegekről is: a könyvben klasszikus, kottával kiegészített koralszöveg éppúgy megtalálható, mint ébredési mozgalmi ének, ifjúsági ének, valamint egy finn rockbanda, az Apulanta dalszövege. (Ez utóbbi magyar viszonyok közt a Tankcsapda együttesnek lenne megfeleltethető.) Ezek a költői szövegek indirekt módon, a fiatalok érzelmeit megmozgatva közvetítenek információkat. A hit és ima témáját bevezető énekek sorában még egy klasszikus U2-szám, az *I Still Haven't Found What I'm Looking For* angol nyelvű

dalszövege is helyet kap. A szerzők a könyv lapjain nem félnek az angol kifejezések és szövegek használatától – a mai finn tizenöt évesek számára az angol pozitív előjelű, jól ismert terepnek számít. Ezért ér kiválóan célt a könyv kétoldalas istentiszteletre hívogató reklámszövege is, a háttérben egy kezekről készült röntgenképpel: „Istentisztelet – csontig-velőig hatol. A legközelebbi templomban. Vasárnaponként. Prepare to meet your maker.” (Uo. 172–173. o.)

Az *Ihan sama* konfirmanduskönyv tematikáját didaktikailag bravúros módon az Apostoli hitvallás hitágazatai tagolják három nagy egységre. Az *Atya* című fejezet tárgyalja a profán világ nagy témaköreit (pl. teremtés, család, élet, szerelem, törvény, bűn, menny és pokol, halál), a *Fiú* a Jézussal kapcsolatos kérdéseket (pl. kicsoda Jézus?, Jézus élete, tanító és gyógyító, a keresztre feszített Jézus, jóvátétel és megváltás), majd a *Szentlélek* az egyházzal kapcsolatos tudnivalókat (pl. hit és imádság, Biblia, szentségek, misszió és ökumené, diakónia, istentisztelet és zene, konfirmáció). A témák beosztása és sorrendje egyúttal indirekt teológiai állásfoglalás is. Példának okáért az, hogy a menny és a pokol kérdésköre az első hitágazatban, a halál témáját megelőzve (!) szerepel a tematikában, a profán világban szerzett élmények kivetüléseként kategorizálja a zsidó-keresztény túlvilág-elképzeléseket – véleményem szerint nagyon helyesen. Ezt a pozíciót erősíti meg a témakört záró karikatúra egy vénséges vén öregről, aki józanul így nyilatkozik: „Nem létezik biztos ismeret arról, mi van a határ túloldalán. Mégis, már ebben az életben tapasztalatokat gyűjthetünk arról, milyen a mennyország, s milyen a pokol. [...] Hisszük, hogy eljön az a nap, amikor ott állunk majd Isten színe előtt, és minden tettünk nyilvánvalóvá válik. A takargatás, rejtgetés és menekülés ideje lejár. És éppen akkor, amikor szegényünkben lehorgasztjuk a fejünket, védőügyvédünként felemelkedik Krisztus, aki már elszenvetde a nekünk járó büntetést. Ezért örököljük a mennyet a pokol helyett.” (Uo. 77. o.)

A finn evangélikus egyház hatalmas: a szerzőknek olyan konfirmandus-tananyagot kellett összeállítaniuk, amely egyaránt fogyasztható egy nagyvárosi, melegbarát gyülekezet fiataljai és egy ébredési mozgalmak által meghatározott, tradicionális, vidéki közösség tizenévesei számára is, ahol nemritkán még a női lelkészeket sem fogadják el. A modern külső mögötti tartalom ezért klasszikus keresztény értékrendet tükröz, a szerzők kerülnek a szélsőséges megfogalmazásokat. Bár a konfirmandusokat a tankönyv önálló, kreatív gondolkodásra és határfeszítésre buzdítja, egyes témák kapcsán – pedagógiai céllal – határozott véleményt képvisel. Ilyen például a mindennapok veszélyeitől, különösen is a drogtól való óvás, amely indirekt módon, interjúk beszámolóin keresztül jelenik meg. A tananyag gazdagsága lehetővé teszi az oktató számára, hogy az általa képviselt lelkiségnek leginkább megfelelő illusztrációt használja fel. A tanári kézikönyv a tankönyv feladatain kívül további lehetőségeket – csoportmunkát,

elemzendő történeteket, játékokat, színdarabokat és áhítatokat – kínál fel egy-egy témakör feldolgozása céljából.

Az alábbiakban az első fejezet Szentháromsággal foglalkozó lapjainak fordítását közlöm, példaként a tankönyvcsalád kreatív megközelítési módjára.

Egy és három

I USKONKAPPALE **KOLMINAISUUS** 009

Yksi ja kolme

Tämä hetki on saanut alkunsa siitä, kun pappi on valellut* pöytäsi vedellä kolme kertaa ja sanonut:

”

[KIRJOTA TÄÄN OMA NIMESI]

minä kastan sinut Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. ”

Kaste ja rippikoulu ovat kuin kesä ja kärpäset, hampurilainen ja ranskikset, Ohukainen ja Paksukainen... Ne kuuluvat erottamattomasti yhteen.

Kolme kertaa pääsi valeltiin vedellä, mutta kysessä ei ollut kolme kastetta. On vain yksi kaste.

Kolmeen nimeen sinut kastettiin - Isän, Pojan ja Pyhän Hengen, mutta kysessä ei ollut kolme eri Jumalaa. On vain yksi Jumala.

* Jos sinua ei ole vielä kastettu, voit ajatustumpata itsesi tulevaisuuteen ja hetkeen, jossa saat kasteen.

Ez a pillanat akkor vette kezdetét, amikor a lelkész háromszor megöntözte* a fejedet vízzel, és azt mondta:

„... (írd ide a saját nevedet), megkeresztellek téged az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.”

A keresztség és a konfirmációs előkészítő olyan, mint a nyár és a legyek, a hamburger és a sült krumpli, Stan és Pan... Elvászthatatlanul összetartoznak.

A fejedet háromszor öntözték meg vízzel, de ez nem jelentett három keresztséget. Csak egy keresztség van.

Három névben kereszteltek téged – az Atyában, a Fiúban és a Szentlélekében, de ez nem jelentett három külön Istent. Csak egy Isten van.

* Ha még nem kereszteltek meg téged, akkor gondolatban előretempózhatsz ahhoz a jövőbeli pillanathoz, amelyben megkapod a keresztséget.

Istent mindenki a maga módján látja. Az Istenről alkotott kép gyakran nagyon is érzelmeken alapul, nem pedig hosszszas töprengés eredménye.

[kép egy felhőn elhelyezkedő, ősz szakállú alakról]

010 **KOLMINAISUUS** | USKONKAPPALE

Jokainen näkee Jumalan omalla tavallaan. Kuva Jumalasta on usein hyvin tunneperäinen eikä kovin pitkällisen pohdinnan tulos.

Monet ajattelevat Jumalan näyttävän täitä. Joku on sanonut, että rippikoulun tehtävä on pudottaa tuo ukko pilven päältä.

Tämä ei tarkoita Jumalan potkaisuista pois kunnia- taan, vaan omien miellikvien muut- tumista joulupukki- Jumalasta syvemmäksi ja rikkaammaksi näke- mykseksi kaiken Luojasta.

}

Se tarkoittaa lähempää tutustumista Jumalaan. Parhai- ten se tapahtuu, kun keskusteleet Jumalan kanssa mie- lessäsi, hartauksissa tai jumalanpalveluksissa, yksin ollessasi, laulellen, rukoillen, Raamattua lukien tai jol- lain muulla kesestäsi hyvältä tuntuvalla tavalla. Jotain apua tuovat myös aikojen saatossa Jumalasta laadi- tut järkelit. Todellista hc-kamaa teologisen pohdinnan saralla aiheesta innostuneille tarjoavat kirkkoisien laa- jat kirjoituskokoelmat. Kysy lisää rippikoulupäitisi!

Pilven päältä alas laskeutunut Jumala on lähellä ihmistä. Hän on sinussa silloin, kun toimit lähimmäisesi hyväksi, ja kantaa sinua, kun omat jalkasi eivät jaks.

Sokan úgy gondolják, így néz ki Isten.

[újabb kép: egy láb lerúgja az előbbi figurát a felhőről]

Valaki azt mondta, a konfirmációi előkészítő feladata, hogy ezt a főszerter lepottyantsa a felhőről.

Ez nem Isten kirúgását jelenti a birodalmából, hanem azt, hogy a télapószerű istenképeink mélyebb, sokoldalúbb és gazdagabb látássá formálódnak a mindenség Teremtőjéről.

Ez azt jelenti, hogy közelebről megismerjük Istent. Ez leginkább úgy történik meg, ha magadban, az áhítatok vagy az istentiszteletek során beszélgetésbe elegyedsz Istennel, ha Bibliát olvasol, vagy valamely más, számodra jóleső módon. Egy kis segítséget jelentenek az idők folyamán Istenről alkotott okfejtések is. A teológiai elmélkedések területének igazi HC cuccát tárják az érdeklődő elé az egyházatyák által összeállított gyűjtemények. Kérdezz utána a konfirmációs lelkésznedél!

A fellegekbl leereszkedő Isten közel van az emberhez. Benned is ott van, amikor embertársad javára cselekszel, és hordoz téged, amikor saját lábaid elfáradnak.

A következő kép azt próbálja megvilágítani, mit is jelent a háromságtan. A három kör az Atyát, a Fiút és a Szentleket szimbolizálja. Még mindig nem világos? Ne aggódj, ezt ésszel nem lehet felfogni.

Isten csak szívvel ismerhető meg. Ezért az úgynevezett háromságtan a racionálisan megközelíthető dolgok egyik legnehezebbike. A háromságtan segítségével azt próbálják megmagyarázni, miért van az, hogy a kereszténység Istene egy, mégis Atyáról, Fiúról és Szent-

A téma elején a szerzők azonnal különlegesen bensőséges hangulatba röpitik a konfirmandust, aki a neve leírásával – már a régi mítoszokban is így van – maga is részesévé válik a mesélt történetnek, önnön keresztelőjének. A Szentháromság elvont tanához tehát saját emlékeken, élményeken keresztül közelítik a fiataalt. Ezután következik a régi, reflektálatlan istenképek eltakarítási munkálata: ez mellett, hogy teológiai szempontból szükség van rá, feltehetően tetszeni fog a lázadó korszakát élő konfirmandusnak is. Mikor a fiatal már az emlékei és jelenlegi lélekállapota miatt is magáénak érzi tankönyve narratíváját, következhet a szentháromságtan lényegre törő bemutatása.

A tanári kézikönyv minden témakör kezdetén személyes kérdések elé állítja az oktatót. Ezek a háromságtan kapcsán a következők: „Mennyire vagy tisztában azzal, milyen gondolatai vannak a fiataloknak Istenről? Vajon az általad használt kifejezések érthetőek a fiatalok számára? Képes vagy-e nyugodt maradni a megmagyarázhatatlan közelében? Te mit gondolsz a Szentháromságról?” (KOIVISTO–PAALANNE–SIUKONEN 2010b, 60. o.) Isten különböző megnevezései kapcsán a kézikönyv hosszú listával segíti az oktatót a különböző istennevek jelentéséről, eredetéről és bibliai vagy ógyházi előfordulási helyeiről.

A 12. oldal feladatából kiindulva a tanári kézikönyv azt javasolja, hirdessünk a kiscsoportokra bontott konfirmanduscsoportnak versenyt: gyűjtsenek minél érdekesebb háromságokat. Jutalmazzuk azt a csoportot, amelyik a legtöbb, többiek által meg nem említett példát sorolja fel. A kézikönyv azonban figyelmeztet: ezek a világi hármasságok csupán elősegítik annak megértését, hogyan is lehet valami egyszerre egy is meg három is. A Szentháromság azonban közvetlenül nem hasonlítható egyetlen földi példához sem.

A kézikönyv ezek után számos gyakorlati foglalkozást ír le a téma mélyebb feldolgozását elősegítendő. Készíthetjük a kiscsoportokkal oltárképeket a Szentháromság személyeiről megadott bibliai szövegek alapján, összegyűjthetjük egy táblára Istennek a fiatalok által fontosnak tartott tulajdonságait, megpróbálhatjuk közösen értelmezni Isten klasszikus keresztény jelzőit, ki-gyűjthetjük Isten tulajdonságait és különböző neveit az énekeskönyv Szentháromság-énekeiből, vagy feldolgozhatjuk Rubljov Szentháromság-ikonjának szimbolikáját. Ez utóbbi kapcsán a kézikönyv háttérinformációt is közöl az ikonokról.

Az egyes témák végén a tanári kézikönyv pedagógiai-teológiai súlypontokra figyelmezteti az oktatót, valamint kérdésekkel segíti a további beszélgetéseket. Ez az utolsó, „figyelemre érdemes” elnevezésű rovat a háromságtan esetében (uo. 66–67. o.).

1. A Szentháromság Istenről való beszéd

A Szentháromság a kereszténység legbonyolultabb dogmatikai témáinak egyike. A fejezet célja, hogy serkentse a saját istenképünkről, valamint az Istenről szóló beszédformákról való gondolkodást. A szavak nem elegendőek ahhoz, hogy kimerítsük velük Isten lényét, mégis segítségünkre lehetnek. A Szentháromság feldolgozása a tankönyv kezdő lépéseinél a konfirmációi előkészítő bevezetőjeként szolgál: azt mutatja be, hogyan is érkezünk el idáig, milyen az az Isten, akiről beszélünk.

A konfirmációi előkészítő minden megkeresztelt/keresztelés előtt állónak lehetőséget biztosít arra, hogy beszélgethessen Istenről, az egyház hitéről, s arról, mindez hogyan viszonyul saját belső világához.

Beszélgetéstémák

Milyen Istent lefestő szavakat ismersz? Hogyan ábrázolják Istent a filmekben, a sportban vagy a zenében? Milyen (lenne) a te esti imád? Mit gondoltak a nagyszüleid Istenről? Te mit vársz, mit remélsz Istentől? Milyen lenne a tökéletes istenkapcsolat?

2. A Szentháromság nem trükközés

A Szentháromság legkönnyebben az Apostoli hitvalláson keresztül érthető meg. A három hitágazat végigveszi az egyes személyek leglényegesebb jellemzőit. Isten hármassága nem hasonlítható egy világi példához sem, bár ilyen példákat könnyű találni. A Szentháromság alapjában véve misztérium.

Beszélgetéstémák

Hogyan mutatkozik meg Isten a világban? Kihez imádkozunk, amikor azt mondjuk: „Úr” vagy „Isten”? Hogyan ábrázolják a művészetek Istent? Mit kezdünk azokkal a dolgokkal, melyeket nem lehet teljesen megmagyarázni? Mit jelent az, hogy misztérium?

Hivatkozott művek

KOIVISTO, Johanna – PAALANNE, Helena – SIUKONEN, Antti 2010a. *Ihan sama – eilen, tänään ja ikuisesti*. LK-Kirjat – Lasten Keskus Oy, Helsinki.

KOIVISTO, Johanna – PAALANNE, Helena – SIUKONEN, Antti 2010b. *Ihan sama – eilen, tänään ja ikuisesti. Opettajien opas* [Tanári kézikönyv]. LK-Kirjat – Lasten Keskus Oy, Helsinki. Piispainkokous [Püspöki konferencia] 2010. 02. 09. *Suomen evankelis-luterilainen kirkko*. <http://bit.ly/1vR842e>. (Letöltés: 2014. szeptember 23.)

Búcsúzunk Böröcz Enikőtől (1948–2014)

■ JOÓB OLIVÉR

Böröcz Enikő 1948. július 27-én született Körmenten Böröcz Sándor evangélikus lelkész és Szentgyörgyi Horváth Ida harmadik gyermekeként. Az első gyermek hathónapos korában meghalt. A második, Gyöngyvér két évvel volt idősebb Enikőnél. Édesapjuk 1943 óta a körmendi központú Vasi Egyházmegyei Misszió lelkésze volt.

Enikő még egy hónapos sem volt, amikor édesapját törbe csalták, letartóztatták, koncepció perben elítélték, majd kényszermunkatáborba vitték a Szovjetunióba. Ezzel nemcsak az édesapa hosszú szenvedéstörténete kezdődött el, hanem a családjáé is. Felesége valaki jóindulata által a mosonmagyaróvári kötöttárugyárban kapott állást, ahol szövőgép mellett három műszakban dolgozott. A két kislány Vadosfára, majd a Sztéhlo Gábor által alapított szarvasi evangélikus árvaházba került. Hat évig éltek ott és jártak óvodába és iskolába. Édesanyjuk havonta meglátogatta őket.

Édesapjuk a Szovjetunióból 1954-ben, a magyarországi börtönökből 1956. október 31-én szabadult, és a szarvasi árvaházban kapott nevelői és a gyülekezetben tanyai hitoktatói állást. Itt jött össze a család és élt nagy szegénységben, de boldogan két évig. Amikor 1958-ban megszűnt az árvaház, és Böröcz Sándort az egyház nem vette vissza lelkészi állományába, a két kislányt egy évre a gyermektelen szarvasi református lelkészházaspár, Ürögdi Ferencék fogadták be.

Egy év múlva a gyermekek is követték a szülőket Vadosfára, és a szomszéd faluba, Magyarakeresztúrra jártak általános iskolába. Később a csornai gimnáziumba kerültek, ahova reggel ötkor kelve vonattal jártak be, mert a kollégiumba nem vették fel őket. Ez a gimnázium igazgatónőjének volt köszönhető, akinek férje orosz katonatiszt volt, s aki ezentúl is ellenségesen bánt a lányokkal, főleg Enikővel. Enikőt sikerült innen kimenekíteni és a soproni József Attila Gimnáziumba áthelyezni. Németh Sárka evangélikus tanárnő osztályába és oltalmába került, egy evangélikus özvegyasszonynál lakott, és bekapcsolódott a gyülekezeti ifjúsági csoportba.

Érettségi után származása miatt nem volt esélye, hogy a szegedi bölcsészkarra felvegyék és tanár legyen. Így nővérét követve Győrben a kétéves általános ápolónőképzőt végezte el, majd Budapesten az Uzsoki úti kórházban ápolónőként kapott állást. Miután egy évig téesznyugdíjúgyi előadóként is dolgozott, az orvosi és jogi egyetemet kizárva 1969-ben jelentkezett és felvételt nyert a budapesti Evangélikus Teoló-

giai Akadémiára. Így 21 éves korában kezdődött el az egyre intenzívebbé váló teológiai stúdiuma és egyházi szereplése.

A teológia elvégzése után a püspök segédlelkészi státuszban, de önálló munkakörrel a dunántúli Kisbobot–Mérgeš–Bodonhely–Rábaszentmihály gyülekezetbe helyezte. Egy év múlva, 1976-ban lelkészvizsgát tett. Csak 1979-ben avatta lelkésszé Ottlyk Ernő püspök Vadosfán, és ezután vált lehetségessé, hogy a kisbabeti gyülekezet parókus lelkészévé válassza.

Káldy püspök halála után saját kapcsolatkeresésének eredményeképpen két tanévre ösztöndíjaként Svájcba mehetett. Az 1987–88-as és '89–90-es tanévben a Bazel melletti St. Chrischona nevű szabadegyház bibliaiskolájában tanult. Közben bejárt a bázeli egyetemre és kitűnő professzorokat hallgatott, mint például Markus Barthot. Sokat emlegette, amit tőle tanult. Enikő svájci támogatója egy interlakeni szállodatulajdonos, Beuler úr volt, aki őt többször vendégül is látta.

1990-ben félállású kiegészítő lelkészként a budahegyvidéki gyülekezetbe és félállásban az evangélikus egyház országos levéltárába nyert beosztást. Utóbbiban egy év után már teljes állásban dolgozott. 1993-ban elkészítette a levéltár kézirat-katalógusát 1851-ig bezárólag, és ezután tudományos munkatárssá léptették elő. A Magyarországi Evangélikus Egyház 1945 utáni történetét kutatta.

Kutatásait nemcsak az országos levéltárban, hanem különböző külföldi levéltárakban is végezte. A német mellé angol nyelvtudást is szerzett, főleg 1994-ben a Lutheránus Világszövetség ösztöndíjasaként Londonban és Birminghamban. 2003-ban az USA négy államában végzett kutatásokat és hallgatott előadásokat. A következő évben Genfben a Lutheránus Világszövetség és az Egyházak Világtanácsa központi levéltárban kutatott. 2005-ben Berlinben egyházi és állami levéltárban végzett kutatásokat, ahol Ordass és Dibelius életét kutatta.

2006-ban védte meg doktori értekezését, amely Ordass Lajos püspökségének 1956–58 közötti korszakát dolgozta fel. Doktori munkájának továbbfejlesztését, Ordassal kapcsolatos kutatásainak átfogó eredményét két kötetben készült közzétenni. Az első kötet, amely a püspök életének 1945 és '58 közötti szakaszát tárgyalja, 2013-ban jelent meg *Egyházfő viharban és árnyékban* címmel. A tervezett második kötet – elsősorban Ordass püspök négyezer oldalas naplója alapján – az 1958-tól '79-ig, haláláig terjedő életszakaszát tárgyalja. Ennek a kötetnek nyolcvan százalékával készült el.

Meg kell jegyezni, hogy a doktorátus megszerzését és az Ordass-könyv megjelentetését, mint ahogy egész munkásságát, bizonyos egyházi körök rossz szemmel nézték és nehezítették.

* Elhangzott a budapest-Deák téri evangélikus templomban 2014. november 22-én.

Fő kutatási területének megválasztása és alapos feldolgozása önmagáért beszél. Ezzel kapcsolatos célját így fogalmazta meg: „Szeretném kutatásaimban Ordass nézeteit a lehető leghitelesebben megragadni és örökségét hűen továbbadni.” Ordass püspökben a megalkuvás nélküli hitvalló egyházfőt látta és láttatta. Egy interjúbán így nyilatkozott róla: „Ordass sorsa azt bizonyítja, hogy hűséges egyházi vezető diktatúrában sosem lehet partner.”

Enikő fordítóként is jelentős munkát végzett. Lefordította németből Bonhoeffer *Követés* és Luther *Négy vigasztaló zsoltár Mária magyar királynőhöz* című művét. Angolból Eric W. Gritsch *Lutheranizmus és Márton, Isten udvari bolondja* című könyveit ültette át magyarra. A 2011-ben megjelent *Oltalom a zivatarban* című, a Deák téri gyülekezet történetéről szóló tanulmánykötet német nyelvű forrásait is ő dolgozta fel.

Tanulmányai, cikkei számos hazai és külföldi folyóiratban jelentek meg. Több hazai és nemzetközi konferencián tartott előadást, két egyháztörténeti filmben vállalt szakértői szerepet.

Böröcz Enikő a Deák téri gyülekezethez tartozott és a képviselőtestület tagja volt. Az Ordass Lajos Baráti Körben és az Antall József Baráti Társaságban is aktív szerepet vállalt, és a Két Birodalom Evangélikus Polgári Kört vezette.

Hallatlanul sok munkát végzett, maximálisan kihasználta idejét és erejét. Ezzel nyilván összefüggött egészségének romlása, amely végül két hónapon át tartó kórházi tartózkodáshoz és nagyon sok szenvedéshez vezetett. Október 1-jén mentette ki mindebből a mennyei Atya – két hónappal nyugdíjazása és a szolgálati lakásból való kiköltözés határideje előtt. Hamvai végakarata szerint Svájcban kerülnek nyugalóhelyre.

Kutatásainak témaválasztása és írásainak, előadásainak teológiai és egyházpolitikai mondanivalója iránymutatás egyesek és az egyház egésze számára. Hivatásbeli célkitűzése is példaértékű: „Én a magam szolgálata során először és mindenekfelett Jézus Krisztust próbáltam és próbálok szolgálni, a Magyarországi Evangélikus Egyházat csak ezen belül.”

Igehirdetés Böröcz Enikő temetésén*

Jn 10,10b

■ GÁNCS PÉTER

Jézus mondja: „Én azért jöttem, hogy életük legyen, túláradó életük.” (Jn 10,10b)

A gyászjelentésben olvasható igében Jézus egyik legszebb, ha nem éppen a legszebb küldetésnyilatkozatát kaptuk ajándékba Böröcz Enikőtől, a tőle való búcsúzás szomorú órájában. Az ő iratai között találták meg ugyanis szerettei ezt a sajátos fordítást. A jól ismert, megszokott fordításokban „bővelkedő életéről” olvastunk, de mennyivel többet jelent ennél a „túláradó élet” kifejezés!

A bővelkedés inkább csak mennyiségi kategória, arra utal, hogy valamiből sok van. A túláradó élet viszont olyan krisztusi életminőséget jelent, amely másokra is kiárad, másokat is meggazdagít. Ilyen életet élt Enikő, aki hivatalos nyugdíjba vonulását ugyan már nem érthette meg, de egy emberi élet értékét, minőségét nem az évek, évtizedek mennyisége garantálja.

Ő tudatos, minőségi életet élt, amelynek minden pillanatát igyekezett mély tartalommal, szenvedélyes igazságkereséssel, intenzív munkával megtölteni. Irtózott az üres, felszínes, hamis, hazug frázisoktól, vallásosságtól. Erről az Ordass-kötet megjelenésekor készített interjúbán így vallott: „A gyülekezetekben azt tapasztaltam, hogy a többség úgy gondolta, hogy

egy kis vallásosság még csak-csak jól áll az embernek, de halálosan komolyan nem szabad a hitet venni, mert abból mind a világban, mind az egyházban csak baj lehet.”

Ő viszont halálosan komolyan vette a hitet, a lutheránus teológiai örökséget, az igazságot, egyházunk múltjának korrekt feltárását és az egyház jelenbeli szolgálatának kritikus értékelését. Már teológushallgatóként így ismertem meg őt, hiszen egy időben jártunk az Evangélikus Teológiai Akadémiára. Ha kellett, konfliktusokat is vállalt az igazság kimondásáért, leírásáért. Nem véletlen, hogy harcias kiállásáért kis-sé csípős diákhumorral elnyerte a „vadosfai amazon” címet...

Gerincessége nem egyszerűen valamiféle genetikai adottság, emberi tulajdonság volt, hanem reformatori teológiai forrásokból táplálkozott. Minderről a már idézett interjúbán így tett bizonyosságot: „Minél idősebb leszek, annál inkább meg kell állapítanom azt, hogy Isten ezekben a dolgokban egyáltalán nem passzív. Látom, hogy azok élete, akik nem hűek, hogyan megy tönkre. Luther példája a lóról és a lovasról mindnyájunknak figyelmeztetés. Isten vagy sátán ül a lovon? Ki irányít bennünket?”

Ezt követően fogalmazza meg tömör teológiai hitvallását: „Én a magam szolgálata során először és mindenekfelett Jézus Krisztust próbáltam és próbálok szolgálni, a Magyarországi Evangélikus Egyházat csak ezen keresztül.”

* Elhangzott a budapest-Deák téri evangélikus templomban 2014. november 22-én.

Valóban Őt szolgálta hűségesen egy életen át: *solus Christus*, egyedül Krisztus. De igaz volt rá a másik reformátori lözung is: *sola Scriptura*, egyedül a Szentírás. Igéből élő, ígére figyelő szolgatársunk volt, akinek törzshelye most üresen maradt templomunk karzatán.

Reménységünk szerint a hűséges hittel, *sola fide* Krisztust szolgáló, ígéréből élő és arról következetesen bizonyosságot tévő szolga kegyelemből, *sola gratia* elnyeri azt a túlsorduló, örök életet, amelyet az Úr ígért az övéinek. A reménység vasárnapja hetének utolsó napján, az örök élet vasárnapjára készülve búcsúzzunk tőle valóban az örök élet reménységével.

Hiszen Jézus azért jött el és azért jön vissza, hogy általa életünk, túlsorduló örök életünk legyen. Erre az ígére vála-

szolva valljuk meg most közös hitünket és reménységünket az Apostoli hitvallás soraival, majd utána közös imádságként énekeljük Enikő egyik legkedvesebb adventi énekét, amelynek utolsó sorai különös aktualitást kapnak most, a búcsúzás perceiben:

„Hű őrizöm, jövel, jövel,
Szerelmeddel maradj közel!
Ha elfedett a borulat,
Az örök honba nyiss utat,
Hol szent neved magasztalom!
Ő, térj be hozzám, Jézusom!” (ÉÉ 147, 4)

Ámen.

Lelkészakadémia

Kedves lelkészek!

Nagy szeretettel ajánlom figyelmetekbe a 2015-ös évre megtervezett lelkészakadémiai kurzusokat. Az akadémia választmányának egyetértésével színes programokat állítottunk össze az előttünk álló esztendőre, hogy mindenki kedve és érdeklődése szerint tudjon választani az alábbi kurzusokból. Reménységünk szerint a kurzusok egyszerre fogják nyújtani a teológiai továbbképzés lehetőségét, a spirituális elmélyülést és a közös tanulás örömet.

Az előző év tapasztalata alapján ajánlom, hogy már jó előre jelentkeztek a kurzusokra, hogy szándékotokat egyéb elfoglaltságok ne tudják felülírni. A kurzusok ebben az évben is vasárnap estével kezdődnek és szerda délben fejeződnek be.

Különösen is ajánlom a 2015-ös kurzusokat azoknak, akik az elmúlt öt évben nem tudták teljesíteni ilyen jellegű kötelezettségeiket.

Legyen Isten áldása a közös tanulásunkon!

Dr. Joób Máté,
a Lelkészakadémia vezetője

Kortárs eszkatológia

Helyszín, időpont: Révfülöp, 2015. február 1–4.

Szervezők: dr. Kodácsy Tamás, dr. Béres Tamás, dr. Kránitz Mihály

A teológiában a végidő(k)nek két olvasata van: *eszkata* – többes számban, amely a végső dolgokra vonatkozik, mint pusztulás, tűzvész, háborúk és betegség – és *eszkaton* – egyes számban a vég, amely egyetlen eseményre, Jézus Krisztus visszajövetelére összpontosít. Ez a kettő elválaszthatatlan egymástól, nem irtózkodhatunk úgy a végidők borzalmaitól, hogy ne váránánk vissza Jézust. És nem várhatjuk olyan tétlenül Jézust, hogy ne irtóznánk mindattól, ami a végső borzalmakhoz vezet.

A páli interimetika szerint a „már igen és még nem” feszültségében élünk: már megtapasztaljuk Jézus jelenlétét, aki eljött hozzánk, de még nem teljesegett ki Isten országa. Ugyanakkor a péteri eszkatológiai nézőpontból (2Pt 3) ezt átfogalmazhatjuk a „még igen, de már nem” feszültségére, azaz még ebben a világban kell maradnunk és élnünk a kereszteny felelősségünknek megfelelően, de már biztosan nem tudunk az Édenbe visszamenni.

Hol van akkor a reménységünk? Miért állunk itt az ég felé nézve? (ApCsel 1,11)

„Az eszkatológia nem csupán egy része a kereszteny hitnek, hanem ez a kereszteny hit közege: a megoldáshoz vezető út, amelynek alapján minden helyre kerül, a fény, amely áthat mindent a várva várt új nap hajnalán. [...] Ezért az eszkatológia valóban nem lehet csupán egyik eleme a kereszteny tanításnak. Az eszkatologikus szemlélet sokkal inkább a kereszteny üzenet, a kereszteny lét és az egész egyház ismertetőjele. Ezért a kereszteny teológiának egyetlen igazi feladata létezik [...]: a jövő kérdése.” (Jürgen Moltmann)

Ennek a szószéki és lelkipásztori feladatnak a tükrében, szemináriumi munkában járjuk körül az eszkatológia modern kihívásait és a kortárs teológusok tanításait.

Jelentkezési határidő: 2015. január 19.

„Cura homiletica” – lelki/szellemi rekreáció igehirdetőknek

Helyszín, időpont: *Révfülöp, 2015. február 22–25.*

Szervezők: dr. Szabó Lajos, Szabóné Mátrai Marianna

A kurzus az egyéni igehirdetői gyakorlat és élet megújulásában szeretne segíteni.

Hangsúlyok: az igehirdetésre készülés klasszikus és ma lehetséges útjai; igehirdetői önismeret. Lépések az önreflexiós készség fejlesztése felé; feedbacktechnikák igehirdetők közösségében; szószéki árnyak, szószéki élmények.

Munkamódszer: önként jelentkezők egy-egy igehirdetésének elemzése; pozitív igehirdetési élményének közös feldolgozása; egyéni problémák – közösen. A kurzus szellemi-lelki felkészülést is kínál a böjti-nagyheti-húsvéti szolgálatokra.

Jelentkezési határidő: *2014. február 9.*

Lelkészi életpályamodell – kurzus espereseknek

Helyszín, időpont: *Révfülöp, 2015. szeptember 6–9.*

Szervezők: Joób Máté, Kendeh K. Péter

A 2014 őszen bemutatott lelkeszi életpályamodell-tervezet egyik fontos részének közös kidolgozása áll a kurzus középpontjában. Az utóbbi években több hivatás életpályamodelljének megalkotását kezdték el a szakpolitikusok és a szakemberek. Ezt a lendületet szeretnénk kihasználni, és megalkotni a saját lelkeszi életpályamodellünket a Magyarországi Evangélikus Egyházban. A cél nem egy felülről a lelkeszre ráerőltetett törvény kidolgozása, hanem sokkal inkább a közös munka, amelyben megszülethetnek azok a keretek és tartalmak, amelyekre építve biztonságosabban és hatékonyabban tudjuk végezni lelkeszi szolgálatunkat.

Jelentkezési határidő: *2014. augusztus 24.*

„Arcod keresem” – lelkigyakorlat lelkészeknek

Helyszín, időpont: *Majkpuszta, kamalduli remetesség, 2015. szeptember 28. – október 1.*

Szervezők: dr. Percze Sándor, dr. Varga Gyöngyi

A lelkigyakorlatos napok azok számára kínálnak elcsendesedési lehetőséget, akik életükben és lelkeszi szolgálatukban közvetlenebb és elevenebb istenkapcsolat után vágynak. Ma már egyre többen érzik úgy, hogy személyes hitük megéléséhez nem elegendő tudományos, teológiai ismeretek birtoklása, sem hitvallásos dogmatikai igazságok elfogadása. Az emberi lélek – főleg, ha terheket hordoz – Isten nyomai után kutat, a Szentlélek vezetését szeretné megtapasztalni, Istenben szeretne időzni. Ezt a lelki irányultságot és utat nevezi a keresztény tradíció meditációnak, középen tartózkodásnak.

A kurzus négy napja során részben Szent Ignác lelkigyakorlati, részben Luther Márton imádsággal kapcsolatos útmutatásai alapján egyszerű, könnyen elsajátítható, a hétköznapi életben is végezhető meditációs gyakorlatokkal ismerkedhetnek meg a résztvevők. Ezek segítségével közelebb kerülhetnek Isten igéjéhez, a saját énjükhöz, és megtapasztalhatják életük eseményeiben a Lélek vezetését.

Jelentkezési határidő: *2014. szeptember 14.*

A Lélek vezetésének evangélikus megközelítése

Helyszín, időpont: *Révfülöp, 2015. november 15–18.*

Szervező: Joób Máté

Owe Wikström *Káprázató sötétség* című, 2013-ban megjelent és minden lelkesznek ajándékba elküldött könyvét alapul véve szeretnénk a kurzus során körbejárni az evangélikus spiritualitás főbb jellemzőit és kötődését az egyetemes keresztény hagyományhoz. A közös elméleti műhelymunka mellett szeretnénk lelkigyakorlatokon keresztül is megélni az Istenre figyelés különböző lehetőségeit a közös kincsesládából. A kurzus egyben az adventi és karácsonyi szolgálatokra történő közös töltekezést hivatott segíteni.

Jelentkezési határidő: *2014. november 2.*

A jelentkezéseket az alábbi címre kérjük e-mailben: Joób Máté, e-mail: mate.joob@lutheran.hu, mobil: 06-20/824-2027.

Felvétel az Evangélikus Hittudományi Egyetemre a 2015–2016-os tanévre

Az Evangélikus Hittudományi Egyetemen lelkészek, katekéták és lelkészi munkatársak, hittantanárok, kántorok, teológusok képzése folyik. A képzés lehetőségei a következők:

1. Teológus-lelkész szak: egységes, osztatlan mesterképzés

Képzési idő: 12 félév

Megszerzendő kreditek száma: 360

A képzés Budapesten, nappali tagozaton folyik.

A képzés célja: felkészítés a teológia tudományának művelésére és az evangélikus lelkészi hivatás betöltésére. A szak a keresztény teológiai hagyomány egészére épülő alapismereteket nyújt és követel meg, felkészíti a hallgatókat az önálló, evangélikus szemléletű teológiai gondolkodásra, továbbá az evangélikus egyházban, elsődlegesen a Magyarországi Evangélikus Egyházban végzendő lelkészi munkára, és kialakítja bennük az ehhez szükséges jártasságokat, készségeket és szemléleti jellemzőket.

2. Katekéta-lelkipásztori munkatárs alapszak (BA)

Képzési idő: 6 félév

Megszerzendő kreditek száma: 180

A képzés Budapesten, nappali és levelező tagozaton folyik.

A képzés célja: olyan felkészült gyülekezeti hitoktatók, illetve lelkészi munkatársak képzése, akik gyülekezeti lelkész vagy hittanár felügyelete mellett önálló hitoktatói szolgálatot láthatnak el, illetve segíthetik a lelkész adminisztratív, lelkigondozói, gyülekezetépítési munkáját.

3. Kántor alapszak (BA)

Képzési idő: 6 félév

Megszerzendő kreditek száma: 180

A képzés Budapesten, nappali tagozaton folyik.

A képzés célja: felsőfokú elméleti és gyakorlati ismeretekkel és kompetenciákkal rendelkező kántorok képzése, akik jól használható alapozást kapnak a teológiai alapismeretek, az orgonajáték és a karvezetés mellett a pedagógia, az ifjúsági zene és a gyülekezetépítés területén is.

4. Hittanár-nevelőtanári mesterszak (MA)

Képzési idő: 2-4 félév (A képzés ideje a már meglévő tanári végzettségtől függ: például tanári mesterszak vagy egyetemi/főiskolai tanári végzettség esetében 2 félév, tanítói végzettség esetében 3 félév.)

Megszerzendő kreditek száma: 60-120

A képzés nappali tagozaton folyik az EHE-n, valamint azok számára, akiknek tanári okleveléhez pedagógiai modul elvégzése szükséges, az ELTE-n is.

A képzés azoknak nyújt továbbtanulási lehetőséget, akik úgy

szeretnének hittanár diplomát szerezni, hogy katekéta-lelkipásztori munkatárs vagy kántor alapszakot végeztek, illetve akik már valamilyen pedagógusi oklevéllel rendelkeznek. Azon jelentkezők esetében, akiknek nincs hitéleti képzési területen szerzett legalább alapszakos diplomájuk, a hittanár-nevelőtanár mesterszakra történő belépés feltétele egy hitéleti részismereti képzés teljesítése az EHE-n. Ennek szakterületei: biblikus teológia, rendszeres teológia, történeti teológia, gyakorlati teológia. A részismereti képzés ideje 2 félév.

5. Osztatlan hittanár-nevelőtanár képzés

Képzési idő: 10-12 félév (a választott tanárképesítéstől függően)

Megszerzendő kreditek száma: 300-360

A képzés Budapesten, az EHE-n és az ELTE-n folyik nappali tagozaton.

Az osztatlan hittanárképzés azoknak ajánlott, akik még nem rendelkeznek tanári diplomával, 2015-ben kezdik egyetemi tanulmányaikat (vagy még egyetemi tanulmányaik elején járnak), s a hittanár szakot egy másik közismereti tanárszakkal együtt szeretnék elvégezni.

6. Teológus mesterszak (MA)

Szakirányok: biblikum
szociáletika

Képzési idő: 4 félév

Megszerzendő kreditek száma: 120

A képzés levelező tagozaton, Budapesten történik.

A képzés célja olyan értelmiségiek képzése, akik a teológia tudományát magas szinten művelik, és be tudnak kapcsolódni az egyes egyházak, vallási közösségek szellemi vezetésébe.

A jelentkezéshez *feltétel nélkül* elfogadott oklevél:

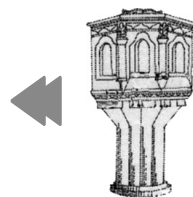
- teológus BA oklevél
- katekéta-lelkipásztori munkatárs BA oklevél

A jelentkezéshez *feltétellel* elfogadott a nem teológus szakon szerzett legalább alapfokozatú (BA) oklevél.

További információk az Evangélikus Hittudományi Egyetem honlapján: <http://teol.lutheran.hu> található.

A mellékletekkel ellátott kitöltött saját jelentkezési lapnak, valamint a piros postautalványon feladott 4 000 Ft felvételi eljárási díjnak 2015. február 15-ig kell az Evangélikus Hittudományi Egyetem Rektori Hivatalába beérkeznie (1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1051, fax: 363-7454, mobil: 06-20/824-9263).

Kívétel: osztatlan hittanár-nevelőtanár szakon, amelyre a központi felvételi rendszeren (felvi.hu) keresztül kell jelentkezni, szintén február 15-ig.

Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap

► Ézs 42,1–9

Igehirdetési előkészítő

Bevezetés

Néhány olyan gondolat a textusról, amelyeket tanulmányaink alapján ugyan jól tudunk, de éppen ezért hajlamosak vagyunk felületesen kezelni.

Textusunk magában foglalja az első Ebed Jahve-éneket. Az Úristen bemutatja Szolgáját, aki rangját tekintve Isten országában nem az alsó szintet jelenti, hanem éppen ellenkezőleg a legmagasztosabb küldetést kapja. A hatalom pompás öltözetébe „öltözteti” és trónra emeli Szolgáját az Úr. Az uralkodás szimbólumait aggatja rá, amikor így szól: „Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben gyönyörködöm. Lelkemmel ajándékoztam meg, törvényt hirdet a népeknek.” A beiktatás egymást követő mozzanatai jelennek meg abban, ahogyan az Úr sajátjának ismeri el, támogatja, kiválasztja, kifejezi iránta való szeretetét, és végül Lelkét ajándékozza neki. Küldetése messze túlmutat Izrael határain, mert a népeknek ad törvényt.

Ki ez a Szolga? Mind a zsidó, mind a keresztény teológiában megjelenik az *egyéni*, a *közösségi* és a *messiási* értelmezés. A Szolga lehet a fogsági idők prófétája, de lehet maga a választott nép is, amely a fogságból szabadulva új, széles távlatú küldetést kap: az Úr törvényét (töráját és mispátját) kell vinnie a népekhez. A későbbi idők diaszpórazsidósága tudatosan vállalja fel ezt a küldetést – a Septuaginta révén az ókori mediterrán világ legtávolabbi pontjába is eljuthatott az ószövetségi hit ismerete. A Szolga küldetése nemcsak Izraelre, hanem minden népre kiterjed. Bár különbség van az Izraellel kötött szövetség (*berít'am*)

és a népeknek meghirdetett világosság (*'ór gójim*) között, mindenképpen *egyedülálló missziói viszonyulás ez az ókori világban!* Egy maroknyi nép a teljes pusztulásból föltámadva megkezdte az akkori világ misszionálását. Nem programszerűen, nem az újkori misszió értelmében, hanem Isten nyilvánosan meghirdetett, mégis titokzatos terve szerint.

A harmadik értelmezés szerint az Úr Szolgája valójában a Messiás, aki az értelem számára felfoghatatlan módon *szenvedve és összetörve valósítja meg az Úr akaratát.* Az Újszövetség felől nézve számunkra már egyértelmű, hogy Isten üdvözítő terve Krisztusban jutott teljességre. A lekciónban (Lk 2,41–52) a kor korlátait átlépő gyermek Jézus története is arra utal, hogy Jézus „genetikailag” hordozta magában a messiási identitást. A jelentéktelen kezdet után az evangéliumi történet végére az Úr Szolgája Isten hatalmas Fiának bizonyult. Mint hatalommal rendelkező Úr adta tovább a missziói parancsot: „*Nekem adatott minden hatalom (...). Menjetek el tehát, tegyetek tanítványnyá minden népet (...).*” (Mt 28,18–19) Pál a Római levél bevezetésében erre hivatkozva vindikálja magának azt a jogot, hogy minden népet felhívjon a Krisztus iránti engedelmségre. „...*az ő Fiáról [szól ez az evangélium], aki test szerint Dávid utódaitól származott, a szentség Lelke szerint pedig a halottak közül való feltámadásával Isten hatalmas Fiának bizonyult. Jézus Krisztus a mi Urunk, általa kegyelmet és apostolságot kaptunk arra, hogy az ő nevéért hitre és engedelmségre hívjunk fel minden népet...*” (Róm 1,3–5)

Vízkeresztben napirenden a misszió

Jól tudjuk a leckét, ilyenkor a misszióról kell szólni az igehirdetéseknek. A misszió pedig azt jelenti, hogy „Krisztus dicsősége megjelenik a világban” (*Agenda*). Valóban megjelenik? Láthatóvá válik hazánkban, Európában, az egész

világon? Ha így lenne, akkor beszélhetnénk egy „keresztény globalizációról” (Billy Graham 2000-re krisztianizálni akarta a világot), de nem ezt látjuk.

Megfáradtunk mi, mai hazai keresztények, evangélikusok – ez az igazság! Nem elfáradtunk, hanem megfáradtunk, ami valójában kiégést és leégést jelent. Mint a zsidók Babilonban, mi is a fűzfákra aggatjuk hangszereinket, nincs már bennünk dal, nincs egy „árva halleluja” – pedig valamikor hogy harsogott az ének!

Megértük a kereszténység kétezer éves fennállását, óriási dolog! De az Úr parancsa – „*Tegyetek tanítvánnyá minden népet!*” – már el se jut a tudatunkig. Mondogatjuk: misszió, misszió, misszió – de nincs misszió. Nincs mondanivaló. Nincs, aki meghallgassa. Nincs miért törni magunkat...

Valamikor ötszáz évvel Krisztus előtt ilyen letargikus helyzetben szólalt meg az első Ebed Jahve-ének. Ének! – bár nem tudjuk, hogy volt-e dallama, de megpendítette a reménység húrjait sokak szívében, amikor megszólalt az Úr: „*A régebbiek már beteljesedtek, most újakat mondok.*” Vegyétek le fűzfákra aggatott hangszeriteket, csapjatok a húrok közé! Van új dal, van új üzenet, és van, aki megszólaltatja az új mondanivalót: az Úr Szolgája!

És éledezni kezdett a reménység sokak szívében... És felcsendült egy új dallam... És egy nép elindult haza a fogságból... És egy nép szétszóródva mindenütt otthonra lelt a világban, és elvitte a tiszta fényt a homályban élő népekhez. Mert Isten valóban újat kezdett. Nem építette föl nekik Salamon ékes templomát, de Alexandriában hetven tudóssal lefordította az Ószövetséget görög nyelvre, hogy a Logosz megjelenjen a filozófia világában. Nem állította helyre Izrael régi dicsőségét, hanem szétszórta őket a világban, hogy mindenhol ott legyenek, amikor megérkeznek az apostolok az evangéliummal.

Krisztus jelen van a világban

Ez a legfontosabb mondanivalónk. Az Úr Szolgája, Krisztus ma is jelen van a világban. Csendesen munkálkodik, nem lármáz, nem viszi az utcára az embereket, tüntetni a (szociális vagy politikai) evangéliumért, hanem beviszi az utca emberét (Zákeus) a gyógyító evangéliumi közösségbe. Mert a sérült, kiégett, békétlen embereket, a hajléktalanokat vagy az erőszak áldozatait nem lehet az utcán hangoskodva meggyógyítani. Jézus ma is jelen van a világban, de ma sem a mainstream folyamatok vezéréként, hanem mint az Úr Szolgája – de minden hatalommal felruházva! Ahol ő jelen van, ott jelen van Isten országa. Amikor békességet ad, azt nem úgy adja, ahogy a világ. Nem erőszakkal fogja le a követ hajítani készülő kezeket, nem megafonokkal némítja el a gyűlölet hangjait, hanem a végletekig megalázza magát. Kioltják életét, összetörik testét, de ezáltal diadalra viszi az Úr akaratát. Az ókorból ránk maradt grafitti keresztre fe-

szített számárfejű Krisztust ábrázol – ez a Krisztus győzte le a pogány birodalmat. Ma is így végzi messiási küldetését.

Krisztus egyháza jelen van a világban

Ha Krisztus jelen van, akkor az ő egyháza is jelen van a világban, mert a fej nem létezik a test nélkül, és a test sem a fej nélkül. Él Krisztus, él az egyház – bármennyire is eltemették mások, vagy eltemetjük mi magunk! Jézus ígérete, hogy „*a poklok kapui sem vesznek erőt rajta*”, nem azt jelenti, hogy triumfálhat az egyház. Azt viszont igen, hogy Krisztust követve a keresztthordozásban legyőzhetetlen. A világi trendekhez igazodó komfortkereszténység ezer ponton támadható, a keresztet hordozó, másokért élni és halni tudó egyház legyőzhetetlen. Ezt sajátos módon igazolja a 2011-es népszámlálás: a szeretetszolgálat révén általánosan ismert baptista egyházat „lájkolta” a közvélemény, míg a történelmi egyházaktól elfordult. Természetesen még van esélyünk behozni a lemaradást. Legyünk jelen Krisztus egyházaként a világban!

Krisztus szolgája lehetsz te is a világban

Az Úr Szolgája benned szeretne megjelenni a világban! Ez a mai igehirdetés legforróbb pontja. Krisztus delegálja, leosztja az evangéliumi küldetést – természetesen úgy, hogy nem vonul ki belőle. „*Veletek vagyok a világ végezetéig*” – ezt nyugodtan érthetjük így: „Bennetek vagyok a világ végezetéig.”

Olvassuk újra evangéliumi fényben textusunkat:

Lelkész: Ez az én szolgám, akit támogatok, az én választottam, akiben gyönyörködöm. Lelkemmél ajándékoztam meg, törvényt hirdet a népeknek.

Laikus: Ez az én szeretett Fiam, benne gyönyörködöm, őt hallgassátok, mert csak benne adok üdvösséget! A pünkösdi Lélekkel ajándékozott meg titeket, hogy hirdessétek az evangéliumot a népeknek!

Lelkész: Nem kiált, nem lármáz, és nem hallatja szavát az utcán.

Laikus: Ti lesztek az ő hangja, keze és lába. Hirdessétek őt alkalmas és alkalmatlan helyen és időben!

Lelkész: A megrepedt nádszálat nem töri össze, a füstölő mécses nem oltja el, igazán hirdeti a törvényt.

Laikus: Ne feledjétek, hogy megkönyörült rajtatok, új esélyt kaptatok, ti is igazán gyakoroljátok az evangéliumi könyörületet másokon!

Lelkész: Nem alszik ki és nem törik össze, míg a törvénynek érvényt nem szerez a földön; tanítására várnak a szigetek.

Laikus: Ne lankadjatok, ne keressetek nyugodalmat, míg az emberek be nem fogadják az evangéliumot – na-

gyon sokan várják a huszonnégy órás keresztények étellel való bizonyágtételét!

■ GYÓRI GÁBOR

Tallózó

(A *Lelkipásztor* 2005/12. számának 437. oldalán már olvasható egy tallózó az 1–9. versekről, a 2011/12. szám 479. oldalán az 5–7. versekről, a 2013/2. szám 69. oldalán az 1–4. versekről, ezért az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A régi zsidó és keresztény hagyomány szerint ez a Szolga azonos a Messiással. (...) Máté kifejezetten Jézusra alkalmazza ezt a szöveget: 12,17–21.” (A *Szent István társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Régebbi események, mint Cyrus győzelmei, a próféták jóslatai szerint bekövetkeztek: bizonyos tehát, hogy az új jövendölések az Örökkévaló szolgájának felmagasztalásáról e győzelmek által, szintén meg fognak valósulni.” (Hertz *Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Lélekkel ruhazza fel, mint egykor Dávidot (...) a szolga az Úr bizalmasa, terveibe beavatott (...). A szolga funkciója prófétai. Az igaz vallást, Isten tóráját és mispátját hirdeti. Munkaterülete az egész világ. Munkáját nyitott szívvel fogadják majd a népek. (...) A szolga azt az ígéretet kapja, hogy hivatása teljesítése folyamán kijelentéseket kap Urától. Az Úr mindig megmondja, mit fog tenni. Amit a szolga mond, éppúgy be fog teljesedni, mint a régi próféták szavai. Így valósul meg Isten dicsősége, így győz Isten a bálványokkal folytatott perben.

Az Újszövetség Jézus Krisztust is és a tanítványokat is a világ viláosságának nevezi.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A szolgának azonban más minősége van, mivel ő közli a tanítást (*tôrâh*), és ez egy olyan feladat, amelyet a királyok sohasem töltek be, hanem csak a próféták (Iz 8,16; Zak 7,12) és a papok.” (Jeromos-bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Kerüli a feltűnést és a nyilvánosságot, mégis következetesen végzi el feladatát. Törekény jelenség, szinte hálalni jár bele a lélek. De Szentlélekkel megajándékozott, s ez neki elég. (...) Maga is mécses és nádszál. (...) Mire érvényt szerez tanításának, kialszik és összetörök ő maga is, de addig nem.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„Lelkimmel ajándékoztam meg, törvényt hirdet a népeknek. A bemelegítés után megnyílt a menny, és a Lélek galamb formájában leszállt Jézusra. Ez Jézus bemelegítésének és az azt követő eseményeknek a próféciája.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today*)

„Röviden, ebben a szakaszban a szolga testesíti meg mindazt, amivé Izraelnek kellett volna válnia. Ő Isten tökéletes szolgája.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve. Harmat Kiadó*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Spiró György: *Az utolsó este*

„Az alagsori folyosó alacsony mennyezetén hiányosan mázolt fűtőcsövek, hámló vakolat, meleg, párás levegő, dróton lógó villanykörte. A férfiöltöző otthonos ajtaja nyitva, belépek, megállok.

Öltözőszekrények hosszú sorokban, a terem közepén egymásnak háttal állítva, előttük, körülöttük deszkapadok, keskenyek, billegők. Öltözőszekrények szürkére mázolva, némelyiken címke a tulaj nevével, a felső harmadban szellőzőnyílások, három egyforma lyuk egymás mellett, bent szappandarabkák, zacskók kenyérrrel, szalonnával, üres zacskók, üres üvegek, fésű, használatban elvékonyult törülköző, utcai és munkaruha, kötelezően lyukas talpú munkacipő. Egyforma, szürke szekrények. Ilyenbe zártuk be Ágotát egész éjszakára, mert beköpte, hogy döglött patkányokkal dobálóztunk a tetőn.

Ezek urnák, látom meg hirtelen.

Az öltöző kolumbárium.

A címkék gyászjelentések.

A mindenkori élők alagsora ez.”

VERS

József Attila: *Én nem tudtam*

Én úgy hallgattam mindig, mint mesét a bűnről szóló tanítást. Utána nevettem is – mily ostoba beszéd!
Bűnről fecseg, ki cselekedni gyáva!

Én nem tudtam, hogy annyi szörnyűség barlangja szívem. Azt hittem, mamája ringatja úgy elalvó gyermekét, ahogy dobogva álmait kínálja.

Most már tudom. E rebbentő igazság nagy fényében az eredendő gaszág szívemben, mint ravatal, feketül.

S ha én nem szólnék, kinyögné a szájam: bár lennétek ily bűnösök mindnyájan, hogy ne maradjak egész egyedül.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Milyen fontos üzenetet hallanak a textusból?

Valami újnak, reményteljesnek a meghirdetése, amit Isten fog tenni. A Messiást ígéri meg a fogságban lévő népének, ami már magában is a kegyelem előképe. A megrepedt nád és a füstölgő mécses az esendő és értéktelen emberi létet jelképezi. Ha csak ez maradna meg, akkor a kilátástalanság uralkodna bennünk.

Jézus alakja tűnik elő: önmagára vonatkoztatott próféciákban, életének eseményeiben visszaköszönnek a szolgálóról elmondottak. Jézus szelíden, halk szavúan sejlík fel, aki alázatos szolgálattal, Isten Lelkétől felruházottan gyógyít és reménységet ad: számára nincs megrepedt nád, füstölgő mécses, amiből nem lehet már használható eszköz (ember).

Milyen kérdéseket tennének fel, mert nem világos vagy nem aktuális a textus tartalma?

Minden ponton ráillik Jézusra a prófécia? Jézus éppen nem a törvényt hirdette. Az ő kezét miért fogta volna Isten, ha egyszer Jézus maga Isten? Mit jelent a mai világban érvényt szerezni a törvénynek? Nem világos számomra, hogy mit mond az Úr a népének, és mit szól külön Választottjának.

Nem méltatlan-e Jézust szolgának nevezni?

Kik a „szigetek”? Ha a pogányok, akkor mi módon „várnak” Jézus tanítására? Talán mert ők következnak, vagy van bennük is vágyódás?

Miért kell kihozni a börtönből a foglyokat?

A 8. vers mintha beszúrás volna egy gondolatsor közé – mi az értelme?

A 9. vers nehezen érthető: a zsidó nép szemével hol érhető tetten a „még mielőtt kibontakoznak, tudatom veletek”?

Milyen gondolatokat, asszociációkat ébreszt bennük a textus?

Talán nem véletlen, hogy Pál apostol elhívása szóhasználatában és tartalmában is hasonló a szolgálta megbízatásához (ApCsel 26).

Eszembe jut a vértanúhalált halt Molnár Mária életéről és a pápuák között végzett szolgálatáról szóló könyv, amelynek a címe: *Engem várnak a szigetek*.

Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap

► 2Móz 33,14–23

Igehirdetési előkészítő

Vízkereszt

Az epifánia azt jelenti: 'megjelenés'. Vízkeresztkor az emberré lett Isten dicsőségének megjelenését ünnepeljük. Az ókori pogány irodalomban egy istenség vagy egy uralko-

dó megszabadító megjelenését jelölték ezzel a kifejezéssel. A keleti egyház a keresztény vízkeresztet Aion napisten Kore szűztől való pogány születésünnepével kapcsolta össze. Alexandriában január 5-ről 6-ra virradó éjszaka virrasztottak, himnuszokat énekeltek, zenéltek. Hajnalban, a kakas megszólalásakor lementek egy sötét barlangba, feltartottak egy gyermeket, mert a Nap ezen a legrövidebb napon olyan, mint egy kisgyermek. A kis napgyermek helyett a keresztények az igazi Nap születését dicsőítették, Jézus születését, a betlehemi barlang gyermekét. A görögöknél a vízkereszt Isten születésnapja volt. Krisztus megtestesülése a legnagyobb vízkereszt, melyet egy keresztény magának elgondolhatott.

Vízkereszt ünnepével adhatott választ a korai egyház a görög Dionüosz-ünnepre is. Dionüosz a mámor istene volt. Ünnepe január 5-ről 6-ra virradó éjjelen három kancsó vizet tettek Dionüosz templomába, amelyet másnap reggel borra változva találtak. Az induló egyház ezen az ünnepen nemcsak a gyermeket imádó bölcsek érkezésére emlékezett, hanem egyidejűleg Jézus megkeresztelésére és a kánai menyegzőre is. Isten dicsőségének hármasság megjelenése az egész világ előtt (bölcsek megjelenése) a teremtett világ elemeiben (Jézus alámerítése a Jordán vízében) és az emberi szeretetben (kánai menyegző) választ adott a görögök elképzelésre, amely Aion napisten tiszteletében és a Dionüosz kultuszban jutott kifejezésre. A korai egyház a görög vallás vágyát ragadta meg, és Jézus születését úgy hirdette és ünnepelte, ahogyan azt az akkori emberek megértették.

A vízkereszt ünnepe utáni vasárnapok mindegyike a karácsonyi ünnepkörhöz tartozó epifániaünnep folytatása. Az emberré lett Isten dicsőségének megjelenését ünnepeljük. Agendánk az ünnepet követő három vasárnapon Isten dicsőségének, Isten akaratának és Isten szeretetének nagy ívét tárja elénk. E három közül a vízkereszt ünnepe utáni 2. vasárnapon „Isten akarata” van a fókuszpontban. Gyülekezeteinkben a karácsony és az újév aktív időszakát váltja fel a vízkereszt ünnepe utáni hetek csendes medre. Az üzenetet tekintve azonban legalább olyan fontosak ezek az ünnepnapok, mint a megelőzőek. Ebben az összefüggésben szólal meg az Exodus könyvének igei üzenete.

Kontextus

Az ige megértéséhez szükséges látnunk a történet közvetlen előzményeit. Mózes késlekedik lejönni a Sínai-hegyről. A nép egyre türelmetlenebb. Készek elszakadni a szövetségtől, és magukat emberkéz alkotta isten vezetésének alávetni. Olyan istent akartak, aki látható. Felszólítják Áront, hogy készítsen istent számukra. Egy embert szólítanak fel arra, hogy készítsen istent, és készek arra, hogy bizalmukat az így elkészített istenbe vessék. Ezzel a tettel az Istennel

való kapcsolatot adták fel. Ha azt tudták mondani, hogy egy aranyborjú vezette ki őket Egyiptomból, akkor Isten jelenlétéről és természetéről már fogalmuk sem volt. A nép azonban így döntött, és a megtagadott Isten e választás szerint viszonyul hozzájuk. Haragja fellobban a nép ellen, hogy elpusztítsa őket. Mózes ekkor hatalmas védőbeszédet mond. A nép magatartásában, jellemében semmit sem találhatott, amelyre könyörgését alapozhatta volna, de Istenben bőven talált támaszpontot. Isten dicsősége, szent nevének igazolása és esküjének teljesítése volt az alap, amelyre könyörgésében támaszkodott, hogy az Úr haragját elfordítsa. Mózes eközben megfélemledik önmagáról. Lelke teljesen megtelik Isten dicsőségének és választott népének szemléletével. A fejezet végén Isten leszögezi kormányzásának jogosságát: „Csak azt törölöm ki könyvemből, aki vétkezett ellenem. Azért menj, vezesd a népet, amerre parancsoltam! Íme, az én angyalom megy előtted, és majd a számonkérés napján számon kérem bűneiket.” (2Móz 32,33–34)

Textus

Isten vonakodik a választott népet az ígéret földjére elvezetni. Ez a helyzet újabb hosszú beszélgetést indít el Isten és Mózes között, amely talán leginkább Ábrahám Sodomáért folytatott alkudozására emlékeztet. Mózes Isten személyes jelenléteért küzd a nép érdekében. Nem elégszik meg azzal, hogy Isten az angyalát akarja elküldeni a nép előtt. „Ha nem jön velünk a te orcád, akkor ne is vigyél tovább bennünket!” (33,14) – jelenti ki Mózes határozottan. Az Úr erre biztosítja Mózeset afelől, hogy kérése meghallgatásra talált. „Megteszem ezt is, mert megnyerted jóindulatomat, és név szerint ismerlek.” (33,17) A pusztai vándorlás során Isten jelenléte kíséri a népet, és abban az áldott reményességben járhat, hogy vándorlása végén elérkezik az ígéret földjére. A sikeren felbuzdulva Mózes annyira belejön az alkudozásba, hogy arra kéri istent, mutassa meg számára dicsőségét. Élő ember azonban nem láthatja Isten arcát, dicsőségét, fenségét, mert ember nem láthatja Istent úgy, hogy életben maradjon. Isten saját kezével óvja őt. „És amikor elvonul dicsőségem, a kőszikla hasadékába állítalak, és kezemmel betakarlak, amíg elvonulok. Azután elveszem kezemet, és megláthatsz hátulról, mert orcámat senki sem láthatja meg.” (33,22–23)

Mózes megkülönböztetett szerepének jele az, hogy láthatja az elvonuló Isten hátát. A szakasz antropomorf kifejezései – Isten arca (*páni'm*), keze (*jád*), háta (*ahar*) – nem azt jelentik, hogy Isten közeli vagy megfogható lenne. Az antropomorf kifejezések azonban segítenek megragadni a teofánia minden mozzanatát. Mózes nem is magát Istent kívánja látni, hanem az ő dicsőségét (*kábod*). Dicsősége magába foglalja végtelen hatalmát. Mózes nem Isten láthatóságát akarja kikényszeríteni, kérése éppen ezért nem isten-

kísértés. Mózes alakja a teofánia során az Isten és ember párbeszédében közvetítő szerepének törekeny voltát mutatja. Megadatik számára, hogy Isten közelségét megtapasztalja, nevét is hallhatja, de Istent magát mégsem láthatja közvetlenül. Mózesnek mint közvetítőnek adatik a szerep, hogy Isten hatalmának és fenségének apró részeit magával vigye és képviselje a választott nép körében. A 34. fejezet végén azt is láthatjuk, hogy Mózes arca sugárzik, amikor lejön a nép közé a kinyilatkoztatás hegyéről.

A szószék felé

„A júliusi napon, amikor elhurcolták a zsidókat, Devorah az iskolaudvarról tartott hazafelé, ahol a barátnőjével játszott. Rácsodálkozott az utcán parkoló autókra, teherkocsikra, de nem gondolt veszélyre – négyéves volt. A harmadik emeleten laktak. A kapualjban megnyomta a lépcsőházi világítás gombját. A folyosók némák voltak és néptelenek, és ő nem gondolt veszélyre. A lakásuk ajtaja nyitva állt, és a folyosóról látta a két csendőrt, meg a két civil ruhás férfit és a szüleit a nappaliban, akik éppen bőrröndbe gyömöszölték a holmikat. Már kiáltani akart, hogy »mama«, amikor anyja észrevette őt az ajtónyílásban, és olyan hangon, amitől akkorát ugrott, mintha áramütés érte volna, rákiáltott: »Mit csinálsz te itt? Mit akarsz? Itt nincs neked semmi láttnivaló. Ez nem cirkusz vagy állatkert. Menj haza a szüleidhez. Energiafal volt az a hang. Annyi akarat és erő szorult bele, hogy meg kellett hajolni. Anyja mérges arccal nézett rá, apja hátat fordított neki, rá se nézett. A férfiak rápillantottak, majd összenéztek. A kislány sarkon fordult és menekült. A sarki házba, ahol Max unokabátyja lakott. Mivel félt a lassú lifttől, gyalog rohant fel a rokonai lakásába. Éppen idejében ahhoz, hogy felnyalábolják és magukkal vigyék, mielőtt megérkeznek a csendőrök.» Chaim Potok mondja el egyik regényében felesége történetét, hogy miként kerülhetett el a koncentrációs tábor borzalmaival, és miként maradhatott életben. Isten hátát látni nem azt jelenti, hogy Isten hátat fordít az embernek. A négyéves kislányhoz olyan hangon szólnak, amelyet még nem tapasztalt. Pláne nem a szüleitől, akik szeretik őt. Nem tud semmit arról, hogy a kemény és rideg szavak mögött életet mentő szeretet van. Semmije sincs, csak azok a szavak, amit az mond, aki mindennél jobban szereti őt. Ebbe a szóba kapaszkodik, ez lesz élete megmentője.

Igehirdetési vázlat

1. Isten szuverén Úr. Úgy mutatja meg magát, ahogy akarja.
2. Isten a maga dicsőségét az ellentétes látszat alatt tárja fel.
3. Ha a hátát mutatja, akkor önmagát adja.

Tallózó

(A *Lelkipásztor* 2006/1. számának 32., 2012/5. számának 196–197. oldalán már olvasható egy tallózó a 17–23. versekről, ezért az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Az Ószövetségen végigvonul az a meggyőződés, hogy az ember meghalna a végtelen fölség megpillantásától, Kiv 19,21. Az ember arra sem képes, hogy közvetlenül hallja Őt.” (A *Szent István társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„»...szentek legyetek, mert szent vagyok.« (...) Izráelnek nemcsak szolgálnia, hanem utánoznia is kell Istent. A halandó ember azonban nem utánozhatja Isten végtelenségét, mindenhatóságát vagy örökkévalóságát. Lényegének az a vonása, amely az emberi felfoghatóságon kívül esik, az utánzásban is kívül esik. (...) »Ahogy Én könyörületes vagyok, légy te is könyörületes; amint Én irgalmas vagyok, légy te is irgalmas.«” (Hertz *Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„»...kegyelmezek, akinek kegyelmezek, és irgalmazok, akinek irgalmazok.« Az Úr nevének a »kikiáltásával« kapcsolatban hangzik el ez a mondatpár, s szerkezetük önkéntelenül is emlékezetünkbe idézi Ex 3,14-et, a Jahve név kijelentését, illetve etimológiáját. Ahogyan a »vagyok« kijelentés magában hordozza azt a gondolatot, hogy az Úr ott van mindig, ahol szükség van rá, és vele van azokkal, akik Őt segítségül hívják, ugyanúgy e mondatpár is tartalmazza azt, hogy az Úr megjelenéseiben, cselekvéseiben mindig kész a kegyelemre és irgalomra.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Megláthatta hátulról, de nem az orcáját (...) Ez az igeszakasz bizonyítja, hogy bár az ember valóban megismerheti Istent, sohasem ismerheti meg őt mindenestől.” (A *Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Ki csodálhatja, hogy Mózes legalább egyszer szeretne átlépni a végső sorompón, amely még mindig elválasztja őt a megközelíthetetlen és titokzatos Istentől? Isten dicsősége az ő legbelső lényének a megjelenési formája, amelyet az ember csak elemesztő ragyogásként tud elképzelni (...) Mózes megkapja a legnagyobbat, amit ember még elérhet.” (Biblia magyarázó jegyzetekkel. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó)

„Amikor tehát Mózes színről színre beszélt Istennel, akkor ez nem jelentette azt, hogy ő az arcát is látta volna. (...) Nagyon gyakran csak az események vége után jövök rá, hogy Isten beszélt hozzám. Isten sohasem szólt hozzám úgy, hogy a fülemmel meghallhattam volna azt, de volt már olyan tapasztalatom, hogy az Úr úgy szólt hozzám, hogy biztosan tudtam, hogy ez Ő volt, és megkérdőjelezhetetlen volt ez a tudatomban.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

Illusztrációk

GONDOLATOK

„Nincs Isten. Én nem félek a mondatoktól. A bátyám fél tőlük, meg örül. Van egy játéka. Azt mondja, ma legyünk rosszak. És akkor rosszak vagyunk. Nem egyszerű, de a buzgó igyekezet segít. Vagy legyünk jók. És akkor jók vagyunk. Könnyebb jónak lenni, mint rossznak. A rossz kicsit érdekesebb, de nem sokkal. A jó is érdekes, mert mégse olyan könnyű. Azért érdekes, mert bonyolult. Bonyolultabb, mint a rossz. Nem is tudom. Ő jobb jó, mint én, és rosszabb, vagyis jobb rossz. Látod, hogy megváltoztat minket a mondat. Ezt elismerem. És a kimondástól mégiscsak meg lehet ijedni. Nincs Isten, hangosan – ijesztő. Kipróbáltam. Van Isten, hát hangosan az is ijesztő. Na mindegy...”

Esterházy Péter (1950–) Kossuth-díjas magyar író, publicista: *Egyszerű történet vessző száz oldal*

„Mindig messze keresik valahol az Istent, a nagy dolgokban, mintegy távcsővel és nagyítóval, a csillagok, felhők és végtelenségek között. De én már tudom, hogy biztosabban megtalálom Őt az egészen kis dolgokban, a véletlenekben, a jelentéktelenségben, azokban a pillanatokban, mikor csodálkozva pillantunk fel, valamit értünk, amit az elébb, az élet sivatagjai és szakadécai között vándorolva, nem értettünk. Ez a pillanat, mikor egyszerű és világos lesz valami, ami az elébb homályos és érthetetlen volt, ez a pillanat, mikor fölénk hajol Isten. Hiszek benne? Néha azt hiszem, csaknem frivolitás és túlbuzgalom hinni benne. Több és más Ő annál, sem hogy hitem vagy tagadásom eldöntené kettőnk viszonyát.”

Márai Sándor (1900–1989) magyar író, költő, újságíró: *A négy évszak*

VERS

Kányádi Sándor: *Isten sírján*

Ültem az Isten sírján,
megkönnyebbülten:
enyém a lelkem s irhám,
megmenekültem.

Fömlálltam, s visszarogytam,
nem volt ahová mennem,
erőm se volt, a harcban
megöregedtem

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Isten Mózes kérését teljesíteni akarja, bár ez a kívánság – a megelőző versek tanúsága szerint – bizalmatlanságot takar. Az ember túl sokat akar tudni. Isten kijelenti mindenható-

ságát, de nem akarja, hogy az ember mindent lásson vagy tudjon. Meggyőződésem, hogy ezzel óvni akar bennünket.

Isten ebben a részben nagyon „emberien” beszélget Mózesrel, aki még követelőzni is merészel. Bár jót kér: Isten dicsőségét akarja látni. (Eddig nem látta? Milyen megerősítést akar még?) Bár mi is újra és újra így teszünk, állandó megismerésre vágyunk, de *Isten határt szab* ebben. Azonban belekapaszkodhatunk az ígéretébe: velük megy, ismer minket, megnevezi magát és minket nevünkön szólít. Ez megrázóan csodálatos.

A történeten elgondolkodva úgy éreztem, mintha rólunk szólna. Ha baj ér bennünket, vagy valami nem úgy történik, ahogy szeretnénk, és úgy látjuk, mintha Isten nem tekintene ránk, könnyen elfordulunk tőle. Pedig Isten megmondta, hogy ha sokszor késik is a segítség, nem marad el. Ő soha nem hagyja el az övéit. De nincs hitünk, sokszor elbukunk, mint ahogy a zsidó nép is.

Egyetlen lehetőség: rá kell jönnünk, hogy Isten nélkül az egész életünk értelmetlen, minden célunk elérhetetlen, soha nem lehetünk igazán boldogok. De ha bűnbánattal kérjük, hogy mutassa meg az utat és jöjjön velünk, nekünk is megmutatja, velünk jár, és mi is megtapasztalhatjuk az ő irgalmát és dicsőségét.

Az Úr valóban nagyon szerette Mózeset és népét. Hiszen a tiltása ellenére elkészített aranybábvány miatt sem fordult el tőlük. Meghallgatta Mózeset, aki arra kérte, menjen az úton velük, mutassa meg arcát. Azt mondta: „*Van egy hely nálam: állj ide a kősziklára!*” A kőszikla a szilárd alap, az igaz hitben való biztos pont.

Csodásan írja le a Biblia, hogy az Úr milyen atyai, gyengéd óvással mutatja meg Mózesnek egész dicsőségét. Egy hasadékbba teszi, betakarja kezével, amint megmutatkozik, és csak azután veszi el kezét, miután elvonult. Így Mózesnek nem esett baja, mert hátulról látta meg az Istent.

De az Úr azt is mondja Mózesnek, hogy kegyelmez, aki kegyelmez, és irgalmaz, akinek irgalmaz. És Mózes megláthatta Isten hatalmasságát és dicsőségét. Ezért Mózes kivételes ember volt. Mi, akik hisszük az Úr jóságát, mindenhatóságát, jó, ha kősziklán, biztos hitben járunk nap mint nap.

Vízkereszt ünnepe után utolsó vasárnap

▶▶ 2Móz 3,1–15

Igehirdetési előkészítő

„*Húsvétig tart a karácsony*”

De legalábbis a böjti időszakig mindenképpen. A vízkereszt ünnepe követő vasárnapok a karácsony-vízkereszt ünnepeinek mondanivalóját mélyítik el, amelyek sorában az utolsó vasárnap lezárja ezt az ünnepi periódust, még

egyszer hangsúlyosan rámutatva „a megdicsőült Krisztus” életváltató hatalmára. Az alapigébe ez Mózes elhívásán keresztül, az ünnep evangéliumában pedig a megdicsőülés története alapján jelenik meg.

Egy elhívás kihívása

Mózes 2. könyvének első két fejezetében, ahol Izrael népének Egyiptomban átélt szenvedéseit, Mózes születését, majd gyilkosságát és menekülését találjuk, feltűnő az Úr látszólagos passzivitása a szövegben. A beszélő és cselekvő Isten hallgat, és nem vesz részt aktívan a történetekben. 1Móz 46,1–4 óta nem volt szóbeli kijelentése, és egészen 2Móz 2,24-ig úgy tűnhet, hogy az Úr magára hagyta népet. Az alapigébe szereplő történet szempontjából ez azért fontos, mert érzékelteti, hogy a rabszolgaságban élő nép számára az atyák Istenével való kapcsolat már nem volt élő valóság. Bizonyára hallottak róla, hiszen hozzá kiáltottak, de ez inkább a szabadulás vágyának megnyilvánulása lehetett a részükről, mint az Isten szabadításában való bizalomé. Mózes elhívásának háttérében az áll, hogy az Úr nem közömbös népe nyomorúsága, szenvedése iránt.

1. vers: Mózeset munka közben találjuk, teljesen hétköznapi helyzetben. Semmi nem mutat arra, hogy történhet valami rendkívüli. Az apósa juhait legeltetve azonban átlép egy határt, amikor a pusztán túlra tereli a nyáját, jobb legelőt remélve ott. Így jut el „*Isten hegyéhez*”.

2–3. vers: Az ismeretlen területen való bolyongása nem várt fordulatot vesz. Egy különös természeti jelenséget lát, amely felkelti kíváncsiságát. Közelebb megy, meg akarja vizsgálni, meg akarja érteni a „látványosságot”. Egy bokor „*tűzben ég, de mégsem ég el*”. Reakciója érthető: „*Odamegyek, és megnézem ezt a nagy csodát: miért nem ég el a csipkebokor?*”

4–6. vers: Ahogy a bokor közelébe ér, hangot hall, valaki a nevéen szólítja: „*Mózes! Mózes!*” Az Úr szinte azonnal megállítja Mózeset, nem engedi a további vizsgálódást. „*Ne jöjj közelebb! Oldd le sarudat a lábadról, mert szent föld az a hely, ahol állsz!*” A saru levetése annak a jele, hogy elismeri a szentséget, tisztában van a státuszával. Ugyanezt fejezi ki arcának eltakarásával is. A Szenttel, Isten dicsőségével való találkozásban fokozottan megmutatkozik az ember helyzete, porszem volta, méltatlansága és alkalmatlansága. Ennek a dicsőségnek a fényében az ember élete új megvilágításba kerül. Ez a *mysterium tremendum* azonban nem pusztán erkölcsi státusfelismerést jelent, Mózesre sem elsősorban a múltban elkövetett törvénytelenégei szakadnak rá, hanem a teremtmény volta a Teremtővel szembesülve.

7–9. vers: Az Úr megszólal, és nagyon határozottan kifejezi szolidaritását népével. Ez látványos feszültségben van azzal, hogy az előző versekben a szentségén volt

a hangsúly, amely éppen a világtól való különbözőségét mutatta be. Ugyanaz a szent Isten mondja: „*megláttam; meghallottam; ismerem*” a nép nyomorúságát, kiáltását, fájdalmát, amelyben kifejeződik, hogy az Úr azonosul népével. Sőt azzal folytatja: „*El is megyek, hogy kimentsem [...], és elvigyem őket arról a földről egy jó és tágas földre...*” Ez nemcsak elméleti együttérzés, hanem cselekvő közösségvállalás.

10–12. vers: A szabadítás eszközeül választja ki Mózes: „*Most azért menj!*” Ez a fordulat váratlanul érte Mózes, aki méltán kételkedett e terv ésszerűségében és hatékonyságában. „*Ki vagyok én, hogy elmenjek a fáraóhoz?*” Kérdései jogosnak tűnnek. Ő egy egyszerű pásztor, aki nem is rendelkezik a legfényesebb múlttal; később az is kiderül, hogy valamiféle beszéd fogyatékossgal is küzd, ami gátolja a verbális kommunikációban. Nem tűnik alkalmasnak erre a hatalmas feladatra. Ebben a helyzetben szólal meg Isten legnagyobb ígérete: „*Bizony, én veled leszek!*” Kell ennél több? Ezen a ponton véget ér(hetne) a szakasz.

13–15. vers: Az Úr válaszolt Mózes kérdésére, ő azonban tovább kérdezősködik. A feladat nagysága, saját alkalmatlanságának érzése, valamint a parancs abszurditása további kérdéseket hív elő. „*Ha majd elmegyek Izrael fiaihoz, és azt mondom nekik: atyáitok Istene küldött engem hozzátok, és ők megkérdezik tőlem, hogy mi a neve, akkor mit mondjak nekik?*” A kérdés érthető. Mint a bevezetőben is jeleztük már, a nép hallott ugyan az atyák Istenéről, de nincs személyes tapasztalata vele. Az Úr válaszol Mózesnek erre a kérdésére is, ami a héber Biblia legtöbb fejtörést okozó kijelentésévé vált: „*Vagyok, aki vagyok. [...]* A *Vagyok küldött engem hozzátok.*” Sokféleképpen próbálták már ezt fordítani, értelmezni, megmagyarázni. Filozófiai kategóriákkal leírni: „*Én vagyok a létező*”; „*Én vagyok a Lét*”; „*Az önmagam által létező*” Isten (Hertz). Mózes számára azonban nem ezen a módon nyilatkozhatta ki magát. Nem az a fontos, hogy kicsoda Isten éppen most a jelenben, hanem hogy ő ugyanaz minden időben. Úgy is fordíthatjuk a héber létigéből származó tetragrammatont, hogy „*Leszek, aki vagyok*”, „*Leszek, aki leszek*”, „*Vagyok, aki leszek*”.

„A pusztán túl”

Mózes elhívásának története ott kezdődik, hogy átlépi a megszokás küszöbét. Kockáztat. Az ismeretlenbe csöppen, „a pusztán túlra” indul jobb legelő reményében. Nem tudja, mi vár rá, de azt látja, hogy a pusztán innen már nincs megfelelő táplálék apósa állatai számára. Az Istennel való találkozáshoz szükséges eljutni a pusztán túlra, szükséges kockáztatni, és átlépni a megszokás küszöbét. Talán azért nem mozdul meg a mi életünk, azért nincsenek tapasztalataink Istennel, mert elaltat bennünket a rutinszerűség.

Minket már nem lehet meglepni. A legmeghökkenőbb esemény egy istentiszteleten, ha a kántor nem azt az éneket kezdi el játszani, ami ki van téve az énekszámtáblán. Talán nem csak én tapasztalom azt, hogy manapság egyre nehezebb meglepetést okozni azért, mert – hangozzék bár ellentmondásnak, de – nem vagyunk felkészülve rá. Mi általában már előre tudjuk, hogy mire számíthatunk, és ha nem az következik be, akkor sem változtatunk eredeti elképzeléseinken.

Meglepve a megszokott által

Az életünkben nincs helye a váratlannak, a meglepőnek, a mindent átértékelő felismeréseknek. Pedig nagy felfedezések mindig akkor születtek, amikor az emberek megtudtak nyílni a váratlan számára. Hagyták magukat meglepni. Ez történt Mózesel is. A pusztában mindennapos látvány volt, hogy egy-egy bokor meggyulladt. Annál meglepőbb volt, hogy nem égett el. Mózes meglátta a hétköznapiiban a rendkívülit. Sőt utána is akart járni ennek az érthetetlen jelenségnek. Közelebb ment, de Isten megállította. Határt szab Mózes számára, közel enged, de egy pontnál feltartóztatja. Isten közelíthet az emberhez, egészen addig, hogy emberré lesz, de ez az irány nem fordítható meg. A levett saru által Mózes védtelenné, érzékennyé válik. Még nem tudja, ki szólította meg, de megrendül és engedelmeskedik, kiszolgáltatja magát.

A név: „veled vagyok” – nemzedékről nemzedékre

Mózes kiválasztása annyira irreális, hogy csak Istentől jöhet. Nála alkalmatlanabbat nem is találhatott volna. De Isten szolgálatára soha nem az alkalmasak az alkalmasak. Aki tisztában van saját tehetetlenségével és méltatlanságával, az nem a saját erejére és képességeire fog támaszkodni, hanem szabad kezét ad az őt kiválasztónak, hogy cselekedjen általa. De talán éppen ezért akar az ember biztosítékot. Mi a neved? Szeretnék megismerni, kiismerni minél jobban, minél teljesebben, hogy garantálva legyen küldetésem sikere. Érthető törekvés ez, melyikünket ne kísértette volna még meg hasonló korábban, sőt időről időre még ma is? A válasz: „*Vagyok, aki leszek*” – azaz nem ismerhetsz meg egyetlen névben, definícióban, hanem egyedül abban a tapasztalatban, hogy „*én veled vagyok*”. Ha elindulsz velem, akkor megismersz majd, egyre mélyebben, egyre teljesebben. Kockáztatnod kell! E „veled vagyok” megtestesülését ünnepeltük karácsonykor. Az ünnepkör véget ér, de az út folytatódik. Krisztus dicsősége ma is a kereszten keresztül ragyog fel, és válik életváltoztató tapasztalattá – nemzedékről nemzedékre.

Tallózó

(A *Lelkipásztor* 2006/1. számának 37. oldalán már olvasható egy tallózó az 1–14. versekről, ezért az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„Isten nem szolgáltathatja ki magát az embernek, amikor a nevét közli. Olyan nevet mond, amely éppen felfoghatatlanságát fejezi ki, de amely azt is jelzi, hogy ő örök és jelen van (...). A név tehát nem Isten meghatározása, hanem emlékezteti Izraelt jelenlétére, jótéteményeire (...). A keresztény hagyomány meglátta benne az utalást arra is, hogy Isten az abszolút lét, akinek az az igazi jellemzője és lényege, hogy van, létezik: ő az Örökkévaló.” (A *Szent István társulati Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„A héber név »Jehovah« a három szótagban a három időt, jelent, multat és jövőt jelentvén, együtt a létnek örökkévalóságát fejezi ki.” (Káldi *Biblia jegyzetei. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Ugyanolyan kijelentés ez, mint később a »könyörülök, akin könyörülök.«” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.*)

„Isten Ábrahámnak mint Jahve mutatkozott be (1Móz 15,7). De itt megadja az Ő Jahve nevének magyarázatát. A pátriárkák ismerték a Jahve nevet, de ennek a névnek áldott jelentése nem volt ismeretes számukra.” (Arno C. Gaebel: *Ó/Újszövetségi kommentár. Evangéliumi Kiadó*)

„Négy tiltakozásban kifejezett húzódozásának jelek és Istennel való párbeszéd által kell feloldódnia.” (Jeromos-bibliakommentár. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A hely nem önmagában szent. Azzá teszi az Úr jelenléte, ha hosszabb-rövidebb időre kijelentése helyéül választja (1Móz 28,16). Az Ószövetség folyamán változtak a helyek. Az Újszövetségben bekövetkezett a nagy fordulat. Isten kijelentése a testet öltött Igéhez: Jézus Krisztushoz van kötve. (...) Jézus Krisztuson kívül nincs »az ég alatt más név« (...), amely által megszabadulhatunk a bűn szolgaságából az Isten tiszteletére.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd. Kálvin Kiadó*)

„»Vagyok, Aki vagyok«, vagyis »az vagyok, akire szükséged lesz«. Az Isten neve, egy ige, a *lenni* ige, mert Isten mindig az akar lenni, amire neked szükséged van.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre. The Word for Today*)

„Emberi megítélés szerint a juhnyáj őrzésével a pusztában eltöltött negyven esztendő példa nélkül való idővesztésnek látszik. Azonban Mózes Istennel volt ott, és az Istennel eltöltött idő sohasem vesztés. (...) A szünet nélkül tevékenykedő ember annak a veszélynek teszi ki magát, hogy a kelletténél többet akar cselekedni.” (C. H. Mackintosh: *Elmélkedések Mózes 1–5. könyvéről. Evangéliumi Kiadó*)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„A szétszedett zsebóra

Jerahmiél rabbi, a Jehúdi első fia, aki, mielőtt rabbi lett volna, órás volt, az imaházban összesereglett gyülekezetnek mesélte egyszer:

– Amikor az órásmesterséget kitanultam, az apósommal éltem, aki maga is értett az órákhoz. Egy alkalommal el akartam utazni egy nagy caddikhoz, de nem volt pénzem. Azt mondtam az apósomnak, hogy ha ad nekem tíz forintot, akkor megjavítom a már régen elromlott zsebóráját, amivel már ő is sokszor, ám sikertelenül kísérletezett. Elfogadta az ajánlatomat. Teljesen széjjelszedtem az óráját, hogy lássam, mi a baja. Kiderült, hogy szinte semmi, csak az egyik hajszálvékony rugója egy kicsit elhajlott. Visszahajlítottam, és az óra megint olyan jó és megbízható lett, mint amikor készítője kezéből kikerült.

Amikor Jerahmiél rabbi befejezte a történetet, az egész gyülekezet zokogni kezdett.”

Martin Buber (1878–1965) izraeli-osztrák vallásfilozófus: *Haszid történetek*

GONDOLAT

„Úgy jön el hozzánk, mint egy ismeretlen, akinek a nevét sem tudjuk, akárcsak hajdanában ama tó partján jött el azokhoz az emberekhez, akik nem tudták, kicsoda ő. Ugyanazokkal a szavakkal szól hozzánk: »Te pedig kövess engem!« – és előírja nekünk azokat a feladatokat, amelyeket napjainkban meg kell oldanunk. Parancsol. És azoknak, akik engedelmeskednek neki, bölcseknek és együgyűeknek, megmutatkozik majd a béke, a munka, a harc és szenvedés közösségében. Szavakkal ki nem fejezhető misztériumban megtudják majd, kicsoda ő.”

Albert Schweitzer (1875–1965) német teológus, lelkész, filozófus, orvos

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Üzenetként azt találtuk, hogy a bennünk lévő kíváncsiság, kutatás, állandó útkeresés természetes, Istentől kapott ajándékunk. De nemcsak ajándék, hanem adomány is, amellyel gazdálkodnunk kell. Meglátni dolgokat, észrevenni jelenségeket nem csak lehetőség, Istentől kapott ajándékainkat el is kell fogadnunk, méghozzá abban a néha hihetetlen formában, ahogyan megjelennek életünkben.

Jézus életére, emberi és isteni mivoltára egyszerre gondolhatunk. Istentől ered, élete maga a szolgálat. Szolgálat, áldozat nemcsak Istennek, hanem embernek is. Kétkedő,

kereső, mint az ember, de kérdésfelvetéseivel, kísértéseiben, vívódásaiban is emberi, így az emberé, mindannyiunké. Döntéseiben, cselekedeteiben isteni – és Istené. Szentté lett, beteljesített, példát mutat. Keresi a csipkebokor titkát, de megfeythetetlen titkával együtt is él – nem ég meg benne, a szeretet evangéliumi parancsával készítet minket sarunk leoldására, „szent földre való lépésre”, miközben Keresztelő János szavával élve méltóak sem vagyunk arra, hogy leoldjuk saruja szíját.

A megszokott határon túl kell menni (a pusztán túl legeltetett) ahhoz, hogy csoda történjen. Hogyan került oda, véletlenül, sorsszerűen? A megszokott terület meghatározza gondolatainkat és korlátozza az élményeket. Új kell az újhoz.

Mitológiai jellegű elbeszélés a mai bibliai történet, ahol mélyebb értelme van a dolgoknak, viszont mai ésszel minden csoda furcsa benne. A csodára reagálnia kell az embernek, és rögtön tennivaló, világos parancs is kapcsolódik a csodához.

Kérdések:

- A történet elején a családi kapcsolatok nem ismeretek. Ki kicsoda?
- Az eltakart arc vajon a bűn miatt szükséges-e, és vajon a bűnbeesés takarozásával van-e párhuzama?

Asszociáció: a tűz a tisztulás jelképe is.

Hetvened vasárnap

▶▶ Mt 20,1–16

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

Hetvened vasárnap a böjtelő időszakának első vasárnapja. Itt lépünk át a karácsonyi ünnepekörből a húsvétiba. Régen ez a vasárnap volt az egyházi év kezdete. Ez az a vasárnap, amikor tekintetünket a jászol felől a keresztre fordítjuk (lásd HAFENSCHER 2010, 348–349. o.).

Természetesen nem az egyházi év határozza meg az ige jelentését, de rendszert és súlypontokat adhat a magyarázathoz, segítve a parttalanság elkerülését. Ezen a vasárnapon úgy hirdessük az ígét, hogy az már a böjt és a nagyhét eseményei, üzenete felé mutasson.

Exegézis

A példázat

A szőlőmunkások története egy példázat, kezeljük is úgy. Mint minden példázat, ez is két alapvető téma köré épül: Isten országa; Isten és ember kapcsolata. Nem véletlen,

hogy így kezdődik: „Hasonló a mennyek országa...” Az első szó: „hasonló” (ὁμοία) keretet ad a számunkra, és megfékezi a kategorizmust. Itt nem tudósításról vagy törvénykezéstről van szó, hanem egy példáról, egy szemléltető történetről, amelyből ugyan sokat megtudhatunk Isten országáról, de kategorikus szabályrendszert nem alkothatunk.

A példázatoknál igen fontos szempont a „szereposztás”. Mivel a példázat nem csupán „száraz” konkrétum, hanem segítő történet, ezért fontos az, hogy valójában a példázat szereplői kinek felelnek meg a valóságban. Két út állhat előttünk a szereposztás tekintetében: 1. A klasszikus: szőlősgazda = Atya; szőlőmunkások = a Krisztus-követők. 2. Nem osztunk szerepeket, mert a példázat az Isten országában megvalósuló törvényszerűségekből villant fel számunkra valamit.

Bármelyiket is választjuk (vagy akár mindkettőt), nem mehetünk el szó nélkül egy néma szereplő, a vincellér mellett. A vincellér: „Szőlő gondozásával, szőlőmunkások felügyeletével megbízott (szakképzett) mezőgazdasági alkalmazott”,¹ a görögben: ἐπίτροπος, KARNER „ispánnak” fordítja (1935, 132. kk.). Nem bocsátkoznék találgatásokba, hogy kicsoda is a vincellér, aki kifizeti a bért a munkásoknak. De a fogalom vizsgálatra szorul. Lk 8,3-ban mint „főember” szerepel, Gal 4,2-ben mint „gyám”. Ez utóbbi adja meg nekünk a tiszta jelentést, ugyanis itt az ἐπίτροπος mellett ott van az οἰκονόμος, amely itt „gondozóként”, de Lk 12,2-ben és 16,1kk-ban sokkal ismertebb néven „sáfárként” szerepel. Gal 4,2 mutatja nekünk, hogy nem moshatjuk össze a két fogalmat. A többi igehely jelentésárnyalataival együtt azt mondhatjuk, hogy míg az οἰκονόμος inkább gazdasági vezető (igazgató) jelentéssel bír, addig az ἐπίτροπος-t inkább személyzetisnek, HR-menedzsernek tekinthetjük. Éppen ezért azt is kimondhatjuk, hogy a történetben nem a bér/jutalom mennyisége (a dénár) lesz a központi tartalom, hanem a bér/jutalom „megkapásának” és főleg „adásának” módja és az ehhez való viszonyulás az adó és a kapó részéről, azaz a kapcsolati viszony a gazda és a munkások között, amelynek csupán eszköze a vincellér, és nem központi szereplője.

Kapcsolatok

A gazda és a munkások két alkalommal kerülnek kapcsolatba egymással: a felfogadás és a bér kifizetésének aktusában. Érdemes először kifizetésről beszélni. A legfontosabb az, hogy a gazda ugyanannyit akar adni (14. vers) minden egyes munkásnak. E mellett az akarat mellett minden más akarat eltörlődik. Hiába lázadnak az első körben felfogadott munkások, hogy egyenlővé (ἴσος) tette a gazda őket a később felfogadottakkal (12. vers), a gazda akarata van első helyen.

¹ Magyar értelmező kéziszótár, „vincellér” szócikk.

Ezt a szuverenitást jelöli a Ἐταῖρε, „barátom” (13. vers) megszólítás. Ez a kifejezés ebben a formában nem sokszor fordul elő. Mt 22,12-ben a királyi menyegző példázatában így szólítja meg a király azt a vendéget, akinek nincsen menyegzői ruhája, Mt 26,50-ben pedig Jézus szólítja meg így Júdást az árulása pillanatában. Ez a szó tehát ebben az alakban alapvetően negatív felhangú, akár fordíthatnánk „barátocskámnak” is. A szőlőmunkásnak nincsen joga a fizetség miatt lázadni akkor, amikor az előre meg lett beszélve. Ebben az esetben a bér nem alku tárgya.

A szuverén gazda (Isten) akkor állítja munkába a munkásokat, amikor akarja, ő rendelkezik a munkásokkal és parancsol nekik, nem pedig fordítva, és annyi bért/jutalmat ad, amennyit akar.

A klasszikus szereposztásban a „dénár” az örök életet jelenti, a felfogadás a megtérést, a munkaidő pedig a hívő élet hosszát a teljes földi élet viszonylatában. Azaz bármikor is állt munkába a munkás (bármilyen hosszú is a megtérésben töltött élet), a „bér” mindenkinek az örök élet, az üdvösség, teljesítménytől függetlenül.

Azonban hogyha a klasszikus szereposztás mellé odaállítjuk az Isten országa törvényszerűségeire rávilágító példatörténet szerinti értelmezést, akkor ugyan nem húzunk keresztül mindent, amit eddig megállapítottunk, de új megvilágításba helyezzük azt. Ebben az esetben ugyanis nem a *mit* lesz az elsődleges kérdésünk a „bérezés” kapcsán, hanem a *hogyan*, a mód, ahogyan a gazda kiosztja a béreket. Így nem a munkában eltöltött idő, sem a bér mennyisége a lényeges, ezek csupán eszközök a történet feszültségének, konfliktusának kibontásához, amely Mt 20,16 és Mt 19,30 között feszül.

Utolsók és elsők, elsők és utolsók

Látszólag a közvetlen előzményt lezáró Mt 19,30 és a mi történetünket befejező 20,16 egy és ugyanazon üzenet megerősítése. Pedig valójában a kulcs nem a hasonlóságban van (mert azonosságról egyértelműen nem beszélhetünk), hanem a különbözőségekből.

Mt 19,30: Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι. Példázatunk előtt a tanítványok (főleg Péter) arról érdeklődnek, hogy mi lesz a jutalmuk azért, hogy Jézust követik. A tanítványok számára Izrael megítélése lesz a jutalom a végső napon, illetve mindenki, aki csak Jézust követi, elhagyva régi életét, „megörökli az örök életet” (19,29). Ennek kapcsán mondja Jézus: „De sok elsőből lesz utolsó, és utolsóból első.”

Mt 20,16: Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι. Példázatunk lezárása és egyben epilógusa is: „Így lesznek az utolsókból elsők, és az elsőkből utolsók.”

Már csak a görög szöveget (vagy akár a fordítást) tekintve is szembetűnnek különbségek. Az első idézet nem kategorikus, hiszen csupán „sok” (πολλοὶ) elsőből lesz utolsó, nem mindegyikből. A másodiknál pedig „Így” (οὕτως) lesznek utolsókból elsők. Tehát ameddig az elsőnél maga

a tény, a kijelentés a lényeg, hogy elsőkből lehetnek utolsók, a másodiknál a mód (ez hogyan fog megtörténni) adja az ige súlypontját. Érdekes e két igevers kapcsán az is, hogy Jézus pont fordítva fogalmaz, mint ahogyan logikus lenne. Hiszen az elsőnél a tanítványok azok, akik utolsókból első lesznek, a példázatunkban pedig a konfliktus az első körben felfogadott szolgák (sorrendiségben) utolsóvá válása körül van! Jézus szavai Máté szerkesztésében kitűnően rámutatnak arra, hogy ne bízzuk el magunkat, de ne is tekintsük automatizmusnak a „helyek válogatását”.

Erre rímél a szolgák felfogadásának módja is. Az első körben felfogadottak határozott szerződést kapnak (2. vers), a második körben felfogadottak az igazság (δικαιοσύνη) ígéretét (4. vers), a harmadik körök pedig (csupán) a gazdában való bizalom alapján mennek a szőlőbe (7. vers).

Végül mindenki megkapja ugyanazt a bért, de elsőként azok, akik a legszorosabb bizalmi kapcsolatban vannak a Gazdával.

Mindenkinek, aki a Gazda szőlőjében dolgozik, be lesz töltve a szüksége (legyen az e világi vagy pedig az örök életre vonatkozó), de legfontosabb mégis az, hogy milyen a kapcsolat vele, aki ezt meg tudja adni az ő gazdagsága szerint (Fil 4,19)!

Témalehetőségek

„Más” – Isten szuverén akarata, amelynek hatálya alatt másképpen mennek a dolgok, mint ahogyan sokszor elképzeljük, „elvárjuk”, vagy ahogyan a világban van. De tudnunk kell, hogy ennek az akaratnak az ereje hozta létre a világot, váltotta meg azt Jézus Krisztus által, és örök életet akar adni (1Tim 2,4).

„Szükség” – Istennek az az akarata, hogy a szükség legyen töltve. De ezt sokszor másképpen és máskor teszi meg, mint ahogyan mi szeretnénk.

„Kapcsolat” – Istennél a közelség (elsőség) nem teljesítmény vagy idő függvénye, hanem a vele való bizalmi kapcsolat mélységétől függ.

Ezek a témák egyenként bővebben kibontva vagy egy ige hirdetés vázlatpontjaiként is használhatók. Azonban bármelyi(ke)ket is választjuk, tudatosan irányítsuk a figyelmet a betlehemi „Kisjézus” képerőre a böjt időszaka és a nagyhét eseményei felé, a felnőtt-tanító-prófeta-Istenfiúra, aki ebben a példázatban szól hozzánk. Ő Isten akaratát közvetíti, mindezt hitelesítve a keresztpécsettjével.

Felhasznált irodalom

A New Commentary on Holy Scriptures, Including the Apocrypha. SPCK, London, 1929.

HAFENSCHER Károly 2010. *Liturgika. A keresztény istentisztelet protestáns megközelítésben, ökumenikus szellemben.* Luther Kiadó – Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest.

KARNER Károly 1938. *Máté evangéliuma*. Keresztyén Igazság Könyvtára, Sopron.
Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.

■ KOVÁCS VIKTOR

Tallózó

(A *Lelkipásztor* 2006/2. számának 72. oldalán már olvasható egy tallózó, ezért az ott már megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„...az embernek a legnagyobb jutalom az, ha »kezdettől« Isten országának munkása lehet: amit ezen túl kap, az Isten irgalmas gondoskodása, amellyel életét megtartja (...) A jutalmazás kettős formája (kegyelemből – megállapodás szerint) világos utalás a farizeusi teológiának és a törvényen túlmenő »új igazságnak« az ellentétére.” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A példázat igazi sajátossága a napszamosok egy részének zúgolódása. (...) az érdemek számontartása ütközik a kegyelem gyakorlásának tudomásul vételével. (...) a zúgolódás nem valamiféle alulinformáltság vagy pusztán tévedés következményeként jelentkezik az élmunkások csoportjában, hanem tudatos lázadás gyümölcse. (...) A példázatnak éppen az az egyik legfeltűnőbb mozzanata, hogy egyetlen szó sem esik az elvégzett (vagy éppen el nem végzett) munkáról; nincs szó a teljesítményekről, melyek pedig az emberi megítélés szerint döntően minősítenek. (...) Az a kegyelem, amelynek indokolatlanságáról a legjobban az van meggyőződve, akit elér és birtokába vesz.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„A »gonosz szem«, amit a gazda a zúgolódókban megértő, ugyanaz az irigység, ami a tékozló fiú bátyjában is felbredt. (...) A kegyelem világában nincsenek jogok, még kevésbé előjogok.” (Ravasz László: *Az Ó/Újszövetség magyarázata*. Kálvin Kiadó)

„Az első két dénárért szerződtek el egy napra, és megkapták a munkabért, amelyben megegyeztek. A többiek rábízták magukat a gazdálkodó kegyelmére, és kegyelmet nyertek.” (William MacDonald: *Ó/Újszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„Az egész napos szőlőbeli munka ugyanazt jelenti, mint egyebütt a kereszt felvételének parancsa.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ezeknek a munkásoknak a panasza (11–12. v.) megmutatja jellemüket. Igazságosan bántak velük; azért háborogtak, mert más munkásokkal nagylelkűen bántak.” (C. I. Scofield D. D.: *Magyarázó jegyzetek a Bibliához*. Evangéliumi Kiadó)

„A különbség az, hogy ha valaki életének utolsó pillanatában fogadja be Jézust – igen, örök élete lesz, de lemarad arról a hatalmas áldásról, amelyet akkor tapasztalunk meg, amikor földi életünk során Istennel járunk és Őt szolgáljuk.” (Chuck Smith: *A Biblia lépésről lépésre*. The Word for Today)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„Volt egyszer egy keresztyén püspök, aki egy viharos napon éppen a katedrálisában időzött, amikor egyszer csak odaállt elé egy nem keresztyén asszony.

– Nem vagyok keresztyén – mondta. – Van valami, ami megvédelmez engem a pokol tüzétől?

A püspök végigmérte az asszonyt, s így válaszolt:

– Nincs. A megváltásban csak azoknak lehet részük, akiket vízzel, a Szentlélek nevében megkereszteltek.

Ahogy kimondta ezeket a szavakat, villám lobbant az égen, és belecsapott a katedrálisba. Az épület lángra gyúlt.

A város lakói odafutottak, és kimentették az asszonyt, de a püspökért semmit sem tehettek; a szent ember a tűz martalékává vált.”

Kahlil Gibran (1883–1931) libanoni származású amerikai keresztény költő, filozófus, képzőművész: *Villámcsapás*

Néhány évvel ezelőtt az egyik paraolimpiai játékokon kilenc atléta (akik vagy mentálisan, vagy fizikailag sérültek) felálltak a 100 méteres futás startvonalához. A pisztolylövés felhangzásakor elkezdődött a verseny, ahol (bár nem mindenki a lábain futva), de a cél felé törekedett a beérkezés és a győzelem reményében.

A nagy igyekezetben egyszer csak az egyik fiú elesett az aszfalton, és jó néhányat bukfencezett, majd elkezdett sírni. A többi nyolc versenyző hallotta a sírást, lelassított és hátranézett, majd mindenki megállt és visszafordult.

Mindegyikük! Az egyik down-kóros lány leült mellé, megpuszilta és megkérdezte, hogy jobban érzi-e magát. Aztán mind a kilencen összekapaszkodtak, és együtt sétáltak be a célvonalon. A stadionban pedig a nézők felálltak és percekig tapsoltak.

Forrás: internet

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Isten országa a szőlő, ennek a feje Isten, a szőlősgazda, mi, emberek pedig a szőlőmunkások vagyunk. Mivel Isten mindannyiunkat ismer személy szerint, ő a tudója annak is, hogy ki mikor érik meg a vele való személyes kapcsolatra. Ezért teljesen mindegy, hogy ki mikor tér meg – kisgyermekkorban, fiatalon, érett felnőttkorban vagy az utolsó órán –, Isten nem tesz különbséget aközött, hogy ki mikor jut el az Istennel való teljes közösségre. Istennél nincs féltudósság. Ő mindenkinek egyformán adja az üdvösséget. Vagyis Isten országában senkinek sincs bérelt helye: bárki meghívást kaphat.

A példázat azt mutatja be, hogy Jézus hogyan viszonyul az emberekhez. Nagylelkű és megértő mindenkihez, különösen az egyszerű, hétköznapi emberekhez, a legjobban rá-

szorulókhöz. Távol áll tőle a részrehajlás vagy az igazságtalanság. Az embereket nem teljesítményük, hanem szükségleteik alapján jutalmazza.

„...*egyenlővé tetted őket velünk...*” – A korábban felfogott munkásoknak nincs okuk, joguk morogni azért, mert ők is annyit kapnak, amelyet a későn jövők. Egyedül és kizárólag a gazdára tartozik, hogy mennyit akar adni a munkásainak, ebbe másnak nincs beleszólása. Vagyis az ember nem irányíthatja Istent kénye-kedve szerint (lásd Róm 9,19–21).

„*A te szemed azért gonosz, mert én jó vagyok?*” A jó szem a felebaráti szeretet cselekedeteit mutatja, amely nagylelkűséggel veszi körül az embereket. A rossz szem ezzel szemben az önzést jelöli, amikor az ember mindent magának szeretne megkaparintani, és semmit sem akar másoknak adni. Ezért amikor mi is rossz szemmel nézünk valamit vagy valakit, az önzés és az ítélkezés csapdájába esünk. Isten előtt azonban mindannyian egyformák vagyunk. Az elsők is olyanok, mint az utolsók és az utolsók is, mint az elsők. Ez pedig alázatosságra ösztönzi az embert. Azonban egyáltalán nem könnyű minden helyzetben jónak lenni és alázatosnak maradni, mert a legjobb szándékot is félre lehet magyarázni.

Érdekesség: a Károli-fordítás így fejeződik be: „...*mert sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak.*” Érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy vajon az új fordításból ez miért maradt ki.

Hatvanad vasárnap

▶ Lk 8,4–15

Igehirdetési előkészítő

Megjegyzések az igéhez

A magvető példázata olyan Isten országáról szóló példázat, amely nem fogalmazza meg az elején, hogy most milyen témájú tanítás következik. Ez egy kontrasztpéldázat. Szembeállítja a kezdeti és a végállapotot. A kezdet jelentéktelen, elcsüggesztő, a befejezés mégis hatalmas. A kezdet talán reális, hisz ennyi veszteséggel mindenképpen számolni kell, de a nyereség messze eltúlzott. A mostani veszteségnek látszó helyzetben el van rejtve a jövő. Az Isten országa rejtett a világban, és akik megértik Isten országának titkát, azok a jelentéktelen kezdetben már sejtik az eljövendőt. Bemutatja a magvető sokszor eredménytelen igyekezetét, majd a minden elképzelést felülmúló eredményt. Lukács többször leírta már Jézus szavának erejét, ehhez képest nehéz megérteni a sokszor tapasztalt elutasítást. A magvető nem csügged el a sok nehézséget látva, de a gazdag aratásban való bizalom sincs megfogalmazva, legfeljebb sejtjük, mert a vető nem hagyja abba a munkát. Bár az ember szemé-

ben hiábavalónak tűnik a küzdelem, mégis kiderül, hogy az eredmény mindent felülmúl. A földműves sem csügged el a sok kellemetlenség miatt. A példázat középpontjában maga Jézus személye áll, aki hirdeti az igét. Mégis találkozik elutasítással és lelki süketséggel. A példázat középpontjában eredetileg nem az ige hallgatója állt, hanem az, aki hirdette az igét. Kérdés, hogy minden további nélkül megtehetjük-e azt, amit szoktunk, hogy azonosítjuk magunkat a magvetővel és az igehirdetést a magvetéssel. Legalább némi önkritikát gyakoroljunk néha: nem biztos, hogy minden istentiszteleti keretben elhangzó beszéd és minden olyan szöveg, amelybe bele van fűzve az Isten neve, magvetés. A legrégebben fellelhető exegézist a mártírhálált halt Jusztinosz készítette. Szerinte a példázat nem önvizsgálatra int, nem arra, hogy vizsgáljuk meg a szívünk állapotát, hanem bátorítást ad az igehirdetők számára, hogy az igehirdetés sikertelensége miatt ne essenek kétségbe. Ugyanakkor a sikertelenség nem az igaz igehirdetés bizonyítéka.

A konkrét példázat után egy magyarázatot olvasunk a kijelölt szakaszban. Ez a magyarázat – a példázattól némiképpen eltérően – inkább az igehallgatóra koncentrál. A magvetőn nem múlik semmi, ő a kiindulás, az alap. De utána a figyelem a talaj felé fordul. Jézus korában a magvetés alapvetően két módon történt. Vagy a felszántott földre hintették a magot, vagy fordítva, ahogyan ez a példázat is elmondja: először elvetették a magokat, utána szántottak. Ebben a második esetben a magvető szándékosan vet az útfélre, a tövisek közé, a kövek közé. Később felszántották az utakat, a tövises, köves területeket is. Köves terület: a mészkövet vékony termőréteg fedi, amit sokszor csak szántás közben vettek észre. Sokszor a kövek sem látszóttak a tarlón. Ez a túlzott termés itt azt szimbolizálja, hogy milyen nagy áldás lehet az Istentől áldott munkán. Ha a példázat logikáját követjük, akkor a százszoros kifejezés nem feltétlenül a többi emberre vonatkozik, azaz nem a létszámra, hanem a bennünk lévő nyereségre. Egyetlen ember is lehet százszoros termés.

Néhány gondolat

Kiment a magvető vetni! Vagyis az Isten országában lévők nem csak úgy, a semmiből, a nagy nihilból keletkeznek, hanem van előzménye. Annak is van előzménye, hogy hányan vannak a gyülekezetben. Minden magvetéshez kell egy előző magvetés. De hogy ez az előző hol és mikor volt, azt nem feltétlenül lehet tudni. A magvető ilyen értelemben nem foglalkozik a földdel, csak veti a magot. Az ige nem azt mondja, hogy változtasd meg a másik embert, csak azt mondja: vesd a magot. Ez a te feladatod.

A mai igehirdető, amint elmondta a bizonyágtételét, rögtön várja a sikert. Isten mindenkiben, mindenki által munkálkodik, de nem varázsló, amint mi képzeljük, hogy igehirdetésünkre, szolgálatunkra kinyújtja pálcáját, és az

egész gyülekezet megtér. A vetés nem kényszeríti ki a sikert, a termést.

Ne felejtjük el, minden mag a saját fajtája szerint terem. Ha kukoricát szeretnénk aratni, akkor kukoricamagot kell a földbe vetnünk, ha búzát, akkor búzamagot. Milyen alapon várunk irgalmas gyülekezeti tagokat, akik szívesen hallgatnak minket, megbocsátják a bűnöket, egymást segítik, minket szeretnek, ha mi mindig ledorongoljuk őket, és a haragvó, bünt büntető Istenről beszélünk?

Fontos az időfaktor. A magvetés nem az azonnali eredményt várja. Tisztában van vele, hogy várni kell. A „Most gyorsan, mert nem tudhatod, hogy melyik az utolsó perced!” sürgető igehirdetésnek is vannak hívei és hódolói, de emellett van egy másik, egy türelmesebb, egy Isten irgalmában jobban bízó igehirdetéstípus is. A „most gyorsan” gondolkodás mögött egy türelmetlen Isten képe húzódik, míg a magvető példázata olyan Istenről beszél, aki nagyvonalú, irgalmas és türelmes. Nem titkolom, hogy számomra ez sokkal szimpatikusabb. Mit csinálunk mi? Maradva a vetés példázatánál: ma elvetjük a magot, holnap reggel kimegyünk a földre, és elkezdjük a kezünkkel turkálni a földet, hogy hol van már a hajtás? Sokszor így öljük ki a hit apró csíráját a hallgatóból. Türelmetlenségünkben elmondjuk neki, hogy a hívő embernek hogyan kell viselkednie, és ha nem úgy cselekszik, akkor megbotránkozunk és hitetlennek mondjuk. Pedig csak nem hagytunk neki időt, és rákényszerítettük arra, amit nem tud megcselekedni. Különösen talán iskoláinkkal, óvodáinkkal kapcsolatban voltak sokaknak illúzióik. Azt gondolták tizenöt-húsz évvel ezelőtt, hogy ha lesz a gyülekezetnek egy iskolája, akkor azonnal templomot is kell bővíteni, mert az összes tanár és szülő rendszeres templomba járó lesz. Sokakat ért sok csalódás ebben a munkában. De ha van termés, annak az öröme mindent felülmúl. Vajon tényleg minden igehirdetésnek megtérésre hívónak kell lennie? Tényleg minden egyes alkalommal fel kell szólítani a hallgatókat, hogy most rögtön legyenek terméssé? Egyáltalán nem gondolom.

Kérdés, hogy vajon az a négyféle talaj, amelyről Jézus beszél, állandó-e. Azaz aki egyszer útfél volt, az is marad? Ha pedig egyszer jó föld voltam, akkor minden rendben, mert ezentúl mindent meg fogok érteni, és csak úgy ontom a százszoros termést? A magvető nagyvonalúsága arra is vonatkozik, hogy az Isten oda is vet, ahova az ember nem akar, mert egyszer vagy sokszor már eredménytelen volt, mert számára a másik sziklás talaj. A „másik” alatt pedig nemcsak személyeket lehet érteni, hanem csoportokat, foglalkozásokat, bőrszíneket, felekezeteket.

Az igehirdetéshez

Hatvanad vasárnapja nem ünnep. Semmi különös, csak egy vasárnap a sok közül. Átmenet, várakozás, építkezés, gondolkodás, érlelődés. Lehet arról beszélni, hogy hány

olyan gondolat van, amelyet csak később értettünk meg; megtanultuk gyerekkorunkban, iskolában, beszélt róla az apánk, és csak most kezdjük igazán megérteni. Mint Péter Kornéliusz házában. Őt sem sürgette Jézus, hogy végre értse már meg, hogy nem személyválogató az Isten. Évek kellettek. Lehet arról beszélni, hogy az a konfirmandusunk tér vissza érdeklődve, aki a legrosszabb volt, akit talán ki is küldtünk az óráról. Az a diák lesz később a barátunk, aki a legnagyobb ellenzék volt az osztályban. Lehet arról beszélni, hogy mit jelent érni, növekedni.

Lehet arról beszélni, hogy egy különleges alkalom akár a rossz talajt is termővé tudja formálni. Idáig semmi nem érintette meg, de a gyermeke születésénél, keresztelőjénél átélte az élet csodáját. Vagy egy túlélte baleset után másképpen hallgatta a kegyelemről szóló beszédet. Lehet arról beszélni, hogy bizonyos élethelyzetek, életkorok megváltoztatják az embert. Hogy aki idáig reménytelennek tűnt, a tavalyi vetésnél rossz talajnak bizonyult, az most akár lehet termő is. Hogy életünk váratlan fordulatai felszántják a szívünket, legyen akár öröm, akár tragédia.

De talán akkor sem megyünk túl messzire, ha arról is beszélünk, hogy van, amikor kifárad a talaj. Hogy vannak gyülekezetek, amelyeket egy-két ember áldozatkészsége visz előre, hogy vannak, akik erejüket megfeszítve dolgoznak, többet, mint amennyit bírnak. Aztán egyszer csak elégük lesz mindenből, hirtelen kiszállnak, elmennek. Lehet arról beszélni, hogy a másik szolgálata, termése nem ment fel engem. Nem mondhatjuk, hogy a másik százszoros termése bőven pótolja a mi terméketlenségünket.

■ ÓCSAI ZOLTÁN

Tallózó

(A Lelkipásztor 2006/2. számának 74. oldalán már olvasható egy tallózó, ezért az ott megjelent kommentárrészleteket mellőzöm.)

„A tanítványok kérdése olyan, mintha csak erre a példázatra vonatkoznék, Jézusnak azonban arra ad alkalmat, hogy egész igehirdetésére nézve mondjon el valami nagyon fontosat. (...) A helyes reagálás nem az értelem, hanem a teljes emberi egzisztencia dolga, és éppen mint ilyen, Isten titka. (...) Példázatai (...) Isten országáról úgy szólnak, mint ami eljövendő, de Krisztusban már jelen van. (...) az egyik otthonosan mozog Isten országának titkai között, a másik számára a példázat rejtélyé válik (...) Hogy ki melyikhez tartozik, az Isten titka.” *(Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM. Arcanum Digitéka Kft.)*

„Luther: (...) akik az ígét hallják, de nem figyelnek rá és elfelejtik azt, azok a Sátán uralma alatt vannak. Mert úgy gondolják, minden különösebb veszedelem nélkül lehet Isten igéjét hallgatni és meg nem tartani. (...) Ahol a szív figyelmes, állhatatos és tiszta, ott biztosra vehető a gyümölcs

is. (...) arra is szolgál ez a példázat, hogy ne engedjen bennünket csodálkozni, ha az ige nem mindenütt hoz gyümölcsöt.” (Id. Magassy Sándor: *Perikópák*. Magánkiadás)

„Az Isten országa egyszerű igazság, de csak hitben fogadható be. Az részesülhet benne, akinek Isten megadja. (...) Az effajta megértéshez az igemagyarázat segít hozzá, s szabad, sőt szükséges kérnünk Őt, hogy értesse meg velünk azt.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„A példázat a valósághoz képest eltúlozza a magvető veszteségét és a jó mag termését. Jézus ezzel arra hívja fel a figyelmet, hogy amikor az evangéliumot hirdeti, igen nagy veszteségekkel kell számolnia. Sok munkája kárba vész, de az eredmény mégis sokkal nagyobb, mint a veszteség.” (Próhle Károly: *Lukács evangéliuma*. Evangélikus Sajtóosztály)

„Jézus tudatában van annak, hogy szokatlan dolgot mondott. Ezért a végén kiáltásban tör ki, amely az ige alakjából kikövetkeztethetően elnyújtott kiáltás volt, és ezzel szólítja hallgatóit arra, hogy tüzetesen gondolkodjanak el szavain.” (Ortensio da Spinetoli: *Lukács – a szegények evangéliuma*. Agapé)

„Ezt a háromféle embertípust Jézus a termés szempontjából ítéli meg. Termett-e vagy nem? Azt mondja: Ez a három rossz, mert nem termett.” (Szalay Szilárd: *Vörösberényi igehirdetések Lukács evangéliumáról*. Vörösberényi Református Egyházközség)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

„Nagelreiter győri kanonokot azzal bízták meg, hogy kézsítsen elő a halálra egy bitófára ítélt gonosztevőt. Mindent megpróbált vele, de az dacosan utasította vissza a vallási vizsgáztatást. A kivégzés reggelén még egy utolsó reménytelen kísérletre szánta el magát. Alig lép ki az utcára, egy kislány toppan eléje, és ibolyacsokrot kínál megvételre.

– Nem kell ez nekem, kislány – mondja ő.

– Vegyen egyet tisztelendő bácsi, mert ma még egyet sem adtam el, és édesanyámnak kell a pénz!

A vége az lett, hogy megvette, s továbbment kezében a kis csokorral, azon gondolkozva, mit csináljon vele. Eldobni sajnálta. Aztán a szerencsétlen halálraítéltekre tértek át gondolatai, és egészen megfeledkezett a csokorról. Csak akkor tűnt szemébe, amikor éppen átlépte a börtön küszöbét. Minden gondolkodás nélkül odanyújtotta az elítélteknek, így szólva hozzá:

– Nézze, egy kis ibolyacsokrot hoztam önnek.

A hatás bámulatos volt. Ez a szerencsétlen átvette a virágot, mereven nézett rá, azután egyszerre csak elkezdett kezservesen zokogni. Mi történhetett benne? Lelkileg megtört, és teljesen megtért. Istennel kibékülve szenvedte el a büntetést.”

Kovács Imre (1954–2010) evangélikus lelkész: *Tanuló közösségben*

VERS

Weöres Sándor: *Életpálya*

Eddig se sikerült,
ezután se sikerül.

Csak eddig sikerült,
ezután nem sikerül.

Eddig nem sikerült,
majd ezután sikerül.

Eddig is sikerült,
ezután is sikerül.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A magvető példázata az ismertebb bibliai történetek közé tartozik, mégis újra és újra megszólíthat bennünket. Jézus sokszor tanít példázatokban. Figyelemre méltó, hogy ennek a példázatnak a magyarázata is része a szentírási szövegnek.

Városi, 21. századi emberként különösen izgalmas az a közeg, ahol Jézus szavai elhangoznak. Sokan talán nem is tudják, hogy működik a mezőgazdaság. Nagyon sokan már teljesen elidegenedtek a földtől, csak megvásárolják, sőt természetesnek veszik, amit a föld ad. Magvetővel pedig egyáltalán nem találkozunk, hiszen mindent a gépek végeznek jól kiszámított precizitással.

Érdekes lehet számunkra a magvető személye, aki úgy tűnik, pazarlóan bánik a magokkal, hiszen nem figyel arra, hova veti őket. Nem volna jobb, ha figyelmen kívül hagyná munkáját? Nem volna sokkal eredményesebb a munkája? Érdekes kettősség, hogy Jézus először az „Akinek van füle a hallásra, hallja!” mondatot mondja a tanítványoknak, majd pedig a „Nektek megadatott, hogy értsétek az Isten országának titkait...” kijelentéssel különbséget tesz a tanítványok és a sokaság között. Vajon miért tesz így?

Az egyes emberek valóban élesen elválaszthatók egymástól, ahogy az a példázat magyarázatából látszik? Vajon egy-egy emberen belül is megfigyelhetők a Jézus által említett viszonyulások? Mit jelentenek a mi életünkben a tövises és a magokat felcsipegető madarak? Mennyire vesszük komolyan azt, hogy az ördög a mi szívünket is megtámadja? Mit eredményeznek a megpróbáltatások a mi életünkben? Sokszor mi is tapasztaljuk, hogy egy-egy nehéz helyzetben talán nehezebben fordulunk Istenhez. Ott vagyunk a templomban, hallgatjuk az igét, de nem jut el a szívünkig. Hogyan lehetünk biztosak abban, hogy a mi szívünk jó föld?